

Kniha Rožmberská.

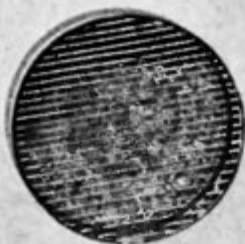
Kritické vydání

opatřené poznámkami a glosářem,

jež učinil

VINCENC BRANDL,

- senatský archivář moravský.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra. — Nákladem jednoty právnické.

1872.

Valerius

V komisi knihkupectví: Dr. Grégr & Ferd. Dattel v Praze.

Kniha Rožmberská.

Kritické vydání

opatřené poznámkami a glosářem

jež učinil

VINCENC BRANDL,

řemeslný archivář moravský.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra. — Nákladem jednoty právnické.

1872.

Slavné

JEDNOTĚ PRÁVNICKÉ

věnováno.

Úvod.

Právo české byvši právem zvykovým nemělo až do zřízení Vladislavského žádného zákonníku, podlé kterého by se pře byly rozsuzovaly; onoť se řídilo podlé obyčejův, které z praxe soudní postupem časů se vyvíjely. Poněvadž pak formy při právě a soudě zachovávané tím spletenějšími se stávaly, čím více právo samo se vyvíjelo, nastala záhy potřeba, aby se dostalo soudcům i stranám do rukou naučení, kterak se u věcech soudních zachovávatí měli. Naučení takové mohlo ovšem jen dáno býti od muže, jenž sám dlouhou zkušností nabyt důkladné znalosti práva zemského a víme zajisté z literatury české, že všechny spisy, které s domácím naším právem se zanášejí, sepsány jsou od mužův, kteří v soudu zemském mnohá leta seděli a zkušenosti nabyté ve prospěch soudců i stran písmem uveřejňovali. Práce tyto neměly ovšem váhy nějakého úředního zákonníku; poněvadž ale složeny byly od důkladných znalcův běhu právního, byly předce u veliké vážnosti a soudcové zemští měli je za knihy, z nichž čerpali naučení, kterak zvláště co se týče formálního práva chovati se mají; odtud to pochází, že přepisy těchto prací se nacházely při zemském soudě i v Čechách i v Moravě, aby jich, kdykoli potřeba nastala, úředníci užívati mohli.

Z těchto spisů shotovených proto, aby i soudcům i stranám se poskytla paměť způsobů při právě a soudě zachovávaných, jest podle času prvním ten, který obyčejně *knihou starého pana z Rožmberka* nebo krátce *knihou Rožmberskou* nazýván bývá.

Úmysl spisovatele zajisté byl vypsati běh soudního jednání, jež za jeho doby obyčejem bylo. Neb on dává zevrubné ponaučení o všech potřebách, které půhonu se týkají, líčí, jak a kolik komorníků k půhonu a kde se žádati má, kterak oni a kde domem a kde trhem poháněti mají. ustanovuje, jak se pohání ženatý, vdovec, holomek, tkáče, opat, kanovník, biskup atd., píše, pokud strany v deskách se držeti mohou, udává pře, v kterých jest zapotřebí jednoho a v kterých tří půhonů a jakých průvodů právních: svědků, přísahy neb ordálu se užívati má atd. Z toho, že především strany a soupeře poučuje, mohli však také kmeti bráti naučení, vědouce, že to, co ve spisu tom obsaženo jest, zakládá se na mnoholeté zkušenosti kmeta, jenž důkladných znalostí o veškerém běhu práva zemského nabyt. Čtouce, kterak pohnaný podle předpisů práva platného se zachovati má, nabyli naučení o právě formálním a mohli tudíž snadně posuzovati, zda-li původ a pohnaný se zachovali podle práva toho, neb zda-li neučinili něco na zmatek. A že kmeti zemští skutečně knihy Rožmberské ve směru tom užívali, dokazuje nejstarší nás dochovaný exemplár, jenž okolo r. 1300 ku potřebě úředníků zemských od jednoho z písařů při deskách zemských sepsán a u desk zemských chován byl a nyní při deskách dvorských uložen jest.

Kniha Rožmberská není tedy prací, mající úřední platnost jako nějaké zřízení zemské; ona jest prací muže soukromého, který se vyznamenal takovou znalostí zemského práva platného za doby v které žil, že k výrokům a zprávám jeho úředníci zemští měli takovou důvěru, že úřad sám z knihy té naučení čerpal.

Ze slov, která se na začátku neb na konci rozličných exemplářů toho spisu nacházejí, jako: „Práva starého pana

z Rožmberka“, „Práva pana starého z Rožmberka“, „Práva, kteráž byla u pana starého z Rožmberka“, „Práva, ježto je jměl pan z Rožmberka“, „Práva starého pana z Rožmberka, někdy sudieho zemského“, s nějakou pravdě podobností se za to mělo, že knihu tu sepsal onen slavný Petr z Rožmberka, jenž od r. 1312 s malými jen přestávkami byl do r. 1346 nejvyšším komorníkem zemským a co takový tedy příležitost měl důkladně seznati všechny obyčeje a řády práva zemského.

Mínění to, že dotčený pan Petr z Rožmberka jest spisovatelem tak zvané knihy Rožmberské, vynáší jmenovitě dr. H. Jireček v II. dílu Cod. Jur. Boh. str. 68, 69, kdežto Fr. Palacký v předmluvě k vydání knihy Rožmberské (Arch. Čes. I. 447) rozhodně tento náhled nepronáší, nýbrž věc na váze nechává, domnění klade, že sepsání knihy té do starší doby, asi do času Záviše z Rožmberka pokládati se může. Pravíť totiž: „Pronesli jsme jinde zdání své¹⁾ že kniha tato snad již ve XIII. století a sice pro slavného pána Záviše z Rosenberka († 1290) zhotovena byla; jazyk její, do té doby sahající, zdá se tomu nasvědčovati; a okolnost ta, že se v ní jen o *biskupu* Pražském mluví, dostatečně dokazuje, že aspoň před povýšením jeho na arcibiskupství, kteréž roku 1344 se stalo, sepsána byla. Tři příčiny však zase k tomu domnění vésti mohou, že teprv po r. 1300 spis ten povstal: jedna, připomínání grošův v zemi české berných, kteréžto, jakož vůbec vědomo, teprv r. 1300 raziti se počaly; druhá, zmínka o ouřadu dvorského sudího v Čechách, kterýž pod králem Otakarem II. dokonce se ztratil a teprv pod králem Janem a to již v povaze sudího lenního opět jevíti se počal; třetí, že pan Plichta z Rožďalovic v čl. 43 připomínaný okolo r. 1320 i v jiných starých písemnostech se jmenuje. Avšak určitě o tom rozhodnouti nelze: jelikož i to možná, že počítání na groše, na místě haléřův, teprv pozdějšími přepisy do knihy té se dostalo, že sudí dvorský i pod králem Vác-

¹⁾ Viz Čas. čes. Mus. r. 1835, str. 408.

lavem II. ještě v Čechách se zachoval, ačkoli my o bytu jeho v tom věku nic nevíme, a že i tento Plichta z Rožďalovic již synem byl otce stejnojmenného, nám neznámého“.

Naproti tomu zcela určitě pronáší se dr. H. Jireček, že kniha Božmberská mezi rokem 1320—1330 sepsána byla, dodávaje k důvodům p. Palackého, že před r. 1348 shotovena jest, ještě ten, že v ní se mluví jen o *dvou* městech Pražských, kdežto třetí, totiž Nové město, teprv r. 1348 založeno bylo.

My se strany naší kloníme se k onomu náhledu p. Palackého, že kniha Rožmberská před r. 1300 sepsána byla a chtějce důvody své pronésti, míníme především objasniti okolnosti ty, které tomu nasvědčovati se zdají, jako by kniha Rožmberská *po* r. 1300 sepsána byla.

Co se především toho dotýče, že v knize Rožmberské se připomínají groše, není potřebí na to přiliš se ohlížeti, neb jest možná, že slovo „groš“ od pozdějších přepisovatelů do textu se dostalo, a zdá se, že skutečně tomu tak bylo. Kdo taxy, které se při soudu v Čechách platily, zná, ten ví, že se platily povždy plnou mincí, nikdy ve zlomcích mince nějaké; v listinách věku XIII. naskytují se poplatky soudní pode jménem denarii memoriales, přísudní atd.; v XIV. století uvádějí se v taxách groše, taktéž v XV. a XVI. století; nikdy však nespátřuje se, že by taxa obnášela ku př. $1\frac{1}{2}$ anebo kterýkoli zlomek groše. Protož také vidíme, že v 1. článku knihy Rožmberské se klade taxa dvou a tří haléřů; v 2. čl. uvádějí se třicet a dva haléře což činí $2\frac{2}{3}$ grošů. V obou těchto člancích není zmínky o groši; teprv v čl. 4, kde se uvádí taxa 10 haléřův, dokládá se: „to jest pět grošův“, poněvadž suma 60 haléřův bez zlomku na groše vypočísti se dá; v čl. 5. přichází taxa 32 haléřův a mimo to taxa jednoho groše; domníváme se, že místo slova groš buď stálo v původním textu: 12 haléřův, kterouž sumu, poněvadž bez zlomku na groš převésti se dá, slovem groš přepisovatel vyjádřil, anebo pozdější opisovatel položil místo taxy původní taxu tu, která za jeho doby se dávala, jakož také v čl. 215

původní taxa se udává na 2 haléře a pak se dokládá: „ale již berú groš“, kterážto slova považujeme za přívěsek doby té, v kteréž groše již berné byly a od ouředníků co taxa zvýšená naproti dřívější menší se vybíraly.

Uvádění grošů v knize Rožmberské nemůže míti tedy takové váhy, aby ona pro to před r. 1300 sepsána býti nemohla; rovněž nepadá příliš na váhu ta okolnost, že v ní se uvádí Plichta z Rožďalovic, jelikož, jak Fr. Palacký podotknul, mohl to býti předchůdce stejnojmenný toho, který okolo 1320 často v deskách přichází; avšak i to jest možné, že opisovatel nejstaršího exempláru, jenž písařem u desk byl, jmeno to, poněvadž v starších deskách je často četl, do přepisu svého přijal, kdežto v originalu snad jiné jmeno stálo; vždyť spatřujeme, že právě v jmenech rozličné exempláry knihy Rožmberské velmi se různí kladouce v tomtéž článku jedny to, jiné zase jmeno jiné.

Protož trváme, že tyto dvě okolnosti nemohou býti tak závažnými, aby se tvrditi muselo, že kniha Rožmberská teprv po r. 1300 sepsána býti mohla, zvláště jsou-li důvody před rukama, které tomu nasvědčují, že tatáž kniha původem svým na starší, dřívější dobu ukazuje. A důvodů těch jest několik.

Předně jest důkazem toho zjevný ráz starožitnosti, který kniha Rožmberská v každém směru na sobě má, i co se týče věcí i slohu i forem jazykových.

Co se týče věcí, klademe na první místo zprávu knihy Rožmberské o vdání, o kterémž v ní se píše tak, že nemůže býti pochybnosti, než že spisovatel v době té žil, v které právní výkon vdání ještě v plné platnosti byl. Uvážíme-li, že Maj. Carol. r. 1350 vydaná a r. 1355 odvolaná o vdání praví, že se dělo „*aliquando*“ a „*temporibus antiquatis*“, že ani řád práva zemského, ani Maj. Carol. smysl slova „*ohřeb*“ neznají, kdežto kniha Rožmberská je vysvětluje: pak zajisté nebudeme pochybovati, že kniha Rožmberská nepochází z druhé polovice živobyťi p. Petra z Rožmberka, jelikož od r. 1350 až do r. 1320 nebo 1330 není tak dlouhá doba, aby o ní se říci mohlo, že ona jest „*tempus antiquatum*“. Anoť máme

za to, že Maj. Carol. i řád pr. z. zprávu svou o vdání a ohřebu čerpaly z knihy Rožmberské¹⁾, avšak že za doby, když oba ty spisy sepsány byly, již nebylo žádného pamětníka, který by se byl dožil výkonu vdání, čeho by zajisté nebylo, kdyby vdání za Petra z Rožmberka bylo ještě tak živě se vykonávalo, jak v knize Rožmberské líčeno jest.

Druhá věc, která o větším stáří knihy Rožmberské svědčí, jest, že v ní (čl. 209) mluví se o *svodu* nejnám, než že v zemském právě ještě v plné platnosti byl, kdežto z jiných pramenů víme, že výkon svodu na sklonku XIII. stol. se vytrácel, tak že o něm, co se týče práva zemského, více zmínky není, ač v právě městském ovšem do XVI. stol. se zachoval.

Neméně jest nápadno, že kniha Rožmberská zřízení „*konšelů zemských*“ nezná; ač konšelů *městských* dotýká, předce jí jest úřad konšelů zemských vedle popravců krajských neznám, kdežto řád pr. z. a Maj. Carol. o konšlech zemských právě v těch případech, kde kniha Rožmberská jen popravce uvádí, takovým způsobem mluví, z kterého lze poznati, že výraz ten okolo l. 1340—1350 již byl tak v zemi zobecněl, že souditi můžeme z toho, že již také za Petra z Rožmberka v užívání přicházel.

I to jest důrazné svědectví o větším stáří knihy Rožmberské, že v ní se jedná o úřadech menších, které po krajích zřízeny byly, nejnám, než jakoby v době té, kdy kniha se psala, vedle velikého soudu zemského svou pravomocnost v jistých věcech v plné míře byly vykonávaly (čl. 161, 214, 279, 281), kdežto víme, že tato pravomocnost soudů krajských čili cůd na začátku XIV. století již tak ochabla byla, že za Karla IV. úplně zanikla.²⁾

Nasvědčují-li tyto okolnosti tomu, že kniha Rožmberská před r. 1300 sepsána byla, dokazují starožitnost její také

¹⁾ Také Ondřej z Dubé snad měl známost o tom z knihy Rožmberské: „o vdání ku Pražskému purkrabí a o ohřeb pohanové již tyto časy nejdů“ (čl. 15).

²⁾ Viz glosář sub: *malý úřad*.

mula věrovací: „to беру na mů vĕru i na mů duši, sem-li ten pes ukradl, bůh daj bych opsěl, jako ten pes“ (čl. 176) taktéž čl. 28, kdež oslovení pŕihončĕho neb komornĕka: „komornĕce, račiž jĭti, liboliť, na hrad . . .“ ukazuje k době, v které pŕihončĕ bráni bývali ještĕ ze stavu zemanského. Rovněž má na sobĕ ráz starožitný čl. 144: „ten kón, jehož sĕ Mikeš z Unhošĕce u mne jal, ten sĕ je rodil na mém hnoji i živ i mrtev, na to jmám pravĕjšĕ ludi“, jakož vŕbec vŕecky pŕŕpovĕdi, které se v K. R. takořka co stálĕ při soudĕ obvyklĕ formulae loquendi osobám v ũsta kladou, z nichž zde opomenouti nemůžeme vytknouti ještĕ v čl. 228 uvedený a jednoduchostí svou nad míru dojemný spŕsob, na který podávená ženská násilĭ sobĕ činĕné opovĕdala.

Avšak nejsou to pouze jednotlivá slova a jednotlivĕ pŕpovĕdi, které na většĭ stáří K. R. než na dobu po roku 1300 ukazují, nýbrž jest to sloh jejĭ vŕbec, v němž duch starožitnosti se rozkládá. Čtouce bedlivĕ K. R. pozorujeme, že ten, který ji psal, měl důkladnou znalost všech věcí, o kterých psal; byla tedy při něm hlavní podmínka srozumitelného spŕsobu psaní: znalost věci totiž a jasnost názoru. Nicménĕ ale vidíme, že sloh v K. R. jest náramně neohĕbný, tvrdý a neobratný; slova jsou sice pojmutŕm pŕměřena, ale vyřázení celĕ myšlenky větami a uspořádanĭ vět jest tak primitivní, že nabýváme pŕěsvĕdĕčení, že spisovateli bylo namáhavĕ zápasiti s řečí, že řeč sama v době, v které psal, nebyla ještĕ tak vytŕřĕbena a vybroušena, aby k spisŕm *prosaickŕm* snadna a spŕsobila byla. Kde rytmus slova takořka k sobĕ láká a vábí, tam také řeč samovolně dikci poetické se pŕispŕsobuje a podkládá; prosa ale žádá a potŕebuje dostatečného vývoje logického momentu v řeči, který však tak záhy v ní se nevyvinuje, jakož vŕbec v řeči poesie prosu a v životĕ národu cit a obrazotvornost uspořádanĭ rozumnost pŕedchází. Nedostatek ten mírnĕn bývá, kdež prosa se opĕrá o nĕjaký vzor řeči vzdĕlanĕ, tedy v pŕekladech; to spatŕujeme ku pŕ. při žaltáří Musejnĭm z polovice XIII. st. pocházejícím, jehožto pŕeklad žalmŕv jest snadně srozumitelný, tak

že K. R. v té příčině k němu porovnávati se nedá. Ovšem že i v překladech řeč jakousi školu proběhnouti musela; jaký jest ku př. rozdíl mezi překladem evangelia sv. Jana z X. století pocházejícím a mezi právě dotčeným žaltářem! Tam spatřujeme prvopočátky řeči prosaické, zde výsledky delšího cvičení, ku kterémuž potřeba, písmo svaté překládati, předky naše vedla. Jakož evangelium sv. Jana jest první pokus, uvéstí prosu do literatury české překladem, tak jest K. R. první samostatná práce prosaická v literatuře naší; a jakož ono evangelium má na sobě patrné známky, že jest prvním pokusem překladu a jakož žaltář svrchu dotčený ukazuje znamenitý pokrok v umění překladatelském, taktéž má K. R. na sobě ráz prvního pokusu v samostatné práci prosaické a liší se od legendy sv. Petra, Klimenta atd. právě tak, jako evangelium sv. Jana od žaltáře. Pochází-li K. R. z doby okolo 1320—1330, pak nelze pochopiti překvapující pokrok, který prosa česká legendami svrchu dotčenými učinila, jež z téhož věku pocházejí a tím více musíme se diviti řádu pr. z., který sepsán byv okolo r. 1360—1368 velikou obratností a plynou dící v prose se vyznamenává. Jaká zde plynost, jaké zde nenucené seřadování vět, kdežto v každém článku K. R. spatřujeme, že řeč spisovateli se přčila a že on jen s velikými nesnázemi řeč takofka donutil, aby se mu propůjčila k vyřazení myšlenek jeho.¹⁾ Rozdíl ten jmenovitě v oči bije, když se porovná řád pr. z. s K. R. v těch člancích, které o těchže věcech pojednávají.

Rovněž jako mnohá slova, věci, průpovědi a celý sloh ukazují na starožitnost K. R., taktéž tomu nasvědčují formy jazykové. Ačkoli pak jinak možné není, že při spisu, jehož originál neznáme a jehož nejstarší opis pochází z r. 1360, nezachovaly se formy jazykové v plné přesnosti, nicméně má K. R. také v příčině té známky na sobě, že pochází z doby starší než po r. 1300. Sem náleží především důsledné už-

¹⁾ Viz ku př. čl. 18, 25, 26, 28, 29, 30, 35, 53, 56, 79, 104, 122, 196, 213, 214, 220, 230, 239, 241, 243, 283, 287, 288, 290, 294, 295.

vání dualu ve všech organických člancích řeči v podmětu, předmětu a výroku při statných, přídavných a zájmenech i časoslovích, zjev to, kterého téměř při žádném spisu XIV. století tak důsledně provedeného nespátřujeme.¹⁾ Sem náleží dále časté užívání duplikace, ku př. *z* jiné popravu *z* dalšíe (čl. 18); — *ze* psa nehda *z* kakého (čl. 176); — *z* dluha *z* desietí hřiven (čl. 202); — *z* hospody *z* jeho (čl. 208); — *za* kupiu nebo *zač za* jiné (čl. 233); — *na* cestě *na* bezpravnej (čl. 277) a jmenovitě duplikace v čl. 113 v něvcēm, o níž při affirmaci jen málo dokladů máme, kdežto při negaci (v nivcēm) jest jich dost. Sem náleží dále genit. náměstky č'se (= čese, čeho), jemůž opisovatelé již nerozuměli a na místě jeho kladli formu *co*, kdežto patrně časoslovo, při kterém forma *co* stojí, genitiv řídí.²⁾ Sem náleží také dativ na místě genitivu: „jsa tēm dědinám hospodář“ (čl. 99); — „berú groš opovědčiemu“ (čl. 215), i dativ bez předložky: „požen do šesti neděl najdalšiemu roku“ (čl. 81. 193); — „na dědině býti ukázanie škody“ (čl. 260); — „k roku do šesti neděl svědčenie póhona“ (čl. 76); neb akusativ s předložkou *po*: „poslati po komorníka póvodu“ (čl. 237).

Avšak uvážíme-li, že nejstarší opis, kterýž před rukama jest, pochází z druhé polovice XIV. století, nemůžeme se tomu diviti, že starší formy jazykové již se nezachovaly v úplné přesnosti; nýbrž že na mnoha místech propleteny jsou formami novějšími; uvedeme na příklad některé pády, z nichž znatelé staré mluvnice české poznají, na čem věc záleží:

Genitiv: pohona (čl. 25); — dvora (čl. 25, 26, 27); — úřada (čl. 29); — dluha (čl. 113), dluhu (čl. 115); — hradu (čl. 29), hrada (čl. 59); — sudíeho (čl. 58, 101); — zprávc (čl. 135), opravec (čl. 283).

¹⁾ Viz ku př. čl. 4, 5, 18, 20, 21, 48, 68, 77, 109, 138, 142, 197, 202, 219.

²⁾ Viz nadpis k hl. IV. VI., pak čl. 65, 97, 209.

Accusativ vesměs se rovná při životných genitivu, jen v těchto místech nominativu: „když pŕvŕd dá svŕj kŕn“ (čl. 15, 147); — „že mu dal kurvy syn“ (čl. 134); — „jsem-li ten pes ukradl (čl. 176); — jinak znamenati sluší: duší (čl. 175); — sudieho (čl. 58); — zprávci (čl. 121).

Instrumental: popravci (čl. 142); — odpovědi (čl. 141), odpovědi (čl. 247).

Co se týče *zájmen* uvádíme tyto formy: se (čl. 14), sen (čl. 103); — tet (čl. 25, 29); — ot onseha (čl. 37); — jáz (čl. 94); — ju (čl. 97); — saměmi sobú (čl. 150); — saměm sobú (čl. 152); — ny (čl. 18). Zvláště pozorovati sluší *ječ* v čl. 18, 29, 44, 75, 76, 77 atd.

Z časoslov uvádíme 1, *praesens*, a) *indikativ*: dokládaju (čl. 19), dokládaji (čl. 43, 100), opoviedaju (čl. 228), dávaju (čl. 262), nesezu (čl. 26), zvozi (čl. 28), nevěři (čl. 117, 121), muši (čl. 121), proši (čl. 282), prošu (čl. 275), vědě (čl. 123), nedědi (čl. 282), drži (čl. 282). — b) *přechodník*: nepropúšćijice (čl. 23), vysvědčije (čl. 26), nepropúšćije (čl. 86), nezmatuje (čl. 84). c) *imperativ*: dajž (čl. 68), stávaj (čl. 85), pohoni (čl. 18), držiž (čl. 86), pojmiž (čl. 103), vedi (čl. 116), mluvi (čl. 230), brani (čl. 295). — 2. *minulý čas*, a) *indikativ*: držal (čl. 89), ležalo (čl. 97). b) *přechodník*: pojem (čl. 103), přijev (čl. 106). 3. *budoucí opsaný*: bude minulo (čl. 84), bude pohonil (čl. 93), bude ztratil (čl. 151), budeš pohnal (čl. 207), pakli budeš pohnal, než on koně rozsdlal (čl. 208), bude obdržal (čl. 254). — 4. *supinum*: pojal ot menšieho úřada jej s ním pohnat (čl. 59), vésti devět svědkŕv ukazat (čl. 134).

Co se týče skladny uvádíme o pádech několik příkladů 1. *genitiv*: dále šesti neděl (čl. 81), dřeve příměrie (čl. 126), více desieti hřiven (čl. 191), blíže dvú neděl, dále dvú neděl (čl. 193), prositi práva (čl. 141), prositi poslov (čl. 247), ustúpil zákлада (čl. 119). — 2. *dativ*: právo jej hrazskému komorníku pohnati (čl. 18), že on komorníku přijímá za pŕhon (čl. 37), ručiti k měšćenínu (čl. 118). O *dativu* bez podložky byla již svrchu zmínka. 2. *akusativ* dvojř:

hosti svého m^ož základ staviti (čl. 233, 234). 4. *instrumental*: domem pohnali (čl. 18), požeň trhem (čl. 29), ot úřada, k nemuž popravú sbožie leží (čl. 29), je všady domem, ač i dvorem na jednom zboží sedí hospodářem (čl. 51), pohnal mě holomkem (čl. 31, 34), aby tebe tkáčetem nepohonili (čl. 96), dále jedniem dnem šesti neděl (čl. 77, 81, 91), méně lotem desieti hřiven (čl. 170), což více desieti hřiven jedniem grošem (čl. 191), za průměriem (čl. 126), hospodú lháti (čl. 130).

Pozoru hodná jest též vazba při přechodníku: když komorník přide k dvoru a pohoně (čl. 25), že ukradl psa schovav sboží (čl. 133), pakli snem minul póhon svědče jest ztracen (čl. 206), nemóž choditi kudyž chtiec (čl. 274), nenie kto proč bráně (čl. 298).

Těchto několik málo příkladů forem jazykových a ze skladny knihy Rožmberské může postačiti k důkazu, že i ve směru tom nic nevadí, sepsání knihy Rožmberské položiti do dřívější doby než po r. 1300. A na základě toho, co jsme svrchu pověděli o věcném obsahu o zvláštnosti slov a původnosti slohu i o formách jazykových, odvažujeme se tvrditi, že sepsání knihy Rožmberské ovšem položiti možno do počátku druhé polovice XIII. století, asi do prvních let vlády krále Otakara II. Tím pak odstraňuje se pochybnost, kterou Fr. Palacký o větší stáří knihy Rožmberské zdvihl, že totiž v ní na dvojím místě (čl. 58, 128) zmínka o sudí dvorském se činí, kterýžto úřad za krále Otakara zanikl a teprv za krále Jana opět zřízen byl. Mimo tyto dva články dokazuje také čl. 120, že kniha Rožmberská sepsána byla v době, kde úřad dvorského sudího v činnosti byl, jelikož v článku tom se mluví o manu, pokud zemským právem se spravovati ná.

Kladouce sepsání knihy Rožmberské do začátku doby Otakarské netvrdíme tím nikterak, že ona celá pochází z té doby tak, jak se nás v nejstarším exempláru dochovala; vědouce, že tento nejstarší exemplár opět jest jen opisem z nějakého staršího spisu, takového něco tvrditi nemůžeme. Avšak to za jisté pokládati lze, že mnohé články knihy Rožmberské

doby Otakarské dosahují za příčinami svrchu dotčenými, tak že články ty činily takořka základ práce, která k rozkazu anebo ku přání jednoho pana z Rožmberka, buď Závíše, neb Jindřicha, neb Petra, shotovena anebo od jednoho z nich sepsána byla, ač tomu poslednému mínění slova začátečná neb závěrečná při jednotlivých exemplářích nenaspovídají. Když pak během času některé věci jinak, než-li v původním spisu líčeny byly, před soudem se konaly, unínil si majitel spisu toho změny nastalé i v původním spisu naznačiti a učiniv nový opis původního textu přidal k němu ty které věci nové. Z toho se dá vysvětliti, že do rukopisu se dostala zmínka o groši, ač groše teprv r. 1300 rázeti se počaly.

Že pak kniha Rožmberská nás dochovaná stopy takové pozdější recense na sobě má, toho máme několik dokladů na těch místech, kde se udává rozdíl mezi *starým* a *novým* právem. Doklady ty jsou takového způsobu, že slova „to je nové právo“ vynechati lze, aniž smysl tím se ruší; poněvadž ale nicméně v knize Rožmberské se kladou, aby tím rozdíl od staršího práva naznačen byl, a poněvadž kniha Rožmberská celou povahou svou do doby Otakarské zasahá, protože utvrzujeme se v mínění svém, že spis ten, který u toho kterého pana z Rožmberka chován byl, nebyl nejpůvodnější, nezměněnou prací, nýbrž novější recensí spisu původního.

Tak se praví v čl. 134, kterak se vyvesti má svědky ten, kdo nařčen jest, že jest synem kurvy; na konci čl. pak se dokládá, že také ten, kdo obecně považován jest za syna manželského, svědky dokázati může, že ta žena jeho matkou není, a potom se přičinují slova: „to je nové právo; ale staré právo bylo . . .“ Zde patmo jest, že spisovatel měl před sebou starší zprávu a poněvadž to, co ona obsahovala, již platným nebylo, položil dříve věc, jak se měla, když on psal a doložil pak to, co dříve právem bylo.

Podobně se to má s čl. 138. Spisovatel pověděl, kterak za věku jeho opati přísahají, dokládá slovy: „ale dříve bylo právo opatu za klášterský dluh dváky pravú rukú na svých prsích položiti“ kterak za dřívějších dob opati přísahu konali.

V čl. 185 k slovům: „z otboje trój póhon“ přičiněna jsou slova: „staré právo, ale nové jeden póhon“.

Začátečná slova čl. 218: „tehda právo úřada ot opovédce tázati“ snadně se dají připojiti k čl. 217; poněvadž ale tento dotaz na úřadu v době, když spisovatel recenze žil, v platnosti již nebyl, nýbrž na místo toho dotazu přišlo svědčení dvou svědků, protož klade kniha Rožmberská po svrchudotčených začátečných slovích: „staré právo, ale již opovédci právo . . .“ čímž opět rozdíl mezi starým a novým obyčejem se líčí.

V čl. 215 ustanovuje se na konci taxa za opovídaní dva haléře, a pak se praví: „ale již berú groš opovédciemu, to nenie právo“. Zde patrně máme pozdější přípisek k starší zprávě pocházející z té doby, v které úředníci naproti staršímu poplatku nižšímu větší taxu vybírali počnali a sice přípisek z doby té, v které recensent žil.

Taktéž se klade v čl. 275, 276 starší právo při vdání pluhu platné a pak se dokládá to, co podlé nového obyčeje v té příčině právem býti má.

Jiná stopa, že kniha Rožmberská nás dochovaná jest recensí staršího spisu, ukazuje se v tom, že čl. 94 již to praví, co v čl. 108, 109 opět se připomíná, ač ovšem určitěji, nežli se v čl. 94 činí, tak že oba články na konci hlavy V. připsané zdají se býti jen obšírnějším vysvětlením toho, co v čl. 94 řečeno bylo.

Nejpádňší důvod ale toho, že kniha Rožmberská v té formě, jak se nám zachovala, jest recensí nějakého staršího spisu anebo sepsáním různých zpráv v jeden celek, při čemž rozdílů nových od starších obyčejů právních udány byly, jest ten, že v čl. 209 se udávají nadpisy hlav, které ještě následovati mají, z kterýchžto však skutečně psány jsou jen hlavy o opovídaní, plnění, stavování, o vzetí komorníka na ohlédání, co mluvíti před komorníky na ohlédání, o vdání, o kobyleni poli a o obci, kdežto všechny ostatní hlavy v čl. 209 uvedené bohužel v těch exemplářích knihy Rožmberské, které se zachovaly, naprosto vypsány nejsou, tak že hlavou „zna-

menáno o obci“ kniha Rožmberská se končí. Okolnost ta, že všechny exemplary tou hlavou se končí a žádný z nich ani o jednu hlavu více nepodává, jest důkazem, že kompilator měl před sebou starší práci, podle které zprávu další učiniti chtěl; neb takové ohlášení všeho toho, co ještě následovati má, předpokládá, že práce buď již ukončena byla, anebo když hotova nebyla, že se konala podle předloh před rukama jsoucích.

Poněvadž ale kniha Rožmberská jest neúplná, protož se domnívame, že ona sepsána jest na základě starších zpráv, které kompilator před sebou měl; protož mohl obsah dalších hlav ještě ohlásiti a osm z nich v tom pořádku, jakž oznámeny byly, do práce své položiti, ačkoli práci celou nedohotovil a protož se domnívame, že jest marná naděje, že kdysi konec práce té nalezen bude.

Vyloživše mínění své o povaze, slohu, a stáří knihy Rožmberské pokusíme se aspoň poněkud objasniti důležitost její pro staré právníctví české.

Nehledíce k bohatým zprávám o právě formálném, o nichž jsme již svrchu nějakou zmínku učinili, vyjímáme zde jen to, z čeho zároveň poznána může býti povaha i rozličnost při civilních i trestných, o kterých kniha Rožmberská zmínku činí.

Byla-li pře důležitější, musela půhon předcházeti opověď původa a sice když předmětem půhonu i žaloby býti měly: plen, výboj, lúpež, zlodějstvo, vzebrání úroků, kázání, příjem, žití, rada, chromota, ohavy, rány, hlava, příhlavný dobytek, sverepice, včely, ščepy, podávení ženy, unosba, odjetí děvojsťva.

Podle povahy pře bylo zapotřebí tří půhonův, neb jen jednoho, a sice tří, kdež předmětem žaloby byly: sverepice, ščepy, včely, hlava, příhlavný dobytek, chromota, vyníť očí, uřezání jazyka, podávení ženy, odjetí děvojsťva, unosba, uvázání v dědinu neb v zástavu, ssutí, vyplacení dědiny, poručnictví sirotka, purkrechtní dědina, odepření věna, dluh nebo základ větší desíti hřiven, zpráva dědiny a rozdíl. — Jednoho

půhonu bylo zapotřebí, když se jednalo o: plen, zlodějstvo, lúpež, porubání lesu, odebrání úroků, jetí, zlato, násilné požití, oheň, výboj, žití, kázání, přivedení, příjem, radu, zorání dědiny, dluh menší než 10 hřiven, rány, lov a odboj.

Species facti čili jistina ustanovena byla při všech škodách na majetku činěných výbojem, porubáním lesu, posekáním louky, lovením rybníku atd. skrze ohledání komorníků a ve přech, kde z původní pře o škodu vyvinula se pře o vlastnictví, skrze vdání. Podávená panna měla přinesti krvavou košili a žena *sedraný* závoj; *species facti* při vraždě ustanovila se přivedením komorníka k mrtvole anebo aspoň k hrobu zavražděného.

Původní řízení záleželo na *svědcích, přísahách* buď původu neb pohnaného samého neb s pomocníky, na *metání losů*, na *ordálu vody, železa, meče, kyje* a na *věrování*.

Svědci se vedli v žalobách z dluhu, uvázání v dědinu neb zástavu, ssutí, vyplacení dědiny, poručnictví sirotka, purkrechtní dědiny, odepření věna, dluhu neb základu většího 10 hřiven, zprávy dědiny a z rozdílu statku.

Prísahy měly místo, když původ žaloval ze škody a velikost škody ztvditi měl, pak když pohnaný jsa žalován z podávení panny neb ženy k nevině se hlásil; jmenovitě užíváno tak zvaného sirotčího práva t. j. přísahy sama jediného pohnaného v žalobách ze žití, kázání, přivedení, příjmu, rady a z omylného zájmu.

Metání losů, užíváno tehdaž, když původ i pohnaný vedli svědky a pak buď rozhodnouti se mělo, kteří svědci lepší pravdu pověděli, neb kteří k svědčení připuštění býti mají.

Ordal *vody* ustanoven byl v žalobách z plenu, zlodějstva, lúpeže, porubání lesů, odebrání úroku, jetí a zorání dědiny.

Železa se užíváno v žalobách ze zlata, násilného požití, ohně, výboje, sverepic, ščepů, včel a z chromoty; *meče* při žalobách z hlavy, při nářku z nevěry a z obuzstva; *kyje* při žalobě z přhlavného dobytka.

Věrování konalo se, když kdo viněn byl, že psa ukradl,

neb když úředníci tázáni byli, kterak kdo opovídal, neb když popravci odpovídali ze zájmu, který někomu učinili.

Avšak K. R. není pouze zajímavá a důležitá, co se týče jazyka, slohu a právnictví českého, nýbrž ona má také velikou cenu pro sociální historii našeho národu. Život, který z ní poznáváme, jest provanut jakousi původností a přirozeností, co se týče i dobrých i zlých stránek jeho. Nejvyšší mocí v zemi jest právo zemské, jíž žádný uniknouti nemůže; neb i král sám v jistých pádech k němu obrátiti se musí, aby se mu spravedlivé stalo.¹⁾ Vidíme, že v době té také stav duchovní více podřízen byl právu zemskému než v dobách pozdějších, jelikož biskup, opati, kanovníci a jiné duchovní osoby z pozemkových statků a z dluhu k zemskému právu i poháněli i poháněni bývali. Spatřujeme, že základem všeho občanství a práv občanských jest statek pozemkový; jakož „země“ sama jest výrazem politické individuality národu, tak jest jen ten plnoprávným uživatelem zřízení z této individuality pocházejících, jenž sám má „na zemi“ t. j. statek pozemkový.²⁾ Vidíme, že ona památná náklonnost Staroslovánův k orbě a usedlému životu, kterou národové Slovanští půdu téměř celé střední Evropy v úrodná pole a luhy obrátili, u starých Čechů ještě v XIII. století tak svěží a mocnou byla, že statek pozemkový ne pouze dodával muži podstatu, nýbrž že nad to více obyčej národní toho žádal, aby muž stálým sídlem na určitém místě bydlel. Nepostačoval však pouhý statek pozemkový, aby muž plné váhy požíval; přistoupení musely k tomu také vnitřní, etické pohnutky, které jej ponoukaly, aby stále sídlil a pohnutky ty záležely na založení rodiny a hospodářství rodinném. Statkem svým náležel tedy muž k politické individualitě země, ženou a dětmi byl spojen se společností, která jsouc od ducha národního etickým směrem řízena, na něm žádala, aby zřízením domácnosti plodil rod dále, jakož on sám z takové domácnosti členem národu

¹⁾ Čl. 115, 209.

²⁾ Čl. 62.

se byl stal. Jest žádoucí, aby muž měl dvůr a k němu polnosti náležíté, poněvadž to mu dodává platnost v zemi; ale všestranné vážnosti ve společnosti požívá jen tehdaž, když s ním na dvoře sedí žena a byt měl sebe více dvorů, předce se považuje za hlavní sídlo jen ten, kde s ženou, anebo jest-li vdovcem, kde s dětmi bydlí. Protož musel ženatý poháněn býti tam, kde s ženou síděl, kdežto neženatý čili holomek mohl býti pohnán na kterémkoli statku svém.

Ač K. R. dotýká také hradů a tvrzí co sídel zemanstva českého, nicméně jest viděti z ní, že byla sepsána v době takové, v které ještě hospodářské zřízení dvorské v plném rozvoji a v dokonalé platnosti bylo. Dvůr jest středisko, k němuž jistý výměr polností náleží; na dvoře sedí zeman a řídí práce hospodářské. Tyto dvory jsou ze strany jedné pozůstatky prastarého hospodaření rodového (zádruh), s druhé pak strany jsou zase počátky velikých statků pozemkových, které složením více dvorů a polností k nim náležitých se tvořily. Ačkoliv společné hospodaření celého rodu anot i rodiny v době, kdy K. R. sepsána jest, již dávno rozvázáno bylo, nicméně spatřujeme, že již v době té byly v obyčeji spolky neb sstupky, čili přijímání jiných lidí na společné vlastnictví statků. Při statech selských jest nedotknutelným a nerozdělitelným společným majetkem všech kmetů obec, jež záležela z pastvisk, lesů a z luk; kobyli pole však, která původně účelu svému, aby sverpé kobyly na nich se pásly, odcizena býti neměla, začínají již na sebe bráti povahu jmění soukromého, od něhož majitel nároky sousedstva odraziti mohl. Společnost samu vidíme roztržďenou již na stavy ty, které až do XVII. století v Čechách potrvaly. Šlechta se rozkládá na pány, vládyky a panoše, jižto společným jménem zemanů se nazývají. Avšak jsouť mezi vládkami takoví, kteří pozemkovými statky nevládli a protož „nedědinnými“ vládkami sluli; ti pak, kteří neměli ani statku ani vlastního domu, byli tkáčaty. Panoše byl ten osobně svobodný muž, který službou svou velmožům panským se propůjčoval; původ těchto panošů zasahuje do starších dob a

náleželo jim podobné postavení a měli na sobě tytéž povinnosti jako *druhové*, o nichž Statuta Ottonis zmínku činí; památka na tyto druhy zachovala se ve slově *družina*, kteréž právě značí komonstvo velmožů zemských v XIV. XV. století. A v tomto smyslu, že totiž nějaký zeman byl ochranným pánem jiných, kteří jemu službou a věrností zavázáni byli, slul takový zeman *hospodou*, kdežto jméno *pán* neb *vládyka* naznačovalo řád, který kdo v stavě šlechtickém zaujímal.

Vedle šlechty byl stav měšťanský a selský; v prvním užíval měšťan Pražský vyznamenaného postavení, mezi sedláky pak *dědici* t. j. kteří králi bezprostředně poddáni byli.

Společnost, kterou nám K. R. líčí, trestala sice viny, kterých kdo se dopustil učiniv škodu buď osobě neb statku jiného; kdo podával ženu neb pannu, kdo oči někomu vyloupal neb jazyk vyřezal neb čehokoli se dopustil, ten byl sice trestán přísně, ale ani trest ani zločin jej cti nezbavily. Cti byl zbaven jen, kdož zrady se dopustil na pánu svém,¹⁾ který proti zeměpánu bojoval buď sám nebo lidi své proti králi do boje poslal,²⁾ který nějakého zločinu se dopustil, pro nějž psancem se stal,³⁾ neb na koho zlodějstvo dokázáno bylo. Tak vysoce však vážila si tehdejší společnost cti muže, že ten, který koho z takového skutku, pro nějž cti zbaven býti mohl, vinil, musel býti hotov, pravdu svého tvrzení životem dolíčiti t. j. s obviněným v souboj se dáti.⁴⁾

Co jsme takto jen povrchně o důležitosti K. R. co se týče jazyka, slohu, právnictví a sociálních poměrů staročeských naznačili, dalo by se mnohem šířeji rozvésti; avšak postačí na tomto místě to, co jsme pověděli, poněvadž jiného při tom jsme neměli úmyslu, než pozornost přátel našeho domáciho právnictví k této neocenitelné památce starého práva Českého obrátiti, kteréž bohužel posud k pracím vědeckým tak málo užíváno bylo.

¹⁾ Čl. 129, 130.

²⁾ Čl. 124.

³⁾ Čl. 131, 132.

⁴⁾ Čl. 129, 131, 227.

Jest ovšem pravda, že hlavní překážka, pro kterou věda práva Českého tak málo vzdělavatelů nalezá, záleží na tom, že se s ní téměř žádný právník *ex professo* až do novějších dob nezanášel, tak že od šestatřiceti let, co p. Fr. Palacký do toho nedostatku si stěžoval, velmi málo ve prospěch náš se obrátilo. Naši historikové svalují všechnu vinu na právníky vytýkajíce jim netečnost u věci té; avšak zdá se nám, že není tu vina na právnících samých, nýbrž že také vinu mají historikové sami, poněvadž se nepostarali o taková vydání starých právnických pramenů, která by těm, ježto diplomatických a archivních studií nekonali, pravý smysl zdrojů starožitných otevřela. K. R. ovšem již vydána jest dvakráte, r. 1840 od Palackého v I. sv. archivu Českého a roku minulého od dr. H. Jirečka v II. dílu *Codicis Jur. Boh.*; avšak oba učenci nemohli učiniti vydání vysvětlivkami atd. opatřené, Poněvadž publikace starých pramenů, kterou podnikli, jest tak rozsáhlého rozměru, že by život jednotlivce sotva k tomu postačil, kdyby více než text vydávati měl. K takovým pracím jest zapotřebí zvláštního přihlížení k jednotlivým částkám oněch sborníků, které ovšem odborným učencům postačují, avšak nesnáze předce neodstraňují těm, kteří v diplomatické a archivní vědě České se neznají. Má-li se však kruh pěstovatelů starého práva českého rozšířiti, jest zapotřebí, aby také právníci, kteří studií právě dotčených nekonali, s historií práva českého se obírali mohli. K tomu však jest nevyhnutelně zapotřebí, aby dostali do rukou taková vydání starých pramenů, kterých by bez všelikých nesnází užívati mohli. Nedivme se tedy, že právníci *ex professo* posud tak málo přispívali k poznání starého práva Českého; vždyť sám slavný znatel práv slovanských V. A. Maciejowski ještě v druhém vydání známého díla svého r. 1856 si stěžuje právě o K. R., že „nader mało dotąd pomnik ten objaśniono“, ¹⁾ a jak nesnadno jest, pramenu tomu porozuměti, jde z toho, že právě též učenec při vysvětlování slov: *žiti* a *ohřeb* v pravý

¹⁾ Sv. I. str. 243.

smysl neuhodil. Zvěčnělý Hanka zhotovil ovšem latinský překlad K. R., který zároveň s textem uveřejněn byl v A. Kucharskiho „Najdawn. pomn. prawd. Slov.“; avšak překlad ten, nevyvážuje na mnoha místech pravý smysl, věc více zatemňuje než vysvětluje u mře takové, že takorčka ani k potřebě není.

Chtěje tedy tento předůležitý pramen učiniti našim právníkům srozumitelnějším a přístupnějším odvážil jsem se, jej vydati a způsob toho vydání určen byl úmyslem, z kterého vydání toto vyšlo. Máje totiž na zřeteli takové vzdělance, kteří diplomatických a archivních studií nekonali, hleděl jsem především k ustanovení správného textu, pak k vysvětlení zapletenějších a temnějších článků skrze poznámky, a konečně přičinil jsem glosář, v němž zevrubněji slova a věci se vykládají.

Co se týče *textu*, podotýkám, že učiněn jest především na základě variantů, které p. Fr. Palacký do vydání svého v Archivě Českém přijal. Jest na bledni, že spis tak starožitný, jemuž mnozí opisovatelé v XV. století na mnoha místech již nerozuměli, nás se dochovati nemohl v přesné formě, jelikož original se ztratil. Opisovatelé pak, nalezajíce místa obsahující věci takové, které za věku jejich již v platnosti a v obyčeji nebyly, hleděli každý podlé rozumu i nerozumu svého taková místa vysvětliti a z této snahy jich posla různá čtení, kterými smysl více se splétá než vyjasňuje, tak že velmi ostražitě kritiky jest zapotřebí, aby správný smysl a tudíž i text na jisto postaven byl. V tom jsem se hlavně opíral o bedlivé studium knihy samé; zanášaje se již téměř patnáct roků se studium starých pramenů právnických vůbec a ode čtyr let s probádáním k. R. zvláště, hleděl jsem především ustanoviti pravý smysl terminů technických a to tedy bylo v některých případech měřítkem, kterak text položen býti má. Věda ku př. že pojem: *proditio*, Verrrath v K. R. se vyrazí slovem *nevěra*, poznal jsem, že slova *zrada*, *zradil*, tam kde se uvádějí ve spojení se slovy *přivedení*, *příjem* a *šití*, nemohou znamenati *proditio* neb

prodere, (an pojem ten slovem „nevěra“ se vyrazí), nybrž že státi má *z rady* a *radil* ve smyslu: „consilium delinquendi“¹⁾.

Na jiném místě pomáhala právě čtení ustanoviti starobylá skladna jako k. p. v čl. 116. 130., jinde uspořádání vět k. př. v čl. 29. 53. 148., jinde opět jen změna interpunktace k. př. v čl. 227. 230., jinde zase ustálená terminologie právnictví starého k. př. v čl. 70. 81. 82. 85. Na jiném místě učinil jsem opravy podlé toho, co smysl článku nevyhnutelně vymáhá jako k. př. v čl. 51. 213. 216. 217. 218. 266.; přičinění slov nebo vět dovolil jsem sobě jen tam, kde smysl k vyjádření jich takorůžka každého nutká jako v čl. 101. 105. 132. 244. 259. 282.

Mohu s dobrým svědomím ubezpečiti, že jsem při kritice textu velmi obezřetně si počínal, což posouditi ovšem zůstaveno býti musí znalým těch věcí mužům, kteří vědí, jak nesnadná jest práce taková, která se odvažuje opravovati a doplňovati mezery díla, jež před 600 lety shotoveno bylo.

Věda, že pouhé ustanovení kriticky správného textu nepostačí, aby v starých památkách méně zběhlí čtenářové náležitě porozuměli tak rapsodické dikci, jaké K. R. užívá, podal jsem v poznámkách vysvětlení nesnadnějších míst a přičinil jsem glosář a přijal jsem v něj všecka slova, která nějakého vysvětlení potřebují; podal jsem ovšem jen věci nejpotřebnější, poněvadž glosář není místo, kde by se celá pojednání podávati mohla.

Místa, kterými toto od vydání pp. Palackého a H. Jirečka se liší, dal jsem tisknouti prostrkaným písmem, aby si jich kritika tím snadněji všimati mohla. Rozdělení článků přijal jsem podlé Palackého vydání pro větší jeho přehlednost i větší snadnost ku citování²⁾.

¹⁾ Viz čl. 72, 168, 210 a glosář sub: *rada*.

²⁾ Bližší zprávy o rukopisech K. R. obsaženy jsou v Arch. Čes. I. 448—449; pak v Rozboru lit. České r. 1842. — Vydání učiněna jsou r. 1838 od Kucharského ve Varšavě v „najdawniejszych pomnik. prawod. Slew.“, r. 1840 od Palackého v Arch. Čes. I., r. 1870 od H. Jirečka v II. dílu Cod. Jur. Boh., pak čl. 1—49 v Čas. Čes. Mus.

Slavné Jednotě Právnické v Praze budtež zde vysloveny
uctivé díky, že propůjčivši se nákladem svým prostředky
poskytla, že toto vydání K. R. učiněno býti mohlo.

Srdečnými díky také zavázán jsem p. dru. Jaromíru
Hanělovi, který opravu tisku ochotně na sebe vzal, aby pro
mou od Prahy vzdálenost s vydáním meškáno nebylo.

V BRNĚ dne 1. ledna 1872.

Vydavatel.

---

na r. 1835, dále čl. 2—112 pak čl. 259—298 ve Výb. lit. Čes. I.
1842. — Úvahy o ní napsali Fr. Palacký v Čas. Čes. Mus. 1835,
Maciejowski v historii prawodawstw Słowiańskich II. vyd. I. sv.
str. 241—243, Jireček v Čas. Mus. 1862 a Cod. Jur. Boh. II. 2.
pag. 68.

I. O komorníciach na pónon.¹⁾

1. Ktož pojme komorníka Pražského na pónon, má právo ot něho dáti, jemuž poručeno jest je²⁾ rozdávatí,³⁾ tři haléře⁴⁾; a ot pečeti, jenž zemskou pečť dává komorníkom⁵⁾, právo dáti dva haléře; to je písaři, jenž dskami vládne, nebo komuž poručie⁶⁾ pečeti rozdávatí⁷⁾.

2. V hrazské popravě právo jedniem komorníkem Pražským pónoniti, proto že je v tej popravě, v niě pónon⁸⁾,

---

¹⁾ t. j. o brání neb prošení komorníků před úřadem, aby pónon pónanému přinesli.

²⁾ stojí zde plural, poněvadž komorníků bylo mnoho, jakož také dále se praví: „pečť dává komorníkom“.

³⁾ t. j. starostovi komorníků, jenž byl z počtu a řádu menších ouředníků: „nejvyšší komorník ... ot jeho starosty komorníci mají prošení býti“. OzD. AČ. II. 485; — „nejv. komorn. má miestokomorníka a druhého, kterýž komorníky řídí; někteří tomu starosta komorníci říekají, ale jiní ho prokuratorem komornícm jmenují“. Vš. p. 14. srovn. 148.

⁴⁾ Později dostával groš; OzD. AČ. II. 485; Vš. 144: „starosta běře jeden groš“.

⁵⁾ Viz Právník na r. 1869 str. 227.

⁶⁾ t. j. nejvyšší ouředníci a kmeti čili soudcové zemští.

⁷⁾ Později byl to místopísař: „dsky zemské, pečť zemských miestopísař v své moci má a obého chová“. Vš. p. 149. Pečť se vytiskla na papíře neb pergaméně, by tím komorník se osvědčiti mohl, že jest poslem ouředním.

⁸⁾ Smysl jest: poněvadž pónon šel k pražskému soudu, nebylo v pražské popravě zapotřebí přibrati jiného komorníka, kdežto, jak v čl. 4. se uvidí, pražský komorník, když z jiné popravky k pražskému soudu se hnalo, musel přibrati komorníka té popravky, z které kdo hnalo.

a proto komorníku právo dáti dva a třiceti haléřův po cestě sém i tam¹⁾, doňudž sě nevrátí s pónona. A k svědčení pónona právo jest jemu dáti v hradě jedínú večeri a nazajtrie jedínú oběd a více nic²⁾).

3. V jiné popravě Pražská nemóže pónoniti jedniem komorníkem do hrada, že ta poprava má také komorníky toho sůda³⁾).

4. V jiné popravu Pražská poprava⁴⁾): komorníku Pražskému právo jest dáti za jeho chodbu šestdesát haléřův, to jest pět grošův, ježto pónonil; a chce-li pónod svú volí⁵⁾, aby on sám komorník Pražský dobyl sobě komorníka ot úřada tej popravu, v niež mu jest pónoniti s ním⁶⁾, daj jemu pět grošův⁷⁾ ješto komorníka má jmieti menšieho úřada⁸⁾, a ztravu sém a tam, doněvadž sě s pónona nevrátita. K svědčení pónona právo jima dáti v svéj hospodě⁹⁾ jednú večereti i obědvati oběma.

¹⁾ Proto se mu platilo jen 32 haléřů, poněvadž ve své popravě hnal; hnal-li ze vzdálenější, dostal, jak čl. 4. praví, 60 haléřů.

²⁾ Některé rukopisy zde dokládají: „a ztravu sém i tam“, přílepek to, který vzhledem k 5. a 6. čl. se nehodí; neb i tím, že se mluví o večeri a obědu, se ukazuje, že ztrava komorníku se dala, poněvadž on jsa v pražské popravě za jeden den z domu do Prahy a druhý den z Prahy domů dostihnouti mohl a tudíž jednec večeri a jedním obědem dostatečně ztraven byl.

³⁾ t. j. kdo z jiné než z pražské popravu hnal k soudu pražskému, musel pražskému komorníku přidati též komorníka toho soudu, ku kterému poprava ta náležela.

⁴⁾ Dolož: *má pónoniti takto.*

⁵⁾ t. j. jestli to vůle původova, proti které se nic namítati nemožlo.

⁶⁾ t. j. s tím komorníkem té které popravu.

⁷⁾ Mám za to, že to jest nad oněch pět grošů za chůzi nových pět grošů, z nichž pražský komorník komorníku z jiné popravu část za chůzi jeho dal a mimo to oba ztravovati musel. Neb i později dostávali komorníci, když ve svém kraji poháněli, 5 gr. : „a komorník nižádný nemá ot pónonu více než v jednom kraji pět grošův, v druhém deset vziti a tobo kraje komorník pět grošův“. OzD. AČ. II. 485.

⁸⁾ totiž té popravu, v které pohnaný bydlel.

⁹⁾ t. j. v té, ve které původ ubytován byl, kdež půhony se svědčily.

5. Pakli p[ó]vod chce s[á]m komorn[í]ka dáti Pražskému komorníku toho úřada ¹⁾, v kterémž kraji budeta pohoniti; tehda p[ó]vod dáti má dva a třidceti haléřov za chodbu, že požene ²⁾. An ³⁾ se vyprav až do hrada, aby přišel p[ó]honu sv[ě]dčít: za to jeden groš dáti, až dom[ó]v aby se vrátil, vysv[ě]dčiv p[ó]hon; takéž druhý groš, to je za jeho ztravu ⁴⁾.

6. Pakli p[ó]vod chce jemu ztravu dáti, tehda k sv[ě]dčení do hrada i s hrada dom[ó]v nedaj jeho práva jedno dva a třidceti haléřov.

7. Když pojme komorníka na p[ó]hon p[ó]vod, jmá právo dáti panošu ⁵⁾, aby dovedl komorníky ⁶⁾, kde p[ó]honí ⁷⁾ a ztravu jim dáti po cestě, doňudž se s p[ó]hona nevrátie, ač komorník nechce bez toho ⁸⁾ býti. Nepošle-li s ním, ani s[á]m dovede jich, kde p[ó]honiti a proto p[ó]hon zameškán, i šsel.

¹⁾ Čti takto: „pakli p[ó]vod chce s[á]m dáti pražskému komorníku komorníka toho úřada....“

²⁾ Poněvadž podlé čl. 4. komorník pražský p[ó]honiv v jiné než pražské popravě dostal 60 haléřů, jest se domýšleti, že těchto 32 haléřů dostal komorník té popravě, v které se p[ó]hánělo. Sv[ě]dčí tomu smyslu také ustanovení tohoto článku, které jedná o další záplatě komorníka.

³⁾ = a on.

⁴⁾ Tento druhý groš sluš nákrm neb nápoj: „k[ž]dý (komorník), když sv[ě]dčí p[ó]hon, tehdy jeden groš (má), jenž slove nákrm neb nápoj“ AČ. II. 486. — což jednoduše KR. jmenuje: „to je za jeho ztravu“ — To jest to, co Statuta Ottonis jmenují: *vřez*.

⁵⁾ To vysvětluje Vš. na str. 437: „byli s[ú] však někdy za starých, ale tomu již pamětníkův není, ve všech krajích p[ó]vodové, ne komorníci... aby komorníkům okázovali sídla těch, kteříž s[ú] měli býti pohnáni a aby komorníky k jich sídlům povodili, z kteréžto příčiny i p[ó]vodové s[ú] sluš“.

⁶⁾ Užívá se zde pluralu, poněvadž byly případy, že komorník pražský, maje pohnati v jiné než pražské popravě, komorníka té které popravě k sobě přibrati musel.

⁷⁾ t. j. tam, kde pohnaný bydlel.

⁸⁾ t. j. bez takového průvodce; a nechtěl tehda bez něho býti, když neznal dobře sídla toho, kterého p[ó]honiti měl, a když se tudíž obával, že by mu p[ó]hon v pravý čas dodatí nemohl. Neposlal-li tedy p[ó]vod průvodce, anebo neukázal-li s[á]m sídlo pohnaného a proměškál-li tím komorník zákonitý čas, ztratil p[ó]vod p[ó]hon a musel p[ó]znovu hnáti.

8. Pakli chce komorník sám se dovesti, aby pohnal bez přivedení, o to můž pŕvod s komorníkem ujednati, že posly tepú podlé komorníkův. Když se všiem právem die, vesda póhon prošel ¹⁾).

9. Když komorníku ztravu na póhoně dáváš, daj jmu na den jeden groš, nebo což můž groš zastati ²⁾); takéž brazskému, jako menšieho úřada.

10. Když s jednoho chleba mnoho pŕvodův na póhon, komorníci právo jmajú vzieti, jakoby jeden pŕvod byl; že jsú společníci, proto jedno mýto ³⁾).

11. Pakli jsú mnoho pŕvodův a jsú dielni a jest ot nich jednoho ⁴⁾ pohoniti: právo jmá každý pŕvod dáti ot sebe zvlasti ⁵⁾ komorníkom mýto, jakoby pro jednoho šel, že je každý hospodář ⁶⁾).

12. Když pŕvod chce v jednej popravě mnoho jich pohoniti, komorníkom právo z jednoho mýta všeccky sehnati, jakoby pro jednoho peníze vzal za póhon, že v jednej popravě ⁷⁾).

¹⁾ Smysl tohoto článku jest: když měl býti pohnán někdo, o kterém se vědělo, že posla komorníka provodícího bije a od ukázání svého sřdla odstrašuje, tu ujednal původ s komorníkem, aby on sám šel. Zameškal-li se tím, že krajiny povědom nebyl, pak pohnaný nemohl se brániti tím, že půhon mu časné dodán nebyl, jen když se dokázalo, že on posly s komorníky jdoucí bije. Ač tedy v takovém případě půhon v čas dodán nebyl, přece byl platným.

²⁾ t. j. jídlo a pití, což za groš stojí.

³⁾ Smysl jest, že společníci t. j. ti, kteří nějaký statek spŕvkem drželi neplatili každý poplatek komorníkovi, nýbrž jen jednoduchý, právě tak, jakoby jen jedna osoba poháněla, ačkoli v půhoně všichni podle jména uvedeni býti musili. Viz Právník na r. 1869 str. 194.

⁴⁾ t. j. má-li komorník jménem jejich jednu osobu jen pohoniti. — „ot někoho pohoniti“ jest formula stálá v řeči soudnické.

⁵⁾ t. j. zvlášť.

⁶⁾ Smysl jest: když ku př. bratři, kteří se o statek otcovský rozdělili a každý na svém díle samostatným hospodářem byl, vespolek někoho pohnali, pak musel každý, ač jen jeden půhou byl a jen jedna osoba pohnána byla, zvlášť poplatek komorníkovi dáti, právě tak, jakoby každý sám byl pro sebe půhon dal.

⁷⁾ To později změneno, kdež tolikráte se platilo, kolik půhonů bylo.

13. Pakli pŕvod chce ve dvŕ nebo ve tŕech popravŕch jedniem komornŕkem hrazskŕm pohniti, prŕvo pŕvodu dŕti komornŕku ot kaŕdŕ popravŕ mŕto, tŕŕ jakoby ot jednŕ dal ¹⁾, protoŕe v kaŕdej popravŕ prŕvo dobytŕ komornŕka a trhy pohniti ²⁾.

14. Vŕecka potŕeba, coŕ komornŕkem prŕvo zdieti, coŕ pohnati nenie, to mŕŕ vŕe jedniem zdieti, jenŕ se: ³⁾ nebo na ŕmluvu, nebo rok dŕti, nebo coŕ komornŕkem zdieti, to jedniem komornŕkem ⁴⁾.

15. Kdyŕ pŕvod dŕ komornŕku svŕj kŕň, ŕe na nŕm snŕde ⁵⁾ pŕhon, nebo na ŕmluvu, nebo kterŕŕ kolivŕk potŕebu: jest polovice mŕta pŕvod pŕvuzen ⁶⁾, ŕe konŕ poŕiŕil ⁷⁾.

II. Znamenŕno, kak je koho s prŕvem pohniti ŕenatŕho.

16. Kdyŕ ŕenatŕho vlŕdyku pohnie k hradu, prŕvo jej komornŕkem hrazskŕm pohnati trhem, a doma, kdeŕ ŕenu zastŕpŕ na jejŕ sboŕŕ.

¹⁾ t. j. v kaŕdŕ popravŕ stejnŕ poplatek, co dal v jednŕ, tolik dal takŕ v druhŕ i tŕetŕ popravŕ pŕvod.

²⁾ Viz ŕl. 3.

³⁾ neutrum starŕ nŕmŕŕtky: sjen, sja, sje = tento, tato, toto. — Doloŕ zde: *jest*.

⁴⁾ Smysl jest: kaŕdŕ prŕvnŕ vŕkon, pŕi nŕmŕ komornŕkŕ zapotŕebŕ jest, mohl konŕn bŕti od jednoho komornŕka, vyjmouc pŕhony, pŕi nichŕ v jistŕch pŕŕpadech muselo bŕti vŕce nŕŕ jeden komornŕk; v ostatnŕch vŕkonech postaŕoval jeden, ku pŕ. kdyŕ po nŕlezu pŕesouzenŕ napomŕnŕn byl k ŕmluvŕ, nebo kdyŕ rok se dŕval, nebo coŕkoli jinŕho od soudu konati se mŕlo.

⁵⁾ t. j. sjeďe, jako vynŕŕda = vyjŕŕda. — Sjeti pŕhon = pŕhon jezďmo dodati.

⁶⁾ t. j. povinŕn.

⁷⁾ To pozďŕji zruŕeno: „citatio per camerarios in equis nulla“. Jireŕ. Cod. j. b. II. 259 ŕ. 30.

17. Ač jej zastupí v Pražšce, tehda požen hrazský komorník sám a opět trhem, kterémuž najblíže s ženú v ty časy přisedí¹⁾.

18. Pakli ženatého vládyku pohonie k hradu z jiné popravý, z dalšíe než z Pražské: právo jej hrazskému komorníku pohnati trhem v hradě; a potom, pojma hrazský komorník té popravý, v níž jmá pohoniti, k sobě komorníka ot úřada, jenž bude s ním pohoniti, u dvora, kdež ženu jeho zastupí v téj popravě, jeho pohoni²⁾ a potom trhem v tom městě, v jemž súd bývá, ot nehož úřada pojal k sobě na póhon³⁾. To učiniec, potom opět trhem, ač blíže které město příleží, jež ottud na trh chodie s toho sbožie, s nehož domem pohnali⁴⁾, pohoňta oba komorníky trhem⁵⁾; nebó jmáta spolu

¹⁾ Smysl 16 a 17 čl. jest: ženatý vládyka k pražskému soudu pohnaný hnán býval i trhem i na tom statku, kdež s ženou stálé sídlo měl. (čl. 16.). Měl-li sídlo s ženou v popravě pražské, hnán jest na sídlo tom a pak trhem v tom městě, kteréž toho sídla nejbližším bylo (čl. 17.).

²⁾ Palacký a Jireček mají čtení...“ s ním pohoniti u dvora, kdež ženu jeho zastupí v téj popravě, jehož pohoni“. My klademe imperativ „pohoni“ jelikož zde více k smyslu se hodí.

³⁾ t. j. od úřadu toho soudu popravního, u kterého si pražský komorník přibral komorníka, aby s ním v té popravě půhon vykonal.

⁴⁾ t. j. to zboží neb ten statek, s kterého kdo pohnán byl a na který pak, když pohnaný při ztratil, exekuce právní se vedla. Mohl totiž někdo s ženou seděti ku př. na dvoře A, ale hnán byl ze statku B; ač hnán býti musel domem tam, kdež s ženou sídlel, musel nicméně ještě býti hnán trhem v městě nejbližším toho statku, s kterého hnán byl. Viz čl. 29: „nepohnal mne tu trhem, ježto moji lidé chodie na trh s toho zboží, po nichž bych já póhon mohl zvědět.“ Neb ohlášení půhonu na několika místech mělo jen ten účel, aby pohnaný tím jistěji o něm zpraven byl. Nebyl-li pohnaný zastížen na dvoře, kdež s ženou bydlel, ohlášen půhon čeledi; nebylo-li ani čeledi přítomné, pak měli poddaní povinnost pánu ohlásiti, že v tom městě, kam oni chodí na trh, půhon na něj trhem provolán byl atd.

⁵⁾ K vysvětlení následující věty klademe zde slova čl. 29: „a opět trhem vezdy oba komorníky i vsdy spolu poženťta“; t. j. měli spolu hnáti, aby při deskách a vyblašování půhonů jednostejně svědčiti mohli, kterák a co se dělo, když půhon roznášeli.

v jedno slovo svědčiti. Cožby jinak učinili, ten pŕhon ztracen, ačby komornŕsky poznala (řkúc¹⁾); „jakž ny je pŕvod přivedl ku pŕhonu, tak jsmy sehnali“.²⁾

19. Když chce komornŕík v kterém městě koho pŕhoniti trhem, právo osvědčiti toho města richtářovi a dvěma konšeloma, koho chceš³⁾ pŕhoniti, proto, zdaby⁴⁾, jenž pŕhoněn, otpieral se a řka⁵⁾: „nepohonil mě trhy v těch městech, k nimž přisuzu a dokládaju se toho města těch⁶⁾, jež komornŕík jmenuje, by jim osvědčoval⁷⁾, že mě trhem pŕhoní k tomu roku“.

¹⁾ t. j. když komorníci na jednom z předepsaných míst nepohonili a pak u desk řekli, že nedopatření se stalo vinou původu, jelikož od něho vedeni byli a podlé jeho ukázání pŕhon ohlašovali, pak pŕhon byl neplatným a muselo se znova hnáti.

²⁾ Poněvadž čtení tohoto článku jest spleteno, klademe zde volný překlad a v něm zároveň vysvětlení: „Má-li se ženatý vládýka z jiné vzdálenější popravý, než-li jest pražská, na hrad pražský pohnati, jest pořádek, aby jej hradský (t. j. pražský) komorník pohnal především trhem na hradě pražském. Pak přiběře hradský komorník k sobě od úřadu (t. j. soudu) té popravý, v níž toho ženatého vládýku pohnati má, druhého komorníka, který s ním hnáti bude. Potom pŕhoní toho vládýku u dvora, na kterém tento v té popravě s ženou svou sedí a pak pŕhoní jej trhem v tom městě, v němž té popravý soud a úřad bývá, od kterého hradský komorník si vyžáda komorníka druhého. To učiníce požeňte oba komorníci toho vládýku opět trhem v tom městě — ač-li jest které na blízce, — kam lidé s toho statku, s něhož vládýka domem (t. j. tam kde s ženou bydlí) pohnán jest, na trh chodí; ale požeňte komorníci oba, jelikož oba máte u desk v jednostejná slova svědčiti. Kdyby v tom tak se zachováno nebylo a komorníci by u desk vyznali řkouce: „jak nás je pŕvod přivedl k pŕhonu, tak jsme sehnali“, takový pŕhon jest neplatný.“

³⁾ Druhá osoba se zde nevztahuje na komorníka, nýbrž na původu, kterého spisovatel takofka oslovuje.

⁴⁾ Dolož: *ten*.

⁵⁾ t. j. má pŕhon proto se osvědčiti, aby richtář a ti konšelé to dotvrdili, když pohnaný na svědčení pŕhonů odpíral, že mu zpráva, že pohnán jest trhem, dodána nebyla.

⁶⁾ t. j. těch konšelů toho města.

⁷⁾ t. j. že by jim byl osvědčoval.

20. Když se pohnaný proti komorníku o to zdvihne, že ho nepohonil s právem ¹⁾ trhy: úřad právo má poslati k richtáři a ke dvěma konšeloma, jůž ²⁾ se komorník dokládá, aby po svém listě pověděli na jich vieru i na jich dušu ³⁾, co jim známo.

21. Když richtář a ta konšely vyznají, že jim známo, že je jim komorník osvědčil, že jej pohonil v tom městě trhem k tomu roku: ten při ztratil, jenž se otpieral.

22. Pakli oni by nevyznali, by jim komorník co osvědčieval, by jej k tomu roku pohonil ⁴⁾: ale pŕhon ten jistý sšel ⁵⁾.

23. Když pŕhonie komorníci, právo jim sehnati, kdež jeho žena sedí a trhy ⁶⁾, nepropůščíjíce neděl ⁷⁾. Což propustí neděle ⁸⁾, to je ukrátil ⁹⁾, ne s právem sehnal; a dokládají ¹⁰⁾ se tvé duše ¹¹⁾, an vyzná ten den ¹²⁾, v němžto jej

¹⁾ t. j. tak, jak právo předpisuje; viz čl. 18.

²⁾ Genitiv dualis.

³⁾ t. j. aby písemné svědectví dali na svou víru a duši.

⁴⁾ t. j. že by jim komorník byl osvědčil, že ho k tomu roku pohnal.

⁵⁾ V případě tedy tomu, kde komorník se chyby dopustil tím, že pŕhon trhem neohlásil konšelům, byl pouze pŕhon neplatným a komorník byl o to trestán; když však pohnaný byl usvědčen, že pŕhon ohlášen byl a on se k roku nedostavil, byl i pře odsouzen (čl. 21).

⁶⁾ Dokládáme to slovece, aby vloženou větou se nezdálo, že se má pohnati trhem, kde žena jeho sedí; neb z čl. 18 jde, že pohnaný tam, kde žena seděla, byl pohnán domem, a jinde trhy. — Přijali jsme čtení Palackého „trhy“ místo čtení Jirečkova „trhem“, poněvadž jak z čl. 18 jde, na více místech trhem poháněno bylo. — Slovece a doložili jsme podle analogie s čl. 47.

⁷⁾ t. j. neděle ty, které jednotlivým pŕhonům ustanoveny byly od starosty komorníků. Viz o tom Právník na r. 1869, str. 199. — Srovn. čl. 24, 81, 82, 83, 84.

⁸⁾ t. j. pohnal-li později, když již neděle vypršely.

⁹⁾ t. j. chyby, právu škodící, se dopustil; neb slovo „krátko“ tento smysl má k. pf. „že jemu co krátko učinil, dobývaj zase právem“ (Pŕh. Brn. 1406 fol. 132, 152); — „žeť na tom JMti krátko činí“ (AČ. III. 295).

¹⁰⁾ t. j. soudcové či kmeti při soudě.

¹¹⁾ t. j. žalobníka či původa.

¹²⁾ t. j. pohnaný.

pohonil ¹⁾); dočtú-li se ²⁾), že je zameškáno, proto pónon ztracen i pře.

24. Pakli komorník požene, ano viece neděl v pónoně, než právo ³⁾), a vysvědčí, který den pohnal: dočtúce se, že je neděle přestúpil, proto pónon ztracen, že je ne s právem ho sehnal, i pře ⁴⁾).

25. Když komorník přijde k dvoru a pónoně, právo mu vyzvati panošu nebo samého pána i povědieti mu, ot koho pohní, a k kterému roku i kterému úřadu. Zamešká-li se tet ⁵⁾ povědieti komorníkovi, jenž slyší ot komorníka pónon, že nesedí s svú ženú tu, otňad se pohní, ač i tu panie nenie, když je to jeho sbožie, a je pónon prošel, že, na svědčení pónona die-li pohnaný: „a já tu s ženú nesezu“ a komorník: ⁶⁾ „mně na pónoně u dvora nic nikýmž neotpíráno, by tu se paňu neseděl“ proto s právem pónon prošel ⁷⁾

26. Proto když komorníci přidú k dvoru a kohož uzrie, dávajíc mu rok vědětí pónonný, tomu právo říci na tom místě ⁸⁾): „věz komorníče, žeť sde panie nenie; nevěřís-li,

¹⁾ t. j. komorník.

²⁾ t. j. v deskách pónonnových, do kterých roky pónonům dané i skutečné vykonání pónonů se zapisovalo.

³⁾ t. j. když položí delší rok, než podlé zapsání v deskách položití měl, což se ukázalo, když se s pónonu vrátiv do desk zapsati dal, kdy pónon dodal. Řeklo se, že přestúpil neděle t. j. že proti roku od práva ustanovenému nedopatřením svým položil rok delší.

⁴⁾ t. j. ztracena jest.

⁵⁾ t. j. ten; v slově tet jest *t* přísuvka na místě obyčejné přísuvky *n* k čistému kořenu *t* v staroslov. zhusta *nživanému*; srovn. čl. 29.

⁶⁾ Dolož „odpoví“.

⁷⁾ Vysvětlíme smysl volným překladem: „Zamešká-li se ten, jemuz pónon se ohlašuje, komorníkovi pověditi, že pohnaný tu se svou ženou nebydlí, odkud se pohání, pak, ač i tu paní není, jen když jest to vlastní statek pohnaného, jest pónon předce platným, když pohnaný na svědčení pónonu dí: „já tu se svou ženou nesedím“, komorník mu odpoví: „mně na pónoně u dvoru žádným odpíráno nebylo, by tu s paní neseděl“; proto pónon podlé práva dodán byl.

⁸⁾ t. j. ten, jemuz rok pónonný ohlášen, jest povinen, hned na tom místě říci . . .

ale hledaj panie v domu, žeť sde nesedí“. Ačby komorníku ze vsi lidé pověděli, by pani doma byla, když u dvora otpierajú, že panie tu nenie, to je právo komorníku po všem domu hledati, když je pobiezen. Nechce-li komorník hledati, a je póhon *sšel*,¹⁾ že die „hledal jsem, nezastúpil sem“ vysvědčuje póhon: proto póhon *sšel* 2).

27. Když otpierajú u dvora komorníku, že panie nenie tu a nepobiedie ho, aby hledal, leč buď u hrada, leč u tvrze, nebo u dvora, ten je póhon prošel.

28. Protož když otpierajú, že tu pani nesedí: a tu ihned právo pojieti komorníka, aby hledal, že tu panie nenie, že jinde sedí, řeci: „komorníče! račiž jíti, libo-liť, na hrad, (nebo kdežkolivěk bude 3) hledaj a já tě všady zvozi i komory otvieraje, kdež tobě libo“. Kdežby ho nevpuštěl, nebo neotevřel těch dveří, ježto komorník vzechtěl-by hledati: ačby tu nikda panie nebylo a je ottad póhon prošel, že nedal hledati, by tu pani byla a pobiezeno hledati 4). Nebo

1) Slovo to chybí v rukopisích; ale sluší sem. Neb slova „a je póhon“ znamenají v K. R. vždy, ku př. v čl. 46, že půhon prošel; zde ale má se vyjádřiti, že půhon nebyl platným, poněvadž na konci článku po odůvodňujících slovích komorníkových se praví: „proto póhon *sšel*“; nemůže se tedy praviti, že z těch samých příčin jednou půhon byl platným a hned na to, že byl neplatným. — Ostatně se nachází několikrát v K. R. dvoje tvrzení, že póhon prošel, neb *sšel*; obyčejně se klade napřed: „póhon prošel“ neb „póhon *sšel*“, pak následuje odůvodnění, kteréž se opět končí slovy: „proto póhon prošel“ neb: „proto póhon *sšel*“. Viz čl. 25, 43.

2) Smysl poslední věty jest: když komorník pobízen byl, aby paní hledal a on to nechtěl učiniti, pak byl půhon neplatným a nepomohlo to, že komorník na svědčení pravil, že hledal a nenašel paní, poněvadž pobízený mu odpíral právě, že byv pobízen hledati nechtěl. — Srovn. konec článku 28.

3) Slova v závorce nejsou slova ku komorníku pověděná, nýbrž jim; spisovatel míní jiná místa než hrad, totiž tvrz nebo dvůr. Viz čl. 27.

4) Když komorník pobízen byl, aby hledal a když mu nějaké dvěře otevřeny nebyly, pak byl půhon platen, poněvadž se předpokládalo, že paní za těmi dvěřmi schována jest.

komorník hledal a nenalezl, nebo nechtěl hledati: tudy pónhon sšel ¹⁾).

29. Když kto s ženú sedí purkrabí na ciziem hradě ot kohož kolivěk a chce, by naň pónhon prošel, tet ²⁾ pówod, jenž pónhoní ³⁾): tehda hrazský komorník, jmaje s sobú druhého komorníka ot úřada toho kraje, v němž kraji ten hrad leží ku popravě, s něhož chceš purkrabi pónhoniti a když poženě s hradu, tehda potom s tiem vezda komorníkem té popravy požen trhem hrazský komorník v tom městě, v němž sobě komorníka pojal; a opět druhým trhem v tom městě, kteréž najblíže k tomu hradu leží. A potom opět hrazský komorník, šed i pojme, *když by mohlo býti*, komorníka ot toho úřada, k nemuž popravú sbožie leží nedakteré toho purkrabie, jehož sú *nebo jest* s purkrabstvie pónhonili ⁴⁾). Hraz-

¹⁾ Smysl jest: Když komorník, jsa pobídnut k hledání, hledal a paní nenalezl, anebo když nechtěl hledati, ač pobídnut byl, v obojím případě byl pónhon neplaten.

²⁾ Viz pozn. 29.

³⁾ t. j. „když kdo s ženou sedí jakožto purkrabí na cizím hradě od kohokolvěk ustanovený, a ten původ, jenž pónhání, chce, aby na onoho pónhon řádně proveden byl . . .“

⁴⁾ Toto místo jest patrně korumpováno. Vydání Palackého a Jirečka píší: „a potom opět hrazský komorník, šed, i pojme komorníka ot toho úřada, k nemuž popravú sbožie leží nedakteré, kdyžby mohlo nebo jest toho purkrabie býti, jehož sú s purkrabstvie pónhonili“. Takto postaveno nedává místo to smyslu; protož Palacký učinil v poznámce opravu, že se čísti má: „kdyžby mohlo býti, nebo jest toho purkrabie, jehož sú“ atd. vztahovav tedy větu „když by mohlo býti“ k slovům věty předcházející: „sbožie nedakteré“. To však s věcí se nesrovnává. Mají-li se slova „kdyžby mohlo býti“ vztahovati ku slovům: „sbožie nedakteré“, pak mohou míti jen smysl: „sbožie nedakteré, které by mohlo býti toho purkrabie“; avšak žádný pónhon nemohl býti dodán na zdař bůh, nýbrž musel na určitém sboží se podati; to znamenají zde také slova: „jest toho purkrabie“. Protož vstahuji slova „kdyžby mohlo býti“ k tomu, že hradský komorník pojímá komorníka u krajské popravy t. j. že ho pojímá, „kdyžby mohlo býti“. Že případy byly, kdež to nemohlo býti, to ukazuje čl. 38. Tímto pořádkem slov odstraní se hlavní nesnáze tohoto místa a spojují se slova „toho purkrabie“ bezpro-

ský komorník, jmaje toho úřada s sobú komorníka, i požen s jeho sbožie trhem v tom městě, kdež ot úřada komorníka pojal. A' opět trhem vezdy oba komorníky i vsdy spolu poženťa v tom městě, ač které blíže trhem leží k tomu sboží město: proto, aby se neotpieral pohnaný a řka: „nepohnal mne tu trhem, ježto moji lidé chodíe na trh s toho sbožie, po nichž bych já pónhon mohl zvěděti“. Což tak nepožene, tu pónhon ztracen ¹⁾).

30. Proto kdyžby s purkrabství pónhon prošel a s jeho dědiny, jakúž má, neprošel, že nepohoneno ²⁾ proto, že žena sedí na hradě a na sbožíú nic: proto že se zbožie nepohoneno, tehda pónhon sšel, že s cizieho zbožie pohnáno a cuzie

středně se slovy „sbožie nedakteré“, kamž, podlé běhu dodání pónhonu, jen náležeti mohou, a slova „nebo jest“ vztahují se pak na komorníka hradského, jenž dříve s druhým komorníkem toho, jenž pohnán býti měl, s purkrabství pohnal.

¹⁾ Ženatý vládka, který purkrabím na nějakém hradě byl, musel tedy hnán býti i s toho hradu, kdež jsa purkrabím s ženou bydlel, i se statku dědičného. Když byl hnán s hradu, vzal komorník hradský s sebou druhého komorníka té popravy, ku které hrad náležel a oba jej pohnali trhem v tom městě, kdež hradský komorník druhého komorníka pojal, a pak opět trhem v tom městě, kteréž hradu nejbližší bylo. Tak bylo pohnání vykonáno s hradu, načež přišlo pohnání se statku, kterýž vládce, purkrabím jsoucímu, dědičně náležel. Tu opět přibral sobě hradský komorník druhého komorníka a sice té popravy, ku které dědičné sboží vládce purkrabí náleželo a oba hnali jej pak trhem v tom městě, kdež hradský komorník druhá si vyprosil; pak jej pohnali opět trhem v tom městě, kteréž statku nejbližší bylo a kam lidé s toho statku na trh chodili.

²⁾ Smysl tohoto místa jest: když na ženatého vládce na purkrabství s ženou sedícího pónhon prošel, původ ale, domnívaje se, že podlé hlavního pravidla, že ženatý tam se hnáti má, kdež s ženou svou sedí, dosti činil pohnav jej s purkrabství, jej se statku dědičného více nepohnal (že nepohoneno), ten pónhon byl neplaten, poněvadž mimo to, aby každý ženatý tam hnán byl, kde s ženou sedí, žádalo právo, aby také s vlastního statku hnán byl, na kterýž, když prohrál, soudní exekuce se vésti mohla. — Pro snadnější smysl dolož k slovům: „že nepohoneno“ slova: „od původu s dědiny“.

sbožie nemôž zvodu vésti. Ač ¹⁾ sě na vysvědčení pónona brání, tak je ne s právem pohnán; pak-li se zamešká pónonu otpierati, ale tehda pónon prošel.

31. Pak-li pohonie s jeho sbožie a děj komorníkom: „nesedí sde s paniú, sedí na purkrabství“; proto sšel pónon, že ho také ottad nesehnal ²⁾, kdež s ženú sedí, že die ³⁾ na vysvědčovaní pónona: „pohnal mě holomkem a já paniu jmám“. Pak-li sě zamešká, pónonu otpierati, ale tehdy pónon prošel ⁴⁾.

32. Kdež komorníky tepú u kterého pána dvora a komorníci žalují: tehdy komorník najvyšší a sudí jmáta právo kázati ve dsky vložití, že je kmety nalezeno ⁵⁾, aby jej pohnili jako holomka, ⁶⁾ že k jeho dvoru nesmějú komorníci choditi pro bitie.

33. Kdež komorníky sženú ⁷⁾, že jich nenie v ktorej popravě, neb úřad nechce ho komorníka dáti: ale hrazský komorník požen týmž právem, jako by byl s druhým komorníkem a je pónon prošel, že ⁸⁾ na vysvědčení pónona die: „nedán mi komorník“ nebo die: „nenie komorníkův“.

¹⁾ t. j. brání-li se pohnaný na vysvědčení pónonu tím, že sice byl hnán s purkrabství, avšak že nebyl hnán s dědičného statku svého, pak přivedl pónon na zmar a muselo se znova hnáti; nebránil-li se, tu podle zásady: *jura vigilantibus et non dormientibus* — uznal soud pónon za platný.

²⁾ t. j. původ.

³⁾ t. j. pohnaný.

⁴⁾ Viz pozn. 1.

⁵⁾ Na takovou žalobu komorníků stal se vždy nález od kmetů, aby budoucně ten, který komorníky bije, hnán byl jako holomek a nález ten vepsán býval do desk.

⁶⁾ Viz čl. 48.

⁷⁾ t. j. když všichni již rozesláni byli, tak že při ouřadě, když hrazský komorník žádal, již žádného pro ten pónon nebylo.

⁸⁾ Některé exempláře mají zde: *pak*, neb *pak-li*, nejstarší neklade ani toho; my jsme položili slove *že* podle analogie k. př. čl. 26: „pónon prošel, že . . . die“; čl. 26. „a je pónon sšel, že die . . .“; — čl. 38.: „pónon ztracen . . . že pohnaný die . . .“.

34. Kdež holomkem sženú dva póhony ¹⁾ a do tretieho póhona se ožení: kdež žena sedí, právo tretí póhon sehnati, jako ženatého, kmeté nalezli ²⁾).

35. Kdež komorníci pohonie a dějú jim: „pani jest u mše, nebo na hodech, nebo na přebývciech“: a je póhon s právem prošel; to nenie otpieráno ³⁾, že se domów brzo vrátí a čeled doma jest ⁴⁾).

36. Pak-li kdež komorníci pohoni a otpierajú, že dějú: „nesedí sde s ženú“ a povědie, že sedí na ciziej dědině u podružství: ale právo sehnati ottadž, kdež s ženú sedí. Což by kterého neučinil ⁵⁾, a je póhon sšel.

37. Kterýž komorník kterého pána prosí, aby mu přijal za póhon, aby k nemu v dóm nechodil: když chce ⁶⁾ přijeti za sehnáný póhon ⁷⁾, rok jmá dáti komorníku přiveda pána před úředníky, nebo před písařem ⁸⁾, ať ve dsky vloží ⁹⁾, že „osvědčuji, ¹⁰⁾ že on N. ¹¹⁾ komorníku přijímá za póhon ot onseha Jindřicha ot tadtó ¹²⁾.“ Kdežby jinak přijal za póhon a tak neosvědčil: a je póhon ztracen a komorník u vině, že na vysvědčení póhona pohnaný die: „nepřijal jsem za póhon.“ Tehdy s prá-

¹⁾ t. j. když koho v prvních dvou pŕihonech jako holomka pohnali.

²⁾ Slova „kmeté nalezli“ podlé našeho spŕisobu psaní a mluvení měla by státi na čele toho článku: „kmeté nalezli: kdež holomkem . . . jako ženatého“.

³⁾ t. j. není odpíráno, že paní zde stálého sídla má, poněvadž jen na krátký čas jest pryč; viz čl. 26: „když u dvora otpierajú, že pan tu nenie“; — čl. 28: „když otpierajú, že tu paní neseď“.

⁴⁾ Slova „a čeled doma jest“ mají vyjádřiti, že pohnaný s paní svou tam stálé hospodářství má.

⁵⁾ t. j. když by komorník něčeho opominul neb neučinil, čeho právo v takové příčině žádá.

⁶⁾ t. j. pohnaný pán.

⁷⁾ t. j. když onen chce žádost komorníkovu považovati tak, jakoby pŕihon úplné podlé práva vykonán čili sehnán byl.

⁸⁾ Jest to instrumental jako při časoslovu „postaviti“.

⁹⁾ t. j. písař.

¹⁰⁾ Viz podobnou vazbu v listu 1446: „a on řekl že chce svědomím dovesti.“ Ač. III. 38.

¹¹⁾ t. j. pohnaný.

¹²⁾ t. j. od původu.

vem komorníku lež dáti ¹⁾), že zameškal pohnati. Pak-li vyzná, že jest za pöhon přijal, tehda pöhon prošel.

38. Pak-li pohnaný na se osvědčí před úředníky, před nimiž pöhon svědčí ²⁾), nebo ve dsky na se vloží a před nejvyšším písařem osvědčí, že přijímá rok státi za vše pöhony, jakoby jej sehnal: tak jej je s právem sehnal.

39. Když komorník potká paní i se pánem jedúc na cestě, nejma práva pohoniti, ledno vesda u dvora, kdež bydlem sedie.

40. Když který pöhon s kterého sbožie nebo otkad projde, že na vysvědčení pöhona neotpíral, by tu s ženú neseděl: viec nemóz v druhém nebo i v třetím pöhoně otpíerati, že je juž prvý pöhon ottad nebo s toho sbožie sehnán, an na prvé pöhoně neotpíral, že tu jeho žena nesedí, že ottad právo ostatek pöhonův dohnati. Ale jiným móž otpíerati ³⁾), ledno pani nemóz otpíerati z té pře.

¹⁾ t. j. když v deskách nebylo v takovém případě osvědčení zapsáno, že pohnaný za pöhon přijal, a když komorník pravil, že pohnaný přijal, nepomohlo to komorníkovi; mluvení jeho považováno za lež a vina mu dána, že pöhon odevzdati zameškal, a pöhon byl pro původu ztracen, který tudíž znovu hnáti musel.

²⁾ t. j. komorníci. — Vydání Palackého a Jirečka mají po slově „svědčí“ větu: „a je pöhon prošel“. My tuto větu vynecháváme za těmi příčinami. Nechá-li se ta věta zde státi, pak naznačuje jen totéž, co poslední věta čl. 37 bez toho již pověděla; avšak pojislovce „nebo“ bezprostředně následující naznačuje, že také předešlé věty čl. 38 se vztahují k tomutěž smyslu, který ve větě, s pojislovcem „nebo“ začínající, obsažen jest, a jenž jest ten, že pohnaný, jsa pohnán k jednomu roku, hned přijímá roky k dalším pöhonům, aniž zvláště k druhému a k třetímu roku poháněn býti má. To jest, on přijímá jeden pöhon za všechny tři, jakoby skutečně trikrátě pohnán byl. V takovém případě byl pohnaný s právem sehnán t. j. považovalo se to tak, jakoby všemi třemi pöhony sehnán byl. — Viz Emmeler Reliq. I. p. 24. N. 76: „recepit pro trina citatione“.

³⁾ t. j. každým jiným nedostatkem, který se při pöhoně stal, mohl pöhon na zmatek přivesti, jen tím se více proti druhému a třetímu pöhonu brániti nesměl, že na tom statku, s kterého v prvním pöhoně hnán byl, s ženou nesedí; neučinil-li této námitky hned při svědčení prvního pöhonu, již ji ani v druhém ani v třetím pöhoně činiti nemohl.

41. Když komu kto otepří sě pónonův, že tu s ženú nezastúpen na tom sboží, s něhož sehnán, že proto pónon sšel: ale zvěz, tež póvod pohnaného na vysvědčení pónona, nebo na otpieraní pónona, otkad sě velí pohniti, s kterého sbožie, nebo kde sedí s ženú? A když povie, s kterého sbožie se káže pohniti, že jmá právo povědiati ¹⁾, jakž ho poprvé potieží: „vlož ve dsky, že sě ottad kázal sehnati.“

42. Když poženú ottad, s něhož sě kázal sehnati sbožie: a je proto pónon prošel, ač i tu panie, ženy jeho, nenie; že sě nemóž tiem otpierati, by s ženú tu neseděl, proto že tiem na drevniem pónoně neotepřel ²⁾ a ottad sě kázal sehnati, že ³⁾ sě kryje s ženú ⁴⁾.

43. Když poženú koho s té dědiny, jůž dědinu dětem svým vložil ve dsky, tak že sstúpil a sám otec sedí s ženú na tom sboží, jež dětem ve dsky vložil a vládne tiem: však pónon sšel, že Plichta otpieraje sě řekl: „sudí! *vztiež* ⁵⁾ na kmetiech, jest-li pónon prošel ⁶⁾, že mě ottad sehnal, jež má

¹⁾ t. j. původ.

²⁾ t. j. tázán jsa, s čeho a odkud chce pohnán býti, řekl nějaké sboží své a když pak s toho hnán byl, nemohl více odpírati, poněvadž to místo nevyjmul z těch, s kterých pohnán býti nechtěl.

³⁾ Tato věta, jakož i předešlé s pojislovcem „že“ začínající, jsou závislé od věty: „proto pónon prošel“.

⁴⁾ Ač význam „krýti se ženou“ úplně vyjadřuje to, co naše „záborka“ a německé Vorwand, předce jest v právnícké řeči neobvyčejným a zdá se, že spisovatel zde měl zření k případu tomu, kde muž skutečně od ženy kryt byl. A sice vražedník, o čemž Ordo jud. ter. praví: „ten pohnaný, když by byl u své ženy oddané nalezen a ona jej objala, anebo rúchem svým *přikryla*, že ot ní nemá vzat býti, ani které žalosti trpěti“.

⁵⁾ Některé exempl. mají „zvěztež“, nejstarší píše „viztež“. My jsme přijali čtení podlé analogie s čl. 250 a to proto, poněvadž zde slovo „sudí“ může znamenati jen jednotný počet a sice úředníka, jenž sudím byl, jelikož on to má vznésti na kmety, z čehož jde, že skutečně jen osoba sudího se miniti může.

⁶⁾ Vydání Palackého a Jirečka píší: *sšel*; poněvadž ale zde *otázka* od pohnaného se klade, zdá se nám přiměřenějším býti, klásti čtení *prošel*.

dědina nenie, ledno synów mých, že jsem jim dal v Rožďalovicích? A dokládaji sě desk, že sě ot jinavad píšu u póhoniech, s jiného sbožie, jež sem sobě ostavil.“ Proto sšel póhon.

44. Tehda póvod vztázal na pohnaném: „pověz, kde je ta dědina, s niež sě velšš pohoniti nebo pohnati, jiež si sobě ostavil?“ Tehda jmenoval dědinu. Když ottad sehnán, otnadž svú dědinu pověděl, tehda povědie ¹⁾, že tu Plichta s ženú nesedí; a nepohnal-li k tomu z Rožďalovic, jež s ženú sedí: proto póhon sšel, že je věděl, kde s ženú sedí. Tiem sě dřeve otpieral, že s jeho dědiny nepohonil ho a juž sě otpierá, že ho nesehnal, kdež s ženú sedí ²⁾.

45. Když poženú komorníci a dějú jim: „pani nenie doma“ a komorníci dějú: „a kde jest“? „U dceře přebývá nebo na hodech jest, neb u přieteľe bydlí“—s právem póhon prošel, proto že sě na své sbožie vrátí s cuzieho chleba a póhon zvie, kdy státi ³⁾, že na svém hospodárství nenie ⁴⁾.

¹⁾ t. j. ti, kterým komorník páhon ohlašoval, tedy někdo z čeledi pohnaného, nebo poddaní jeho.

²⁾ V článku 43. a 44 ustanovuje na zvláštním případě spisovatel všeobecně platné pravidlo obrany proti páhonu. Když totiž kdo nějaký statek dětem svým postoupil, nicméně ale na něm s ženou bydliti nepřestával a pak s toho statku pohnán byl, mohl páhonu brániti tím, že to není více statek jeho. Když pak původ se ho tázal, odkud hnán býti chce a když jej hnál pak s toho statku, bránil se pohnaný zase, že na tom statku s ženou nesedí, a v obojím případě byla obrana platná. Z toho jde tedy pro takový případ pravidlo, že pohnaný hnán býti musel i se statku, který jmenoval i s toho, kde s ženou bydlel. Srovn. čl. 36.

³⁾ t. j. zví páhon a tím i rok, kdy státi má.

⁴⁾ To řečeno jest vzhledem k tomu místu, kde paní, když páhon dodán byl, na nějaký čas jen se zdržovala jako host a odkudž se tedy brzo na své vlastní hospodárství navrátila. — Ostatně poslední věta závislá jest od věty: „s právem páhon prošel“; viz pozn. 3. str. 43, — Srovn. čl. 35.

46. Ale což by bydlila na cuziem sboží svú ztravu jmající, neb hospodyní jsúci, to již na svém bydlí, že již nepřebývá; což by tak pověděl, že tam bydlem bydlí ¹⁾, a je pónon ²⁾.

III. Znamenáno, kak je kterého pohoniti, jenž ženy nemá.

47. Ktož holomka pohonie, najprvé právo jej v hradě ³⁾ trhem pohnati jedniem hrazským komorníkem; a potom komorník požen s jeho sbožie, kdež najblíže chce ⁴⁾, a trhy. Ač ku Pražsku sbožie popravú slušie, hrazský komorník ⁵⁾ sám, a trhy, k kterému trhu sbožie leží najblíže. Proto požene sám, že je s toho sbožie pohnal, ježto menšieho úřada tu nenie ⁶⁾, nebo komorníka nenie.

48. Pak-li jmá pohoniti hrazský komorník holomka s toho sbožie, jež je dále Pražské popravu v jiném kraji a jest úřad ⁷⁾, že móż s toho sbožie pohoniti v tej popravě k sídu:

¹⁾ t. j. kdyby ona pohnána jsouc na svědčení pñhonu se bránila, že není pohnána s vlastního statku, pak mohl původ tvrditi, že ona stálým bydlem jest tam, kde živnost svou má a pñhon byl platen. Totéž mělo místa, když muž její pohnán byl.

²⁾ t. j. prošel, platný.

³⁾ t. j. na hradě pražském.

⁴⁾ Při holomku komorník nebyl vázán na jisté sídlo, jako při ženatém, kteréhož hnáti musel tam, kde s ženou bydlel.

⁵⁾ t. j. požen.

⁶⁾ Se sboží totiž, které v pražské popravě leželo, v níž mimo veliký soud zemský župních nebo menších soudů a tudíž ani komorníků župních nebylo.

⁷⁾ t. j. a jest-li tam úřad, následkem čehož k soudu té popravu pohnati mohl komorník.

tehda hrazský komorník, *jmaje*¹⁾ toho kraje ot úřada komorníka s sobú tovaříšem, a požeňta tu trhem v tom městě, kdež úřad, ot nehož pojal komorníka; a s jeho dědiny potom požeňta, ač i tu nesedí dvorem, ledno dajta tej vsi kmeti věděti, že pohonita k tomuto roku; a potom opět požeňta trhem v tom městě, k nemuž sbožie najblíže trhem leží. Tak póhon prošel.

49. Holomek nemůže na svědčení póhona otpierati tiem, že nepohnán ottad, kdež dvorem sedí, proto že móż dvorem nesesděti, ani čeledi jmieti.

50. Pak-li holomka trhy nepožene jako ženatého²⁾, ale tiem móż otpierati jako ženatý, že ho právem³⁾ nesehnal.

51. Holomka móż pohoniti k každému úřadu, kterémuž jmá sbožie přiležiec, že je všady domem, kdež jezdí, ač i dvorem na jednom sboží sedí hospodářem. Proto jej móż pohoniti, kde *nesedí*⁴⁾, menším úřadem, kdež ledno dědiny nebo

¹⁾ Vydání Palackého a Jirečka píše podlé rukopisů: *jma*, přechodník totiž od: *jíti*, *jmouti*. Poněvadž však K. R. nikdy neklade: *jíti* komorníka, nýbrž vždy složené: *pojíti*, položili jsme čtení: *jmaje* na základě analogie s čl. 29: „hrazský komorník *jmaje* s sobú druhého komorníka ot úřada toho kraje . . . v němž sobě komorníka pojal“.

²⁾ Viz čl. 29.

³⁾ t. j. jak právo předpisuje.

⁴⁾ Rukopisy mají: *sedí*; avšak má zde státi sloveso záporné z těchto příčin. Z článků 47—51 jde, že holomek mohl s každého statku, který měl, býti pohnán; bylo lhostejno při tom, zda-li o něm známo bylo, že na tom neb onom statku stále sídlí čili hospodářem jest. Poněvadž se praví, že holomek všude mohl býti sehnán, nebylo by zapotřebí zvláště vytknouti, že také tam může býti hnán, kde sedí t. j. kde stále sídlo má, an na něm hospodářem jest. Poněvadž pak pohnání s toho statku, kde kdo nesesedl, bylo výjimkou ze všeobecného pravidla, proto se zde zvláště uvádí a jaksi odůvodňuje. Že čtení „*nesedí*“ jest správné, jde také z toho, že se dále praví, že holomek může býti sehnán menším úřadem, *jen když má vůbec statek k té popravě neb k tomu úřadu náležející*, at na něm sedí neb nesesedí. Dále správnost čtení „*nesedí*“ jde z toho, že se praví

sbožie leží, že mŕž s právem ot úřada popravovati zvodem k každému úřadu ¹⁾); pŕhon prošel, kterýchž dědin je hospodář ²⁾).

52. Pak-li je holomek ot otce syn neotdělený: a jej právo pohnati ot jeho otce dvora ³⁾ a dohnati jako svobodného; proto že tu jmá, že u otce chlebí a jinde mu ješče dielu nedal, protože, když syn právo ztratí, že na otcovo sbožie zvedú, jakoby sám otec právo ztratil, že ješče otcův společnfk.

53. Ale ⁴⁾ holomka, ot otce syna nedielného, toho nemŕž pohniti jinak, ani k jiným úřadům, ani s jiného sbožie k menším úřadům, s toho sbožie, ješto k tej popravě leží ⁵⁾), a otec v jinej popravě sedí dvorem a syn u něho na spolce: ten pŕhon s právem ztracen, protož že otec mŕž toho pŕhonu otpierati a řka: „syna mého pohonie sēm s toho sbožie, a

ať jest holomek pohnán kdekoli, že právní následky pŕhonu, totiž zvod atd., vždy se vztahují k tomu statku, na němž on hospodářem jest. Viz pozn. 1, 2.

¹⁾ t. j. exekuce mohla býti od jednoho úřadu přenesena na úřad druhé popravy: „notandum, quod quando in beneficiis provincialibus in talibus traditionibus devenitur ad punctum illarum probationum pro hereditatibus. in quibus fiunt hujusmodi traditiones: tunc tales probationes ad beneficiarios Pragenses cum ipsius causae informatione deducuntur et ibi coram eis terminantur; et postquam terminatae illae probationes fuerint, ad ipsos beneficiarios provinciales per executionem juris terminando finaliter deducuntur et transmittuntur“. Ord. jud. ter. §. 60.

²⁾ t. j. odkudkoli pohnán byl, vždy šel zvod s toho pŕhonu na ten statek, kde holomek hospodářem byl, ač měl-li vůbec stálé sídlo.

³⁾ Poněvadž takový holomek žil v rodině u otce, musel hnán býti podobně jako ženatý s toho statku, kde stále sídlet; avšak pŕhon byl proveden a vykonán čili holomek byl dohnán tak, jak čl. 48 ustanovuje, jen s tím při tom obmezením, kteréž v čl. 53 obsaženo jest.

⁴⁾ Pojislovce „ale“ stojí zde, poněvadž tímto článkem se obmezuje výrok v čl. 52 obsažený ve slevích: „a dohnati jako svobodného“. Viz pozn. 3.

⁵⁾ Smysl jest: Když syn od otce nedílný byl hnán z nějakého statku otcova, který nenáležel k té popravě, v níž syn u otce bydlel na společném hospodářství, byl pŕhon na zmatek.

to je sbožie mé, že sem mu na tom nic nedal; pohoň jej ottud, kdež se mnú sedí.“

54. Vdovce právo sehnati jako holomka, týmž právem, že se nemôž otpierati, ledno jako holomek, že ženy nejmá.¹⁾ Vdovec mohl by sě otpierati lépe než holomek, že ho nepohnal u dvora jeho, kdež s dětmi sedí. Vdovce nebylo by s právem k každému menšiemu úřadu pohoniti jako holomka, že *sedí*²⁾ ustavičně dvorem s čeledí, jako ženatý.

55. Paníu vdovu právo pohnati ottad kdež vdova dvorem sedí a potom jako holomka trhy dohnati³⁾; ale nemôž se otpierati, by řekla: „nezastúpil mne doma,“ že je jako holomek. Taktéž sě otpieraj každá vdova⁴⁾.

56. Kmetě⁵⁾ vdovce móż taktéž pohoniti i týmiž činy, jako holomka; ač je i pani, že jmá též otpieranie jako holomek⁶⁾.

¹⁾ t. j. poněvadž nemůže proti dodávě půhonu ty námitky činiti, které ženatý činiti mohl.

²⁾ Rukopisy a vydání Palackého a Jirečka mají: „nesedí“; my jsme přijali kladné čtení: *sedí* za těmito příčinami. Patrně bje smysl celého článků na to, že by vdovec neměl býti úplně tak hnán, jako holomek, poněvadž má stálé sídlo to, kde s dětmi svými bydlí. Přijme-li se čtení „*nesedí*“, pak se to neshoduje s dřívější větou, kde se praví: nepohnal u dvora jeho, kdež s dětmi *sedí*“. A mimo to má poslední věta vyjádřiti vadu a příčinu, proč vdovec nemá hnán býti jako holomek ke každému menšiemu úřadu, která, poněvadž vdovec oproti se staví holomkovi, nemůže býti jiná, než ta, že vdovec stálé sídlo má ono, kdež s dětmi sedí. Nechá-li se čtení „*nesedí*“, pak jest místo bez smyslu; přeložme to: „vdovec nemělby hnán býti jako holomek, proto že nesedí ustavičně dvorem jako ženatý“ t. j. vdovec nemá proto býti hnán jako holomek, poněvadž nesedí ustavičně dvorem právě tak jako holomek; neb nesedění na stálém sídlo bylo právě znamením holomka a příčinou, že jinak hnán byl než ženatý. A proto jedině čtení: „*sedí*“ se sem hodí.

³⁾ t. j. v půhoně jmenovalo se to místo, kde stále bydlela, ale půhony se vykonaly jako na holomka. Viz čl. 48 a pozn. 3. na str. 47.

⁴⁾ t. j. i ta, která stavu panského nebyla.

⁵⁾ t. j. přísežného soudce zemského, neb člena stavu panského vůbec.

⁶⁾ Poslední dvě věty patrně se vztahují k čl. 33; když totiž kmet vdovec prvním půhonem hnán byl jako holomek a potom se oženil, pak musel již druhým neb třetím půhonem hnán býti jako ženatý.

57. Pannu, jež jest děvečka, právo pohnati ottad, kdež chlebě, a potom dohnati jako holomka.

58. Služebníka králova právo pohnati před dvorského sudieho k dvoru listem sudieho, jenž mu rok dává před sobú státi že všehe, což vadí. Tehda právo rok dáti, ač móż stihnúti, najbližší, za dvě neděle ¹⁾).

59. Tkáče právo pohnati trhy třmi: když do hrada za tkáče pohonie koho, právo pohnati trhem prým ²⁾); tehda druhým trhem právo pohnati v tom městě, kdež naň druhého komorníka k sobě pojal ³⁾ ot menšíeho úřada, jej s ním pohnati ⁴⁾); tehda vzdy oba komorníky jmáta opět pohoniti třetím trhem v tom kraji, kdež najbliže město přileží k malému úřadu.

60. Když tkáče pohonie, právo jej takéž svědomě pohoniti trhy i týmž právem, jako jiné domovité lidi pohonie: ale proto jej trhy třmi pohonie tkáče, že svého nikde nejma domu ani sbožie, ledno tká sě, že není zasědlý a proto je „otnikudž“ ⁵⁾ sehnán.

61. Biskupa právo pohnati kmetem zemským v hradě ⁶⁾ v jeho dvoře, kdež dvorem sedí. Jest-li biskupa zastúpil kmet, v jeho dvoře pohoně, tehda pónon prošel.

62. Pak-li nezastúpil biskupa dvorem v hradě pohoniv: ale vesda daj prvé věděti domovníku nebo starostě jeho v jeho dvoře v hradě, že pohoníš; a potom vesda, kdež biskup dvorem sedí na zemi, ⁷⁾ opět požen jej komorníky, jako zemenína na zemi.

63. Vyššie úředníky právo pohoniti kmetem, ale menšie jako zemenína.

¹⁾ Dvě neděle byly totiž nejmenší lhůtou k rokům. Viz OzD. §. 6.

²⁾ t. j. právo jej hradským komorníkem pohnati na hradě Pražském.

³⁾ t. j. hradský komorník, srovn. čl. 18, 29, 48.

⁴⁾ t. j. aby s ním pohnal.

⁵⁾ Viz glossar.

⁶⁾ t. j. na hradě Pražském.

⁷⁾ t. j. krom Prahy na pozemkovém statku.

64. Purkrabi z Prahy právo pohnati kmetem na jeho dvoře na hradě, leč buď s ženů nebo nebuď tu: ale potom právo vezda dohnati komorníky, jako jiného zeměninu, s jeho sbožie, kdež s ženů sedí nebo bývá.

65. Opata právo pohnati komorníky v klášteře, a potom jako holomka dohnati z dědin. Když opata ze č'se¹⁾ pohonie, právo pohnati opata prvního, převora jménem druhého, probošta neb klíčníka jménem třetího; k tomu řeci: „a ves konvent“²⁾.

66. Abbatiši právo pohnati jako opata nebo probošta, ježto nad jeptíškami.

67. Kanovnsky právo pohoniti jako neženatě nebo vdovce. Kněží právo pohoniti jako vdovce.

68. Ktož jmá ve dskách sbožie, a v jinej zemi sedí, tehda právo pohoniti ty z dluha, což viece deseti hřiven, nebo což trój póhon³⁾: tehda právo pohnati s jeho sbožie dvěma póhonoma jako holomka nebo vdovce, nebo jakoby v zemi seděl; ale třetím dožena, jako dřeve⁴⁾, tehdy tíž komorníci jděte do jiné země v dóm, kdež s ženů sedí, neb dvorem, dajž věděti ledno třetí rok u dvora.

IV. Znamenáno, kak se v slubnie řeči ze č'se⁵⁾ zpraviti.

69. Z plena právo se zpraviti zemským právem, jemuz vinu dávají, samému třetímu. Ale bylo-li by pravějšě, aby póvod přísáhl napřed z své škody: tehdy právo bylo by ot-

¹⁾ Viz pozn. 5. a srovn. VI. pak čl. 97. 209.

²⁾ Příčinu toho viz Právník 1869 str. 197.

³⁾ t. j. když má pohnán býti z dluhu většihó desíti hřiven neb z věci, pro kterou tři půhony jíti mají. Viz str. 19.

⁴⁾ t. j. jako v prvním a v druhém, a když třetí půhon vykonán jest, odebrali se komorníci k němu do ciziny a ohlásili mu tam, kde bydlel, pouze rok, který dán byl při třetím půhonu, aby k soudu se postavil.

⁵⁾ Rukopisy mají čtení: „ze co“, kteréhož mluvnické nikterak připustiti nemůže, poněvadž zde patrně genitiv státi musí. Jest tedy pravdě

povídáči otpřisieci sě; potom za vodu dva pomocnisky otpřisazta, že je nevinen, z něhož popřisiežen ¹⁾).

Z lúpeže takéž, z zlodějstva takéž, z přeboje takéž, z lesa posěčenje takéž.

70. Ježto svědci sě vedú ²⁾ z dluhův, nebo z dědin, nebo což ve dsky slušie: též právo jako v úředě; ³⁾ ledno voda sešla mezi nimi s toho, ale ledno za vodu vrci hřebjé ⁴⁾. Tehda, když svědka postavie před křížem, rcíž: „svědek, nebo svědci, právo vezmú.“

71. Z ohně právo sě zpravití, komuž vinu dávajú, samému sedmému. Ale bylo-li by pravějšé, pówod popřisež napřed svú škodu: tehda odpovídac otpřisiehá sě také a za železo šest pomocníkův otpřisazte, že nevinen.

Z výboje takéž, že sveřepic takéž, z hlavy takéž, z přihlavného dobytka takéž, z chromoty takéž.

podobno, že v původním rukopisu stál starý genitiv: *čese* neb *čsě*, kteréhož pozdější opisovatelé, an ze zvyku přišel, již neznali a nevidouce před sebou tehdaž užívaného genit. *čeho* napsali *co*, jelikož forma tato počtem písmen více se hodila k nesrozumitelnému jim slovu *čse*, než forma *čeho*. — Srovn. VI. pak čl. 65, 97, 209.

¹⁾ Jde z toho, že z plena obviněný obyčejně přísahal sám třetí. Když ale také původu byla uložena přísaha ze škody, kterou utrpěl, tu v starší době pohnaný se musel podrobiti ordálu vody, na místo kterého pak přišla přísaha dvou pomocníkův, kteří za nevinu pohnaného přísahali.

²⁾ Nejstarší exemplář píše: „svědky za vodu“, jeden „zavadie“, ostatní pak: „zavodie“. Avšak ani jedno, ani druhé čtení sem se nehodí. Neb svědci na místě ordálu vedeni nebyli, nýbrž pomocníci, a že se zde jedná o svědky, to dokazují slova „jako v úředě“, kterážto slova se vysvětlují z čl. 148—151, kdež se praví, že ten, který se dovolával svědectví úřadu a jeho pak nepřinesl, nebyl připuštěn k přísaze, nýbrž při ztratil. Tak i zde. Kdo totiž při svou věsti chtěl svědky a jich, nebo potřebný počet jich nepřivedl, ten k přísaze připuštěn nebyl, a při ztratil.

³⁾ Viz čl. 149.

⁴⁾ Tyto dvě věty zakrývají smysl tento: když svědci obou stran na přísaze prošli, pak museli oba soupeři nastoupiti ordál vody, kterýž ale později zrušen byl a nahražen metáním losů; komuž padl šťastný los, toho svědci považování jsou za pravější a poněvadž lepší pravdu pověděli, proto vyhrál ten při, kterému byli svědčili.

72. Ježto se zpraviti samému svú rukú. Z rady¹⁾ právo se otepřieti samému svú rukú, jemuž vinu dávají; sirotčle právo. Pak-li by žaloval z toho pówod a odpovídáť jemu nebránil, na odpovědi pówodovi vésti právo za vodu²⁾; z přivedenie takéž, z žítie, z přijetie takéž.

73. Ježto vypřisieci z ran z modrých právo popřisieci samému svú rukú pówodu, zjevě co jej ran bolelo neb dáno; z otvořitých ran i z siných takéž.

74. Z podávenie dievky právo se otepřieti samému sedmému. Z hanby ženské též právo, jako z dievky³⁾.

V. Znamenáno, kak je koho v pówoniech dlúho držeti ve dskách, ač chce, aby jeho nepohonili, nebo uteci se pówonem.⁴⁾

75. Když pojmeš komorníka na koho, tehda vlož jej ve dsky⁵⁾ z té pře, z niež trój pówon, a rok⁶⁾ do šesti neděl státi, jež pówon svědčiti⁷⁾; a když pówon svědčie, tehda pówon kaž zmiesti prvý.

76. Tehda druhý pówon, vše na jednu při⁸⁾. Opět požen k roku do šesti neděl svědčenie⁹⁾ pówona ot toho

¹⁾ Viz glossar sub *rada*.

²⁾ Když pówod někoho vinil z rady, musel dříve pravdu svého tvrzení dotvrditi ordálem vody; později ale na místo vody přišla přísaha pomocníků.

³⁾ Čl. ten čte se jen v nejstarším rukopisu; ostatní jej nemají.

⁴⁾ Viz glossar sub *Držená*.

⁵⁾ Jmeno každého komorníka, jenž pówon roznesl, zapsáno do desk.

⁶⁾ t. j. také rok vlož do desk.

⁷⁾ t. j. na kterém roku pówon se svědčiti měl.

⁸⁾ t. j. když pře náležela k těm, z nichž tři pówony bráti se musely. Viz čl. 154—192.

⁹⁾ jest to dativus bez předložky *ke*; srov. čl. 81: požen pówon do šesti neděl najdalšímu roku“.

dne ¹⁾), jež pónon dřéve byl svědčen. Když pónon budú svědčiti druhý, tehda kaž komorníkóm opět pónon druhý ztratiti ²⁾).

77. Tehda třetí pónon, vše na jednu při. Opět požeň k roku do šesti neděl státi, jež pónon třetí svědčiti, ot toho dne, jež pónon druhý byl vysvědčen, aby nebylo mezi rokoma více šesti neděl dále jedniem dnem; cožby bylo dále, to pónon ztracen. Když třetí pónon ztracen pospolu, tehda ta pře ztracena, že dá ³⁾) na to památné, že tu při ztratil a z též pře tomu póvodu nelze ⁴⁾) pohoniti.

78. Proto pónon třetí když budú svědčiti, tehda kaž komorníkóm, ati provedú třetí pónon. Tehda bude z té pře tepruv sehnáno prvým pónonem a ješče bude pohoniti vše z té pře dvakrát; to bude pětkrát pohoneno, vše z jedné pře.

79. Když spolu třie ⁵⁾) ztratí, že se pohnaný jim otepřj na vysvědčování nebo na odpovědi, že se v jednéj při třem pónonóm otepřel, že jsú třie pónoni naň ztraceni: tehda pohnaný viec té pře prázden, že dá památné, že jsú třie pónonové v tej při ztraceni, ač i ne spolu, *neda* ⁶⁾) kdy ztraceni, nebo je v jednéj při tříkrát pónon ztracen ⁷⁾).

¹⁾ t. j. čítaje od toho dne, kterého první pónon svědčen byl.

²⁾ t. j. vymazati, zničiti, neplatným učiniti.

³⁾ t. j. pohnaný.

⁴⁾ dolož: *více* t. j. že o tu při více již žalovati nebo pohnati nesměl původ.

⁵⁾ t. j. pónony.

⁶⁾ Rukopisy a vydání píší: „*nehda*“; my jsme vzali svrchupoložené čtení podle analogie čl. 29. „sbožie nedakteré“ a čl. 88. „troje pře přešla neda která“, a čl. 97: „*neda* ze co“. *Neda kdy* znamená *leda kdy*, kdykoli t. j. ne jeden za druhým, nýbrž mezi pěti tři, při čemž se čítaly také ty pónony, které původ sám vymazati kázal, aby pohnaného déle v deskách při pónonech držeti mohl.

⁷⁾ Klademe zde vysvětlující překlad: „když původ spolu tři pónony ztratí tím, že se pohnaný jim odepře při vysvědčování nebo při odpovědi na žalobu, tehda jest pohnaný, poněvadž v jedné při třem pónonám se odepřel a tři pónony na něho ztraceny jsou, té pře již prázden a on dá památné na to, že jsou tři pónony v té při ztraceny. Při tom není zapotřebí, aby tři pónony po sobě ztraceny

80. Když dva pöhony ztratíš v kteréj při, třetieho pöhona nelze ztratiti, proto aby nebyla ta pře ztracena.

81. Když kto chce koho ve deskách pöhonem držeti v hradě, požeň jej z té pře, což trój pöhon z jedné pře ¹⁾). Požeň prvý pöhon do šesti neděl najdalšíemu roku ²⁾), že není právo jedniem dnem dále šesti neděl k roku přihnati ³⁾), pöhona svědčiti ⁴⁾). Když prvý pöhon, tehda *změť* ⁵⁾).

82. Potom opět, vše z též pře, požeň druhý pöhon k šesti nedělem ot vysvědčení pöhona prvního až do vysvědčení pöhona druhého, aby mezi rokoma šesti neděl neminulo jedniem dnem více. Jakž pöhon svědčen, když druhý pöhon, tehda opět *změť* ⁶⁾) pöhon.

83. Potom opět třetí pöhon, vše z též pře. Ot vysvědčení pöhona druhého k roku požeň, jakžby do vysvědčení roku pöhona třetieho mezi rokoma přes šest neděl rok neminul; jedniem dnem více ten pöhon ztracen i z desk tím vypustí pohnaného.

84. Když pöhon třetí svědčí, tehda proved pöhon. Kdyžs ten pöhon provedl, tehda jest proto prvim teprv sehnáno pöhonem z té pře. Tehda požeň druhý pöhon i třetí, jako prvý pöhon prošel, týmiž nedělemi i týmž činem sžeň, nezmatuje těch pöhonův. To bude pět pöhonův v tej při a třidceti neděl bude minulo u pöhoniech v tej při.

---

byly: pře jest pro původa ztracena, když tři pöhony v kterémkoli pořádku se ztratí, poněvadž ztráta tří pöhonů v jedné při má za sebou ztrátu pře celú.“

¹⁾ Z toho jde, že držení pöhonem v deskách bylo jen možné v těch přech, v nichž tři pöhonů zapotřebí bylo.

²⁾ Viz pozn. 9. str. 52.

³⁾ Smysl jest, že, poněvadž nejdelší rok vyměřen jest na šest neděl, nesmí původ si jej ani o den prodloužiti.

⁴⁾ t. j. na němž pöhon se svědčiti má

⁵⁾ Rukopisy a Palackého vydání píší: *kmeť*. My jsme již v „Právníku“ na r. 1869 str. 629 pozn. 30 dokázali, že se má čísti: *změť* a že čtení *kmeť* jest jen lapsus calami opisovatelův, jak dokazují slova čl. 75: „*kaž změstí prvý*“ a čl. 84: „*nezmatuje těch pöhonův*“.

⁶⁾ Viz pozn. předešlou.

85. Když póhoni projdú tej při, tehda otveď se ku pokludu, jakž najdále můžeš. Když to mine, tehda žaluj a zbav v kaple, neb *změť*¹⁾ na žalobě. Ale póvod vesda stávaj na rociech nebo poručník, ať pohnaný pomocné dává, ač sám práva nemůžeš obdržeti.

86. Když prvá pře sejde, tehda z druhé pře opět týž póvod požeň, z [nehož²⁾] trój póhon, nepropúštije neděl ot toho dne, jež se prvá pře dokonala³⁾, že je některému dáno za právo, nebo póvodu, nebo pohnanému, jakžby⁴⁾ mezi rokoma⁵⁾ neprošlo šesti neděl do vysvědčenie prvého póhona z druhé pře; držíž póhony i vše právo týmiž činy i nedělemi, jako z první pře.⁶⁾

87. Když druhá pře sejde, že je již dáno za právo: tehda týž póvod opět požeň z třetí pře, z níž trój póhon, téhož, jehož drží ve deskách, ot toho dne, jež druhá pře konec vzala, jakžby do vysvědčenie póhona prvého z třetí pře neprošlo šesti neděl mezi rokoma; ⁷⁾ držíž jej v téj při póhony i týmiž činy, jakož můžeš držeti u první při.

88. Když třetí pře přejde, že je již z ní dáno za právo, tehda již póvod vypustil z desk toho, jehož držal v póhoniech, že⁸⁾ je již troje pře přešla neda která, že⁹⁾ nemóž více držeti ijednoho u póhoniech, ledno do třetí pře.

89. Tehda, jehož u póhoniech drželi, ten již móž také pohniti i v póhoniech držeti téhož, jenž jej dřeve ve deskách

¹⁾ Viz pozn. 5. na str. 54.

²⁾ t. j. původ požeň z toho, z čeho, čili z té pře, při které jest započtebí tří půhonů.

³⁾ t. j. dokonala se tím, že . . .

⁴⁾ Věta ta závisí od věty druhé: „opět týž póvod požeň“ t. j. tedy, aby původ pohnal tak, jakžby atd. Srovn. čl. 87.

⁵⁾ Stojí zde dual, poněvadž se mluví dva roky t. j. třetí rok dřívější a první rok nastávající pře.

⁶⁾ t. j. poklidem, přísahami v kaple.

⁷⁾ Viz pozn. 5.

⁸⁾ t. j. proto, že . . .

⁹⁾ t. j. a proto, že . . .

držal, takéž i týmiž činy i takéž prodliti, jakož bylo prodleno, ač chce naň ¹⁾), proto že je jiz z desk vypuštěn ot toho póvoda.

90. Pak-li jenž vypuštěn z desk, proto že tři pře zdržal na sobě, a propustí šest neděl ot toho dne, ot nehož z desk vypuštěn, nepohnav toho, jenž tě držal dřeve v póhonech: tehda již opět tě móż pohoniti, jenžto dřeve pohonil téhož, proto že jsa z desk vypuštěn i nepohonil až neděle prošly, že tě opět móż ve dskách držeti jako dřeve ²⁾).

91. Když koho poženú, ano mezi rokoma ³⁾ šest neděl dále jedniem dnem ⁴⁾), tehda ten požen toho, jenž tě neprávě sehnal, proto že ty neděle propustil a tady tě z desk vypustil; když šest neděl mine, tehda požen ⁵⁾).

92. Když který póvod pohoní nebo upomíná z kterého práva, nestana na rocíech ani poručníci, ani se nemocen klada, ani na tej potřebě byl jest ⁶⁾), jiež-by mu dali požití: tady jest z desk pohnaný vypuštěn, proto že se vymaže z desk toho dne, jehož dne proti nemu nestáli, i móż pohoniti toho, jenž jej z desk vypustil, ač chce se naň utéci póhonem.

93. Když koho držíe ve dskách v póhoniach, proto

¹⁾ t. j. má-li úmysl jej pohnati a v póhonech držeti. Dolož zde: „se utéci póhonem“ (viz čl. 92).

²⁾ klademe zde překlad: pak-li ten (ku př. Jan), jenž vypuštěn byl proto z desk, že tři pře zdržel na sobě, propustí šest neděl čítaje od toho dne, kteréhož z desk vypuštěn byl a nepožene-li toho, který jej dříve držel v póhonech (ku př. Bartoše): tehda již opět může jej pohoniti ten, který ho dříve pohnal (t. j. Bartoš Jana) proto že onen (t. Jan) jsa z desk vypuštěn nepohonil až neděle prošly, čímž jej (t. Bartoš Jana) opět může v deskách držeti jako dříve“.

³⁾ Viz pozn. 5. před. str.

⁴⁾ Viz čl. 81.

⁵⁾ t. j. čekej, až uplyne od toho dne, jenž byl více šesti neděl, nových šest neděl a pak požen.

⁶⁾ t. j. když žádal za odklad roku praviv, že pro nějakou práci ku př. odjezd, neb cokoli jiného, k němu státi nemůže a když pak to nevykonal, pro co odkladu žádal, měl zmatek a vypuštěn jest soupeř jeho z desk

aby on jeho nepohonil, ažby léta dědině minula ¹⁾, ale jehož drží ve deskách, ten rci: „proto mě pohoní i ve deskách mě drží, abych jeho nepohonil z své dědiny, v níž mi se jest uvázal, až by dědinná léta prošla, a já chci jej sehnati z dědiny, aby léta neprošla; když mě vypustí z desk, tehda budu žalovati z dědiny, z niež budu pohonil.“

94 Pak-li chce odpoviedati ten, jehož drží ve deskách, proto aby jej spieše vypustil ²⁾, na prvé pónoně rci: „jáž chci odpoviedati, z nehož ³⁾ na mě žaluješ.“ Póvod nemóž se brániti, by naň nežaloval, když jest ten na súde, jenž móž otsúdiť; ⁴⁾ pak-li tehda nenie toho, jenž móž otsúdiť, tehda móže se brániti.

95. Když chceš, by tě spieše z desk vypustil, vstup mu v odpověď *tří pónonův*; jakž *tří pohni* projdú, tak tě musie z desk vypustiti ⁵⁾.

¹⁾ t. j. až by terminus praescriptionis minul, čímž by pohnaný právo své promícel. Byl to tedyouskok původa, poněvadž on pohnaného v půhonech držeti usiloval, ažby léta dědinná minula, po kterých žádný více s toho statku poháněti nemohl. Proti tomutoouskoku opatřil se pohnaný ohlásc soudu, že původ jej drží pod zlým úmyslem v deskách a že jej proto předce požene, i kdyby léta dědinná minula.

²⁾ ten totiž, který jej drží, t. j. původ.

³⁾ t. j. z čehož.

⁴⁾ To se řídilo podle povahy pře; když co náleželo před soudí dvorského, musel přítomen býti soudí dvorský; taktéž purkrabí, když pře před tohoto náležela a úředníci i kmeti, když věc na soudě zemském byla, zkrátka, když příslušný soud byl osazen a zahájen: „tu pak, ač páni súd osadí, má žaloba jíti“. (OzD. čl. 7.) Viz čl. 108, 109.

⁵⁾ Článek ten nalezá se jen v nejstarším rukopisu, ostatní ho nemají. Přijímajíce jej položili jsme na místě: „v odpověď *tří při*“ čtení: „*tří pónonův*“ a na místě: „jakž *tří pře* projdú“ vzali jsme čtení: „*tří pohni* projdú“. Čtení „*pře*“ sem pro smysl se nehodí; neb podle čl. 88. bez toho žádný děle tří při v půhonech držen býti nesmél a nemůže se tedy říci, aby kdo odpovídal ve třech přech proto, by dříve z desk vypuštěn byl, jelikož právě zde říci se chce, co činiti má, chce-li dříve tří při vypuštěn býti. Klíč k této opravě od nás položené dává čl. 94, kdež se pohnanému, jenž dříve tří při z desk vypuštěn býti chce, radí, aby na prvním půhoně hned se ohlásil, že chce odpovídati a muselo se mu odpovídání dovoliti, byl-li přítomen ten, jenž mohl souditi. To opakoval pohnaný na druhém

104 96. Když kto chce, by jeho nepohonili, vlož ve dsky příteli svému dědiny své, nebo svým dětem, že jim dáváš i sstupuješ, a ostav sobě málo dědiny k dědině ¹⁾, aby tebe tkáčetem nepohonili.

105 97. Ale kaž sě příteli pohnati z té dědiny, jižtos ²⁾ dal i ve dsky vložil, neda ze č^{se} ³⁾; a ten, jemuž dědina dána, ten na vysvědčování otpieraj, že pohnaný nejma tu nic, že je tvá ⁴⁾ dědina, žeť ju dal, a v tom sě dokládaj desk a ved ⁵⁾ ke dskám ludi přived to, by to ležalo ve dskách ⁶⁾, že je ⁷⁾ otepřel svědky právem, že mu je ⁸⁾ dal.

98. Tehda viec nemož pohniti toho, jenž dal ot sebe dědiny synóm neb přátelóm, proto že to leží ve dskách, že to zpraveno právem i otepřeno, že mu ⁹⁾ dány ty dědiny, ač by tu seděl i s ženú i vládl tiem sbožím, že móž utracovati toho sbožie ten, jehož sbožie ¹⁰⁾ a to nevadí.

půhoně; na druhém nebyl původ povinen svoliti, nebylo-li toho přítomného, který souditi mohl: avšak neměl původ toho vůli, když pohnaný po prvé a po druhé k odpovědi se hlásil, první dva půhony zmařiti, nýbrž musel hned na třetím roku žalovati. (Viz čl. 84.) A na takový způsob byl pak pohnaný dříve tří pří z desk vypuštěn.

¹⁾ Něco z toho statku (dědiny) zůstav sobě k vlastnictví (dědině = dědictví = vlastnictví).

²⁾ Rukopisy i obě vydání mají zde slovo: *jemu*; my však jsme je vynechali, poněvadž zde podlé smyslu státi nemůže. Neb kterak mohl původ pohnati z dědiny a pak sám na vysvědčování tvrditi, že ta dědina není pohnaného? Přítel tedy, který podlé rady K. R. hnáti má, jest jiný, než-li ten, komu dědiny dány byly a půhon byl jen zdánlivě podán proto, aby se veřejně ohlásilo, že pohnaný z té dědiny více hnán býti nemůže, poněvadž již jeho není.

³⁾ t. j. z leč čeho; srovn. IV. pozn. 5, str. 50. pak VI. i čl. 65., 209.

⁴⁾ Toto a podobná místa, kde druhá osoba se střídá s osobou třetí, dají se takto vysvětliti: „a ty, jemuž dědina dána, na vysvědčování otpřej, že pohnaný nemá tu nic, že jest to dědina tvá“ atd.

⁵⁾ Vydání píše imperativ: „ved“.

⁶⁾ Dá se vysvětliti buď kladením pojislovce: „kdyby to ležalo atd.“; neb lépe: „přived, by se zapsalo a leželo zapsáno v deskách, že . . .“ čemuž také nasvědčuje čl. 98.

⁷⁾ totiž: jest.

⁸⁾ totiž: příteli neb synu.

⁹⁾ Smysl jest, že ten, který zboží daroval, nemohl s toho zboží hnán

99. Pak-li nesmieš oteprietí svědky, že ti je dáno ¹⁾:
 tehda *jenž* ²⁾ pohoni, můž projíti pónon ³⁾, že můž dáti na
 své právo památne nebo pomocné, že můž zvésti ⁴⁾, proto
 že vložil ⁵⁾ dědiny ve dsky, aby na ty dědiny nezvedli a jsa
 sám tēm dědinám hospodář ⁶⁾, proto že neleží ve dskách
 otepření svědky, že pohnaný na tej dědině nic nejma, ani
 smie jie právem oteprietí, by beze lsti dáno jemu bylo ⁷⁾.

100. Pak-li to ve dskách leží, že je právem oteprieno,
 že tu nejma: tehda viac nemůž pohoniti toho jistého ottad ⁸⁾.
 Pak-li kdy poženú opět z té dědiny, tehda rci: „pohonie
 mě ottad, ano zpraveno, že to dědina má nenie, v tom se
 dokládaji desk“; viac nemůž jeho pohoniti.

101. Když kto chce utéci se pónonem na koho,
můž to učiniti i mimo hrad ⁹⁾, ač jest v hradě lepší

---

býti, ač jím vládl a s ženou tam seděl, poněvadž přítel, kterému
 dáno bylo deskami, považován byl za vlastníka a ten tedy mohl
 zboží utráceti, jak chtěl.

¹⁾ t. j. když komu, jenž statek příteli nebo synovi dal a pohnán byl,
 od soudu nepřipuštěno, aby přítel jeho dokázal, že mu statek dal,
 tehda . . .

²⁾ Rukopisy mají: *jehož*; musí ale státi: *jenž*, jelikož se míní ten
 původ, který pobnal toho, jenž statek dal příteli proto, aby pohnán
 býti nemohl.

³⁾ t. j. může provesti při tím, že může dáti . . . . .

⁴⁾ t. j. původ.

⁵⁾ t. j. proto že pohnaný vložil statek jiným do desk, aby naň žádný
 zvod jíti nemohl.

⁶⁾ t. j. může se zvod na ten statek vésti, poněvadž pohnaný statek jen
 zdánlivě daroval a skutečným hospodářem na něm zůstal.

⁷⁾ Poslední dvě věty vysvětlují začátek tohoto článku; odepřeli se totiž
 svědkové od soudu, když podezření bylo, že pohnaný jen proto
 statek dal, aby původu o právo exekuce připravil.

⁸⁾ t. j. s toho zboží, o kterémž svědky před právem dosvědčeno a do
 desk zapsáno bylo, že ho dal příteli neb synu.

⁹⁾ Významně tištěná slova nejsou v rukopisech, my je zde klademe,
 poněvadž smysl jich žádá. Následující komparativ: „ač jest v hradě
 lepší právo . . .“; když jest v hradě lepší právo, tážeme se, jaké
 jest to právo, kterého právo v hradě lepším jest? To ale v pře-
 dešlé větě se neklade a patrně tudíž, že zde v rukopisu mezerá

právo¹⁾ komorníka prositi na pŕhon u komorníka²⁾, nenie-li toho³⁾, ale u sudieho, nenie-li toho, ale u komorníchieho druha⁴⁾, pak-li toho nenie, ale u toho, komuž poruĕeno komorníky rozdávatí⁵⁾, že jiný nemŕž rozdávatí⁶⁾.

102. Tehda ktož napřed komorníka pojal u toho, jenž najlepšie právo jměl dátí⁷⁾, toho jest pŕhon napřed, aĕ toho dne pŕhon ve dsky vloží.

103. Pak-li by pojem⁸⁾ napřed komorníka i nevložil pŕhonu ve dsky toho dne, ale sen⁹⁾ nazajitřie¹⁰⁾; na nebož komorníka byl pojal¹¹⁾, pojmiž naň¹²⁾ komorníka u toho, jenž má moc komorníky rozdávatí a ve dsky jej ihned vlož; proto tvŕj pŕhon napřed jde, že pojem on komorníka vĕra i ne-

jest. Mezernu tu vyplniti jsme s to dilem Všehrdovým, jež na str. 91 píše: „dvojím obyĕejem útok bývá, jedním kromě súdu, druhým na súdu. Krom súdu bývá: když kto k starostovi přijda, *kdežkoli s samým u desk, doma, nebo jinde mluví a žádá, aby jemu útok zapsán byl*“. Tento spŕsob útoku zde v K. R. se jen mŕniti mŕže; avšak tento spŕsob nebyl tak bezpečným (to znamenají totiž slova: lepšíe právo), jako když kdo na hradě samém útok kladl.

¹⁾ t. j. bezpečnější pořádek právní.

²⁾ t. j. nejvyššího komorníka.

³⁾ t. j. není-li přítomen v hradě.

⁴⁾ t. j. místokomorník.

⁵⁾ t. j. starosta komorníků.

⁶⁾ t. j. poněvadž jiný žádný úředník, krom nejv. komorníka, jeho místokomorníka a sudího a starosty komorníchieho, pŕhončí stranám dávatí nemohl a nesměl.

⁷⁾ t. j. když dva současně na sebe se utýkali pŕhonem, byl pŕhon toho platným, který u vyššího úředníka komorníka žádal; a tu byl pořádek ten: nejvyšší komorník, pak sudí, pak místokomorník, pak starosta komorníčí.

⁸⁾ Minulý přechodník = pojem.

⁹⁾ t. j. sjen od náměstky sjen, sja, sje = ten, ta, to. — „Sen den na zajitřie = zejtrěk, den následující po tom dni, kterého komorník prošen byl.

¹⁰⁾ Dolož zde: *tehda ten*, na nebož atd.

¹¹⁾ t. j. soupeř.

¹²⁾ t. j. na soupeře toho.

vložil jeho ve dsky. Proto tobě právo komorníka jmieti vedle desk, když rok na pónon vkládáš ¹⁾).

104. Když ²⁾ kto uteče se na koho pónonem, prvé vloží jej ³⁾ ve dsky, a posléz komorníka pojal: ten je nemohl s právem ve dsky položit, že komorníka nemohl s právem jmieti vedle desk ⁴⁾, kdež pónon vkládal.

105. Ale ktož uteče se na koho, *tomu právo* prvé komorníka na pónon pojieti u toho, jenž jmá moc komorníka dáti; *ač* posléz ve dsky pónon vložil *by* ⁵⁾, toho jest pónon napřed, že je mohl ve dsky pónon vložiti, že *moohl* ⁶⁾ komor-

¹⁾ Smysl jest: poněvadž soupeř v pravý čas pónon a komorníka nedal zapsati do desk, proto nemohl s komorníkem přijíti k deskám, aby rok první jeho pónonu zapsán byl, a již se nemohl dobývat komorníka, kdežto druhý, poněvadž při pónoně zároveň komorníka zapsati dal, s ním ku kladení roku vším právem přijíti mohl. — *Komorník vedle desk* byl tedy ten, který zároveň s pónonem v deskách zapsán byl a pónon pak pohnanému donesti musel.

²⁾ Dolož: *ten*.

³⁾ t. j. pónon.

⁴⁾ t. j. nemohl komorníka vedle desk míti, poněvadž právní pořádek nezachoval, jenž předpisoval, aby komorník téhož dne pojat byl, kterého pónon ohlášen jest. Kdo tedy dříve pónon vložil do desk a pak teprve pojal komorníka, sám si učinil zmatek.

⁵⁾ Celé toto místo zdá se býti korumpováno, píšti totiž rukopisy: „ale ktož uteče se na koho, prvé komorníka na pónon pojieti a posléz ve dsky pónon vložil u toho, jenž má moc komorníka dáti“ což patrně smyslu nedává; věta: „jenž má moc komorníka dáti“ vztahuje se podlé analogie s články 101, 102, 103 k slovům: „na pónon pojieti“ kdež infinitiv „pojieti“ zase prozrazuje, že vynechána obyčejná sem náležitá fráza: „tomu právo“ (viz konec čl. 103.). Taktéž jest lepší čtení „*ač by* vložil“ než: „a . . . vložil“, poněvadž patrně má vyjádřeno býti, že, ačkoli pónon posléz vložil, předce jeho pónon jde napřed.

⁶⁾ Rukopisy mají „jměl“ — čtení to, které se sem nehodí z dvojí příčiny; za prvé odpovídá to čtení v čl. 104, kdež se záporně klade: „ten nemohl ve dsky položit, že komorníka nemohl s právem jmieti vedle desk“ — to, co v čl. 105 affirmative pověděno býti má: onen totiž nemohl ve dsky položit, tento ale mohl; onen nemohl komorníka míti, tento ale mohl — Za druhé čtení: „jměl míti“, mohlo by jen tehdy státi, kdyby se chtělo říci, že pónon toho nešel napřed.

níka vedle toho jmiati, kdež ve dsky rok póhonu vkládal, až ¹⁾ i oba vše jednoho dne dala.

106. Lepšie právo jmá utek sě póhonem i ke dskám ten, jenž příjev sám k úřadu i chce koho pohoniti. Proto až nedožene, ale na tom móż popraveno býti ²⁾, že jeho nedohnal a sám ve dsky vkládal.

107. Ale přijede-li posel ot kterého chtě sě utéci póhonem ot neho, nemóż sě s právem utéci; že je sám póvod nepřijel k úřadu, že nenie právo póhonu ve dsky klásti, proto, ažby nedohnal, žeby nemohl úřad popravovati z nedohnání ³⁾, žeby přel, že je sám nebyl u desk ⁴⁾.

108. Když koho u póhoniech drzie a chce pohnaný spieše z desk aby jej vypustili, tehda na prvému roce pohnaný rci: „já chci odpoviedati, jakoby mě všemi póhony sehnal.“ Póvod musí žalovati, až jsú ti, ježto mohú súditi, že odpoviedač móż v tom voliti ⁵⁾, že musí naň žalovati ⁶⁾.

109. Pak-li toho nenie, jenž jmá právo otsúditi: tehda pohnaný nemóż dobytí, by naň póvod žaloval bez své vôle, kromě až by jsta oba svú dobrou volí chtěla sě súditi, to v niú stojí, že nemóż jeden druhého připuditi.

110. Ale póvod nemóż připuditi pohnaného, by mu odpoviedal bez své vôle a ješče ho nesehnal všemi póhony.

111. Kohož u pohoniech drzie, ten kaž vezda znamenati každú přu, kteráž sejde.

112. Takéž i póhony, kteríž sejdú, kaž znamenati, že póhon naň sšel.

¹⁾ Nejstarší exemplár píše *yacz*, ostatní až; Palacký a Jireček položili čtení: *jakž*, kteréž se nám nezdá býti úplně vhodným; neb má se vyjádřiti, že toho půhon šel napřed, kdož komorníka dříve pojal, ačkoli oba soupeři jednoho dne i komorníka pojali i půhon do desk vložili.

²⁾ Viz čl. 107.

³⁾ „Každý ten, kdož utkna nedožene neb nepožene, má nález panský trpěti a dvě neděle v panské vazbě seděti v věži“. Vě. 92.

⁴⁾ t. j. jen posel jeho.

⁵⁾ t. j. vůli míti.

⁶⁾ Viz čl. 94.

VI. Znamenáno po odpovědích co právo ze č'se.

113. Když otžalují z dluha, an odpovie, že se pozná v něvčem ¹⁾ a za ostatek práva prosí ²⁾: tehda v němž se poznal, to polož před křížem tehda, když rok příseze, dřeve než budeš přísahati. Pak-li nepoloží, ale za ostatek nelze práva činiti, jedno proto všiu při ztratil, z niež pohnán byl ³⁾.

114. Když odpovie, že jest jemu složil, tehda při ztratil, že ve při nebyl na jeho škodě ⁴⁾. Pak-li die: „po dskách zpravil jsem se proto ⁵⁾“ a když to dskami ukáže, že se zpravil, tehdy obdrží.

¹⁾ že se ne k celému dluhu, nýbrž jen k části zná. — Píšeme v něvčem místo v něvčem, poněvadž smyslu zde by neodpovídalo slovo *nie*, jakž také viděti lze z následující věty: tehda v *němž*. Ostatně pozorovati slušno zde zdvojování předložky *v*. A mimo to při čtení: *nivčem* státi by muselo záporné časoslovo: *nepozná*.

²⁾ t. j. že za ostatní část, ku které se neznal, přísahu učiniti chce na to, že jí dlužen není.

³⁾ t. j. když nepoložil tu část, ku které se znal, ještě před učiněním přísahy, pak za ostatek dluhu přísahati nesměl, že ho dlužen není, nýbrž ztratil při t. j. musel platiti celou sumu dlužní.

⁴⁾ t. j. když pohnán byl a dluh zaplatil ale nicméně k žalobě to přijíti dal, pak ztratil při proto, poněvadž původ, když pře se neprovedla, nemohl žalovati ze škod; byl by musel tedy původ outraty pře v takovém případě škodovati. Slova „*ve při nebyl na jeho škodě*“ znamenají tedy: „poněvadž při neprovedl, čímž původu škoda vzešla“.

⁵⁾ Nejstarší exemplár klade zde slovo „ztratil“; jiné exempláry pší: „tehda při ztratil, neb nebyl na při jeho; a když to dskami ukáže atd. — Slovo „ztratil“ zde buď státi nemůže, buď k němu se musí doložit „když to neukáže“. My jsme slovo „ztratil“ vynechali, poněvadž pojislovce „pakli“ naznačuje, že těmito větami opak toho se vyjádřiti má, co v prvním odstavci vyjádřeno bylo: tam totiž byla vyjádřena ztrata pře, zde má vyjádřen býti zisk pře. Kladení slova „ztratil“ jest nelogické; praví se totiž, když pohnán se pronáší, že po dskách se zpravil, že proto při ztratil a když to dskami prokáže, že při obdržel; nemůže se za toutéž přičínou — t. j. dokládáním se desk — pře tatáž i ztratiti i zároveň získati.

VII. Znamenáno, komu se kak z které řeči zpravovati nebo postihati, nebo co právo.

115. ¹⁾ Když král žaluje na koho, že mu lovišče opustil, nebo ²⁾ na zeměnná nebo na pána: tehda král postihni svědky svými, dědici ³⁾, služebnky, jakž právo z většieho dluhu ⁴⁾. Také brání-li se proti tomu ludmi, tehda veď svědky, jako z dluhu.

116. (O měšćeniech v zemském právé svědky.) Měšćenín, když koho viní z dluha, že přijal na se za koho zeměnná, že ustúpil ⁵⁾ platiti zákлада: měšćenín proti každému ⁶⁾

¹⁾ Článek tento jest jedině v nejstarším rukopisu.

²⁾ Rukopisy mají: „neb“; my podlé analogie čl. 28: „nebo komorník hledal . . nebo nechtěl hledati“.

³⁾ t. j. ludmi usedlými.

⁴⁾ Větší dluh byl ten, který dosáhl neb převyšoval deset hřiven. (Viz čl. 170.) Jak se s něho hnalo, popisuje OzD. v čl. 14: jestli dluh nad deset hřiven, vždy trojí pónon a svědkův třeba sedmi zachovalých lidí a větší má jich strana býti z toho kraje, na kterúz dědinu pónod zří s očistú“. Avšak král mohl také za svědky postaviti své úředníky (lovčí), kdežto pohnaný, bránil-li se, sedm svědků, zemanů usedlých, vésti musel.

⁵⁾ Vydání Pal. a Jir. píší: ustúpil. Avšak že zde státi má: „ustúpil“, to velí nejen smysl, (že totiž od placení ustoupil, že se platiti zdráhal), nýbrž to také ukazuje genitiv „základa“, jenž nemůže řízen býti od slovesa „platiti“, nýbrž řízen jest od slovesa „ustúpiti“; *ustoupiti základu* znamená totiž od placení základu ustoupiti. „Ustoupiti základu platiti“ jest vazba v staré češtině obyčejná a náleží k těm pádům, v kterých infinitiv časoslov přechodných, jest-li závislý na časoslově genitiv neb dativ řídicím, nemá předmětu svého v akusativě, nýbrž v tom pádu, jehož slovo řídicí žádá. (Viz o tom poučný článek prof. Bartoše v Čas. Mat. Mor. 1870, str. 122.) — Mimo to přichází slovo „ustoupiti“ ve spojení se slovem „základ“ v čl. 119.

⁶⁾ t. j. proti tomu, kdo na sebe vzal dluh jiného, i proti tomu, který základ platiti se zbraňoval.

těž právo vedi, ¹⁾ jako zeměnin z *dluhův* ²⁾ ze všelikakých ³⁾, z nichž koho viní, nebo kto jej.

117. Takéž právo veď ⁴⁾, jako zemené právo jmají vésti ⁵⁾: že ⁶⁾ škodu vzal pro dluh, že kázal *na dluh* ⁷⁾ vzieti ten, jemuz vinu dává ⁸⁾. Tehda když odpoviedá proti mēščenínu, že nekázal jemu vzieti, právo sirotčie, aby se otpri-sáhl ⁹⁾, že nekázal vzieti. Pak-li odpovie, že die: „nevěří tomu, by toliko škody vzal:“ tehda mēščenín popřísez sám svú rukú, co vzal škody. Ale *pak-li* ¹⁰⁾ odpovéděl: „nejmáš více škody, ledno sto hřiven;“ tehda otprišieze se ten, jemuz vinu dávajú, sám svú rukú ¹¹⁾.

¹⁾ Imperativ = veď.

²⁾ Rukopisy mají: „dědin“; to slovo však se sem nehodí a může se jen zde rozuměti „z dluhů“; neb má se vyjádřiti, že mēštan může zemana z dluhu pohnati a přivesti, jako když zeman zemana pohání; vyjímky z toho udává čl. 117, 118.

³⁾ t. j. ku př. dluh věnný, nebo zástavní, nebo obyčejná půjčka peněz, nebo dluh veliký, neb malý. (Viz pozn. 4. str. 64.)

⁴⁾ t. j. mēštan.

⁵⁾ Dolož: když koho viní mēštan, že . . .

⁶⁾ Rukopisy i vydání mají zde slovo „na“; my jsme slovo to vynechali majíce za to, že jest opisovateli poroucháno. Za prvé přichází slovo „škoda“ ve spojení s časoslovem „vzítí“ v tomto článku ještě dvakráte, aniž se klade předslovce „na“. Za druhé se zde vyjádřiti má příčina, proč mēštan škodu bral, že ji vzal totiž pro dluh. Předslovce „na“ dostalo se asi sem tím, že v následující větě stálo „že kázal *na dluh* vzieti“ a opisovatelé chybně předslovce *na* položili do věty předcházející.

⁷⁾ Rukopisy a vydání toho nekladou; proč jame my tato dvě slova položili, viz pozn. před.

⁸⁾ Smysl jest: mēštan žaloval zemana, že tento někomu kázal bráti u něho na dluh; mēštan pak se nedržel toho, který kupoval, nýbrž toho zemana, jmenem kterého onen věci u něho na dluh bral.

⁹⁾ pohnaný zeman totiž.

¹⁰⁾ Slovo to není v rukopisech; poněvadž pak místo bez slova toho smyslu nedává, doložili jsme je podlé analogie s větou tohoto článku: „*pak-li* odpovie, že die . . .“

¹¹⁾ t. j. pochyboval-li zeman žalovaný o výšce summy, pak musel mēštan přísahou ztvrđiti, že skutečně za tu summu zboží na dluh prodal; udal-li však žalovaný zeman určitou summu, nad kterou výše kupo-

118. Měščenín, když viní z dluhu za kupiu ¹⁾, nebo za stravu, že jemu samému věřil ²⁾, zač kolivěk dlužen, že u něho vzal nebo bral cožkolivěk, právo sirotčie. Také za rukojemství, že k měščenínu ručil za koho, právo sirotčie ³⁾.

119. ⁴⁾ Měščenín, že ustúpil základa, též právo jmá, jako zeměnin. Měščenín z dluhu též právo jmá jako zeměnin; měščenín z nárokův jako zeměnin.

120. Man, v Čechách sedě, též právo jmá se otpřiseci, jako zeměnin, zemským právem.

121. Když opovie před odpovědií zprávce ⁵⁾ N. od tudto: „toho jsem měl tej dědině zprávcu, ten mi jest umřel, proto muši sám sobě zpravit.“ tehda proti tomu die-li: „nebyl to zprávec“ nebo: „nevěři tomu,“ ale právo o zprávcu jako z dluhu ⁶⁾.

vati nekázal, pak musel žalovaný pravdivost udané summy přísahou stvrditi.

¹⁾ t. j. za koupené věci krámské; totéž praví OzD. v čl. 14. „kromě ačby pówod byl měšténin králów (t. j. z královského města) a žaloval ze ztravy, neb krámné věci co dotekl, tu jest svědkův netřeba, než samé ot pohnaného přísahy“.

²⁾ Těmito slovy staví se tento článek oproti čl. 117, v němž se jednalo o to, že zeman kázal někomu u měštana kupovati, v čl. 118 však se jedná o to, že měšťan zemanu samému uvěřoval za koupené věci i za stravu.

³⁾ t. j. i v rukojemství platila přísaha obžalovaného, když rukojemství se odpíral, když žalobník byl měšťan a rukojmé pohnaný zeman.

⁴⁾ Článek ten jest jedině v nejstarším rukopisu obsažen. Palackého vydání píše a interpunktuje: „měščenín základa též právo jmá, jako zeměnin; že ustúpil měščenín z dluhu, též atd.“ Avšak genitiv „základa“ ukazuje, že řízen jest od časoslova „ustoupiti“; a protož jsme položili svrchudotčené čtení, při čemž jako na mnoha jiných místech ku př. v čl. 117 doložiti jest větu: (měščenín), „když se viní“. — Jirečkovo vydání píše: „měščeunín základa též právo jmá, jako zeměnin, že vstúpil. Měščenín z dluhu. . . .“ — Rapsodickému slohu K. R. by ovšem nevadilo čísti: měščenín základa. . . . jako zeměnin, že ustúpil“, avšak snadnějšímu porozumění k vůli přijali jsme čtení svrchupoložené.

⁵⁾ t. j. první jistec čili prodáváč nějakého statku.

⁶⁾ Článek ten vztahuje se ku zprávcům (Gewährsleute) zboží prodá-

122. Když žalují na paniu z úroka ¹⁾, ana ve vdovství jest: tehda před odpovědiú zvie, kdy se stalo? Odpovie: „dřeve za muž sem nešena ²⁾, to se stalo“. Práve ludmi ³⁾ dolíčiti, že je dřeve toho času za muž šla, těmi svědky, jakž na penieze.

123. Když sirotek odpovídá za otcov dlnh, že die: „ani vědè, ani mi přikázal platiti:“ tehda jemuž vinu dávají ⁴⁾, ten otprisieže se sám svú rukú. Z toho viece práva nenie, to je sirotčie právo.

ných. Když někdo prodaný statek nětím nařknul a první zprávce (prodávac) pravil, že ten, jenž s ním byl zprávcem nebo rukojmím po léta dědinná, umřel a druhý, který nárok k tomu statku jakýkoli činil, tomu věřiti nechtěl, pak musel zprávce první přísahat, že jeho spoluzprávce umřel, a sice přísahal jako s dluhu t. j. svědky, poněvadž přísaha jeho samého v tom nepostačovala.

¹⁾ Ac většina rukopisů má čtení „nároka“, kteréž také vydání Pal a Jir. přijaly, klademe zde předce čtení „úroka“. Neb nebyla žádná paní, pokud vdána byla a muž její živ byl, prosta žaloby ze všech nároků; pokud muž její byl živ, nemohla ona hnáti ani pohnána býti ze škod, z véna a z dluhu. Když pak musela za živobytí muže vejíti v nějaký závazek, nebyla povinna, jej po smrti mužové plniti, nýbrž odmítla to od sebe pravíc: byla jsem věznem muže svého a musela jsem činiti, co mi kázal“. (Viz Právnik na rok 1870 str. 766.) — Na tento poměr bije čl. 122; když vdova totiž žalována byla z úroku, v který byla uvedena byvši věznem muže svého, odmítla to a potřebovala jen dokázati, že tehdaž, když v povinnost tu vešla, již vdána byla, a nebyla více povinna, ji plniti. Že čtení „z úroka“ lépe se odporučuje, dokazuje také poněkud ta okolnost, že paní výrok svůj dotvrditi měla svědky tak, jakž pořádek to velel ve při o peníze.

²⁾ Vydání Pal. a Jir. kladou „než“ v závorce v první větě, píšíce: „dřeve (než) za muž jsem nešena, to se stalo“. Avšak slovo „než“ na tom místě, totiž za slovem „dřeve“, dalo by opačného smyslu, než-li jest ten, který zde vyjádřen býti má; má se totiž vysloviti, že to, z čeho jest žalována, se stalo teprv, když již za muž nešena t. j. vdána byla, což dokazuje věta: „dřeve toho času za muž šla“ — Vazba, vedle které slovece „než“ tam, kde se nyní klade, v starších spisech se vynechává, přichází zde onde v starých památkách našich.

³⁾ t. j. svědky.

⁴⁾ t. j. sirotek sám nebo jeho poručník.

124. ¹⁾ Když kto na koho zmluvi rovně na rovni ²⁾, že jest královi nevěrný, že jsa s ním ³⁾ i byl v boji, nebo jeho lidé jeho kázaniem, na královu škodu ⁴⁾, a chce životem křičiti ⁵⁾: tehda proti tomu odpověď ⁶⁾: „nevinen jsem, a chci se zpravit, jakž mi kmeté naleznu.“

125. Komuž vinu dávají, by za příměriem ⁷⁾ škodu učinil, právo se odpřisíeci sirotčiem právem; takéž ⁸⁾, by koho zabil; za vieru též právo.

126. Ježto jeho panoše za příměriem ⁹⁾ učinil: tehda právo panošu postaviti, ať se zpraví, což jej vinie, by učinil; právo sirotčie. Pak-li by přel, že jeho panoše nenie dřeve příměrie ¹⁰⁾, pán pokaž sirotčiem právem. Takéž die-li, že jeho nebral u příměrie ¹¹⁾, též právo.

127. ¹²⁾ Jindřich ze Bečvār mluvil nebo pravil jemu ¹³⁾

¹⁾ Tento čl. jest jediné v nejstarším rukopisu.

²⁾ t. j. pán na pána, rytíř na rytíře atd.

³⁾ Slova „jsa s ním“ naznačují, že v době záští při té neb oné straně stál: zde tedy, že obžalovaný ku straně králově náležel.

⁴⁾ Viz Maj. Carol. čl. 45, 47, 48.

⁵⁾ t. j. že žalobník jest hotov v souboj se dáti.

⁶⁾ t. j. obžalovaný.

⁷⁾ Instrumentalis temporis jen zřídka přicházející ku př. v kap. 12 u Dalem.: „za příměřím pozvachu jich na hrad“. — Nyní se kladě genitiv.

⁸⁾ dolož: komu vinu dávají.

⁹⁾ viz pozn. 7.

¹⁰⁾ t. j. když pán pravil, že ho přijal za panoši, když již příměří uzavřeno bylo, tak že jej zároveň s sebou a s jinými panošemi do příměří položit nemohl.

¹¹⁾ Smysl jest ten. Jan z Lúže ku př. byl panošem pana z Pernštejna; tu někdo vinil pana z P., že jeho panoše mu v čas příměří škodu činil. Pan z P. neupíral, že Jan z Lúže, nynější panoše jeho, té škody se dopustil, když pan z P. se žalobníkem v příměří byl; avšak pravil, že tehdaž, když J. to učinil a vůbec pokud příměří trvalo, nebyl ještě jeho panošem a pravdu tvrzení svého musel pan z P. pak doložit přísahou osobní.

¹²⁾ Článek ten jest jediné v nejstarším exempláru.

¹³⁾ t. j. Mikšovi ze Lhoty, který na to mluvení Jindřicha z Bečvār žaloval Jana z Dobročic,

že jeho ¹⁾ Jan z Dobročic chtěl Mikše ze Lhoty zabiti, nebo toto učiniti, toho chce životem dolíčiti; tehda když odpovie: „nemluvil sem nebo nepravil sem, a chci se toho zpravití právem ²⁾“, ale právo, otpřiseci se sirotčím právem, že toho nenie ³⁾).

128. Když kto slíbí rukojmě své vypraviti ⁴⁾, v němž je zastavil ⁵⁾ a pro chudoba nemóž, že jmá ledno dědinu a statka ⁶⁾ nej má: tehda přisez, že jiného nej má, jímž by je vypravil, ledno což jim postupuje; ani učíte nad tiem, což jim lubo, nebo držte k zástavě, nebo k dědině, prodajte za svůj dluh, což jsú zaň ostali dlužni a tady svú vieru vypravuje ⁷⁾ Dvorské tehda právo ⁸⁾, přiseci samému svú rukú.

129. Když rovně na rovni vzmluví, by mu co učinil za věrú, nebo komu: tehda právo podlé odpovědi ⁹⁾; nebo nelze ijedné nevěry ničímž postihnúti ludmi ¹⁰⁾ na dobře schovalého člověka, ni pro hospodu ¹¹⁾, což k sedání neslušie ¹²⁾. Ledno jenž se praví nevinen, ten se otpřisez sám svú rukú, to je sirotčím právem, jakž se v odpovědi zpravuje; nebo nelze ijednomu ničiež cti zbaviti přísahami. Ale ten, jemuž jde

¹⁾ t. j. Mikše ze Lhoty.

²⁾ t. j. Jindřich z Bečvář a všeobecně, odklédnouc od tohoto speciálního pádu, každý, o němž před soudem žalováno bylo, že o někom to, co cti se dotýkalo, mluvil.

³⁾ t. j. že toho nemluvil.

⁴⁾ t. j. vyvaditi, jak se všudy ve všech pramenech píše.

⁵⁾ t. j. zavadil.

⁶⁾ t. j. majetek movitý, peníze, nábytek, dobytek, klenoty atd.

⁷⁾ t. j. dlužník, který rukojmě vyvaditi nemůže.

⁸⁾ Před dvorským soudem musel přísahati proto, poněvadž tam se všecky pře o dluh soudily. — Viz Jir. Cod. jur. Boh. II. 2. pag. 404

⁹⁾ t. j. odepřal-li se žalovaný, pak nemohl žalobník důkaz svého tvrzení vésti, nýbrž pohnaný vyvrátil žalobu sirotčím právem.

¹⁰⁾ t. j. svědky.

¹¹⁾ Viz čl. 130.

¹²⁾ t. j. žalný, který z nevěry koho vinil, neměl mu to svědky dokazovati; a nevěra mohla dolíčena býti na koho jen v těch případech, v kterých soupeři souboj podniknouti museli. — Viz Maj. Carol. čl. 88—92.

na jeho čest, ten má lepší právo¹⁾ brániti právem sirotčím své cti za všelikakú vinu, což nesluší k sedání.

130. Prvá nevěra, *hospodů svú lháti* ²⁾; druhá nevěra, chtěl hospodu zabiti ³⁾; třetí nevěra, jež hospodu zradí na bezživotie ⁴⁾.

131. Když odpovie po deskách ⁵⁾, že je psance zahubil ⁶⁾: tehda se právo doložiti popravce toho kraje, ktož

¹⁾ „lepší právo“ zde znamená, že obžalovaný může vinu odvésti přísahou sebe samého, kdežto žalobník v případě, v němž komu o čest šlo, přísahati nesměl, poněvadž podlé práva žádnému nebylo lze někoho přísahami cti zbaviti.

²⁾ Všechny rukopisy a obě vydání píší: „s hospodů svú léhati“; to by se tedy vztahovalo na to, že někdo cizoložství se dopustil. Avšak mehedě ani k tomu, že v cizoložství byl jiný běh práva, nemůže zůstatí čtení rukopisů za těmito příčinami. Za prvé znamená v staré češtině slovo „hospoda“ vždy jen pána a nikdy *paní*, jakož také tam, kde pojem *domina* vyjádřiti se má, K. R. vždy klade *paní*, a ty dva příklady, které Jungm. Slovník klade, že hospoda znamená *domina*, jsou nemístné, poněvadž znamená i tam slovo hospoda tolik co *princeps*, *dominus*. Nemůže-li tedy *hospoda* zde znamenati *paní*, pak ovšem znamená jen „pána“ a nemůže tedy zde na cizoložství pomýšleno býti, nýbrž musí čtení státi „*hospodů svú lháti*“; neb slovo *lháti* ve starší češtině spojeno bývalo s instrumentálem (viz Kn. Tov. kap. 173: „mnú lže“; srovn. Čas. Mat. Mor. 1870 str. 45) a neznamenal pouze *mentiri*, nýbrž jako starosl. *лѣгати* také *calumniari*, kdež také s instrumentalem spojeno bylo ku př. oň *toboju lžet*. (Mik. Lex.) *Hospodů svú lháti* znamená tedy: *calumniari dominum, pána osočiti, pomlouvati, křivě jeho cti se dotýkati*. Opisovatelé neznajíce již buď staré vazby s instrumentalem vysvětlili místo podlé domyslu ovšem svého, buď čtouce *léhati* místo *lháti*, důsledně pak v chybě pokračovali předloživše předslowce s. — Ostatně možná, že ve starém rukopise nějakém stála ještě roztažená forma „lehati“ (jako posud na Slovensku se říká *lehota* místo *lhota*) a opisovatelé, znajíce jen formu *lháti*, brali to ve smyslu *léhání*; neb vymýtování samohlásky *e* jest původu mladšího a tvrdý jer v staroslovanštině ukazuje na samohláskovou povahu písmena *l*.

³⁾ Když úmysl měl sám neb pokus učinil, pána zabiti.

⁴⁾ Když oukladníkům dal příležitost, aby útok na život pána učiniti mohli,

⁵⁾ t. j. na žalobu v deskách zapsanou

⁶⁾ Když kdo viněn byl, že někomu škodil na statku neb osobě, bránil se praviv, že to psanci učinil.

jej jmá na svých listech ¹⁾). Pak-li popravce umřel: tehda nemóž své viny na ijednoho přivesti ijedniem právem, proto že jemu jde samému na šiju ²⁾).

132. Když *opovie* ³⁾ před odpovědiú: „jest-li mi s právem které právo ⁴⁾ jmieti s ním, an se zná, že tiem ⁵⁾ vinen nebo obúzen, nebo psán, nebo v tom nalezen, móže-li na mě svú vinu přivesti kterým právem“? *Tehda je pohnaný beze všeho práva té pře prásdén* ⁶⁾).

133. Ze psa když žaluje, že ukradl strážu, schovav sbožie: nenie právo přísahati, ale vzieti na svú vieru, že nevinen, jakž odpověděl ⁷⁾).

¹⁾ Ti, kteří veřejných zločinů a násilí se dopouštěli, zapsáni jsou do seznamu u popravního ouřadu (odkudž sluli psanci) a mohli pak zhubení býti bez trestu.

²⁾ Článek ten patrně se vztahuje k tomu. Nekdo žaloval, že mu škoda byla učiněna na majetku i na osobě; pohnaný pravil a bránil se tím, že žalobník jest psancem, že tedy měl právo na jeho osobu sáhnutí; nyní ale byl pohnaný povinen dokázati, že žalobník skutečně psancem jest. K tomu účelu dovolával se popravce toho kraje, ku kterému žalobník náležel, aby registra, v nichž psanci zapsáni byli, prohlédl a řekl, zda-li v nich žalobník zapsán jest. Když ale popravce umřel, nemohl důkaz veden býti, poněvadž bylo k platnému důkazu zapotřebí, aby vedle popravce toho ještě dva jiní to dosvědčili, že někdo psancem jest. (Viz Maj. Carol. čl. 82.) V takovém případě tedy musel pohnaný od žaloby odstoupiti a nesměl přísahati, poněvadž kdy by byl stál aa žalobě a důkaz platný nebyl provedl, sám hrdlo propadl. — Viz OzD. čl. 84.

³⁾ Rukopisy píší „otpovie“; poněvadž ale pohnaný ještě neodpovídal na žalobu, nýbrž se tázal, má-li vůbec na cti zmařilemu odpovídati, doporučuje se čtení „opovie“.

⁴⁾ t. j. při.

⁵⁾ t. j. zločinem, pro který nařčen a u popravce zapsán byl.

⁶⁾ Větu tuto, které v rukopisích není, dokládáme podlé analogie s čl. 255. Že ona sem náleží, jde z toho, že platila zásada u práva, že tomu, jenž čest svou zmařil, žádný před právem odpovídati povinen nebyl. — Viz Záp. Žer. I. 189: „že jemu jakožto osobě na poctivosti zmařilé odpovídati nemá“. — Srovn. Kn. Tov. kap. 124. a OzD. čl. 84: „a má býti jako psanec a práva nemá mítí s iškádným“.

⁷⁾ Viz čl. 176.

134. Když žalují, že mu dal kurvy syn: na to lidí ¹⁾ vésti právo, jimiž to postihne. Pak-li se bránil ²⁾ právěššími ³⁾ svědky, tehda právo s ⁴⁾ toho. Ale znal-li by to odpovídač ⁵⁾, že řekl a chce toho dolíčiti, že je kurvy syn: tehda pohnaný právo jmá vésti devět svědkův na prvé lože kde je jeho máť ležala s nepravým mužem; tolikéž vědi na též ⁶⁾ na druhé lože; takéž ved na též na třetí lože ⁷⁾ devět svědkův, že je ležela máť jeho s nepravým mužem. Také móż syn brániti matere, že ta nenie, svědky svými.

To je nové právo ⁸⁾. Ale staré právo bylo, že na prvé lože vésti devět svědkův, ukázat ⁹⁾; tehda na druhé lože osminádste, tehda na třetí lože sedmímděcietma svědkův.

135. ¹⁰⁾ Když žaluje z dědin a po žalobě prosí práva ¹¹⁾, že jmá zprava a proto lidí nevedl.

¹⁾ t. j. svědky.

²⁾ t. j. upíral-li pohnaný, že to neřekl.

³⁾ t. j. takovými, kteří buď počtem převýšovali svědky soupeře, neb urozením nad nimi vynikali, neb vůbec svědectví dávali, ježto soudu se zdálo býti podstatnějším než to, které přiváděl žalobník. — Viz Právník 1869, str. 672.

⁴⁾ Vydání Pal. a Jir. píší: *s.* My jsme raději položili s ponevadž zde se má vyjádřiti, že, kdo vedl právější svědky, ten při vyhrál: neb „právo s toho“ znamená zde, že právo přemohlo žalobníka, jako ve výrocích: „kdo s koho“ — „moc s sebe samého mlti“ atd.

⁵⁾ Přiznal-li se pohnaný, že žalobníku přezdíval „kurvy syn“, ale že to na něho dokázati chce svědky . . .

⁶⁾ t. j. na důkaz toho, že matka jeho cizoložila.

⁷⁾ Rukopisy píší: „takéž ved na třetí lože třetí devět svědkův“; my jsme na místě prvního „třetí“ položili podle analogie s předcházející větou „na též“, a druhé „třetí“ před slovem „devět“ jsme vynechali pro neobyčejnost, ano i nesprávnost způsobu mluvení.

⁸⁾ t. j. důkaz jen devíti svědky při každém loži.

⁹⁾ Rukopisy mají: „ukázati“; vydání píší „(a to) ukázati“; patrně má zde státi supinum, jako by se latinsky řeklo: *ex antiquo jure novem testes ducere debere demonstratum* či *ut demonstraret*.

¹⁰⁾ Článek ten jest jen v nejstarším rukopisu.

¹¹⁾ Článek tento totiž se vztahuje k pořádku práva českého, vedle kterého žádalo, že každý musel si ohraditi právo t. j. udati právní prostředek, kterým při svou vésti chce. Chtěl-li pohnaný právo své

136. Biskup právo jmá též z dědin nebo z dluhův, jako zeměnin.

137. *Kanovníku* ¹⁾ z dědin též právo, jako zeměninu; takéž z dluhův.

138. Opatóm též právo z dědin, jako zemanóm ²⁾; ale z dluhův opat sám zprav se sirotčiem právem ³⁾ na čtení ⁴⁾, jakž rotu vydadie, leč za drevnieho opata dlužen klášter nebo za neho.

Ale dřeve bylo právo opatu za klášterský dluh dváky pravú rukú na svých prsiech položit i vzieti na svůj zákon, jakž rota vydána.

139. Abbatyši též právo z dluhův, jako opatu; takéž z dědin.

140. ⁵⁾ Když nevěří úrad,, by jeho dobytek byl, jenž praví: „zajeli ⁶⁾ jste mi pro mého súsěda nevinně:“ tehda vypřisez na křtí sirotčím právem, že jeho jest, což pokázal nebo vyručil a ničť jiný ⁷⁾.

141. Když žaluje z žitie s pówody ⁸⁾ a odpoviedač

věsti svědky a nepravil-li „mám lidi proti lidem“, ztratil při. (Jireč. Cod. II. 271. č. 103). Měl-li však správce toho statku, pro který žalován byl, ohlásil se před soudem, že má správce a proto že svědky zvláštní nevede, poněvadž správci tři léta a 18 neděl statek naproti každému zpravovati a očistovati museli.

¹⁾ Rukopisy a vydání Pal. mají: „komorníku“, což ovšem sem se nehodí; jest to podobný lapsus calami jako v Kn. Tov. v kap. 88.

²⁾ t. j. svědky věsti.

³⁾ Zemané však museli také z dluhů svědky věsti: „když kto pohnán jest pro který dluh a žalobě odpoviedá bez svědčení lidského, ztratie právo své“.

⁴⁾ t. j. na evangeliu.

⁵⁾ Čl. ten jest jen v nejstarším rukopise.

⁶⁾ e jest přehláška písmena a, na místě zajali.

⁷⁾ Pro vysvětlení pravíme toliko: když komu zajat byl dobytek, anť jinému zajat býti měl, a když on dobytek pak vyručil, musel přísahou ztvrditi, že skutečně jen svůj dobytek vyručil. Ostatní viz v glossári pod slovem: zájem.

⁸⁾ Viz glossář pod slovem: původ.

před odpovědí neobránil: tehda též právo, jako z plena ¹⁾. Pak-li brání před odpovědí, že die: „s právem-li mi odpovídati, když s pówody na mě z toho žaluje?“ Tehda pówodi sešli a právo sirotčie ²⁾, jako by řekl: „práva proši.“

142. Když žalují, že mu se škoda stala na mirnéj cestě, an příjem ³⁾ i žive: tehda odpověď, že je popravci v ty časy byl, jako i dnes, což jest otjal, to mu je vše vrátil a jinak je nevinen. Tehda právo postavití svého tovariše své popravy v kaple za časa. ⁴⁾ Vezmetaž oba popravci na své kmetstvo, jakž rotu vydadie, že vše vrátil. Ale doniž neprojdú, dotud vezdy beřta na své kmetstvo, dváky zdvihnuce, bez kříže, že nelze ztratiti přísahu proto. ⁵⁾ Pak-li nepostaví druhého k sobě popravce, svého tovariše, ale sám vezmi na své kmetstvo, do třetice se opravuje, nebo na kříži zpravuj se, doňuž neprojdeš, dotud se zpravuj.

¹⁾ t. j. ordal vody; viz čl. 155.

²⁾ t. j. bránil-li se pohnaný, že neměl žalobník ve při o užívání žalovati s pówody, pak měl právo, přísahou sirotčí vinu od sebe odvésti.

³⁾ Jest to přechodník minulý od: „přijíti“; *přijem i žive* = *přijal a užívá*, jest stálá loquendi formula v pűhonech z přjmů. — Viz glossář pod slovem: *přijem*.

⁴⁾ t. j. k přísaze, poněvadž se přísahy v kaple všech svatých na hradě odbývaly; — *za časa* t. j. v pravý čas, když zvonili primu. Viz Právník 1869 str. 706.

⁵⁾ Smysl jest ten: oba popravci nečinili přísahy zmatečné na kříži, nýbrž čtena jim formula přísahy vztahující se k přísaze té, kterou co kmeti zemští učinili; zmátli-li přísahu, opravovali se potud, pokud přísahy neprovedli. Z toho jde, že vlastně popravcové vinění z přjmu zmatku v přísaze nikdy mítí nemohli a protož také ustanoveno později, že oni bez zmatku slova po písari říkati mají, jak OzD. v čl. 36 praví o přísaze z přjmu: „ti páni, jižto popravu mají a jsou kmetové, po tej žalobě na kříži přísahati nezají, než jedno na své kmetství neb na svú popravu, dva háky na prsy vloziec, vzieti *bez zmatku*. Ale jiní všickni musie na kříži přísahati se zmatkem“. — Srovn. Právník 1869 str. 706—709, pak 739; pak Jir. Cod. jur. boh. II. 2 str. 268 č. 90. 91; pak Řád pr. z. čl. 79. 80. — To bylo v době pozdější; avšak za doby K. R. mohl v případě, že jen jeden popravce přišel k přísaze, tento od soudu připraven býti také k přísaze na kříži.

143. Když pŕvod ťaluje, coťkolivĕk¹⁾ ťe je vťchoval na svĕm hnoj i ťivo i mŕtvo: tehda pŕavo poťihnŭtĭ pŕvodu svĕdky, jakť draho zcenĕno;²⁾ pŕavo jako z dluhu na kŕťzi.

144.³⁾ Pak-li proti tej ťalobĕ odpovĕĭ taká, ťe⁴⁾ die: „ten kŕn (nebo coťkolivĕk), jehoť ťĕ Mikeť z Unhoťĕ u mne jal,⁵⁾ ten ťĕ je rodil na mĕm hnoj i ťiv i mŕtev, na to jmám pŕavĕťťie ludi“: tehda pŕavo o to hŕĕbjĕ, ĕĭm ťĕ svĕdkŕm pŕavo dostane;⁶⁾ ale voda nesluťie.

145. Pak-li odpovie,⁷⁾ ťe die: „tento kŕn, jehoť ťĕ Mikeť z Unhoťĕ jal, ten mi je takto pŕiťel“⁸⁾ a nevĕŕĭ-li, by ťĕ u neho rodil:⁹⁾ tehda pŕavo na pŕvodovĕch svĕdciech ledno.¹⁰⁾

¹⁾ Palackĕy interpunktuje: „kdyť pŕvod ťaluje coťkolivĕk, . . .

²⁾ Ponĕvadž svĕdci pŕisahati museli, musela bĕti cena udána; neb pŕĭ vĕci v cenĕ mĕnĕ 10 hŕiven poťřeboval tŕi svĕdky; coť byla vĕtťi cena, musel vĕsti sedm svĕdkŕ.

³⁾ K snadnĕťťťmu porozumnĕnĭ ĕl. 143—153 podáváme toto vysvĕtlenĭ. Nĕkomu (ku pŕ. Mikťi z Unhoťĕ) byl odcizen kŕn nebo vzata kterákoli vĕc jiná. On hledal tedy a doptával se stopy vĕci odcizenĕ a kdyť ji naťel, ťel k űŕadu a ťádal za komornĭka, by tento s nĕm ťel a vĕc ohledal. Kdyť vlastnĭk s komornĭkem tam pŕiťel, kde odcizená vĕc byla, *jĭmal se ji vlastnĭk* t. j. doťýkal se ji rukou; byl-li to dobytek, uŕezal mu komornĭk kus ucha, byla-li to vĕc dŕevĕná, vyŕízl tŕisku atd. a schoval pŕi sobĕ, by pŕi soudĕ znamenáno bĕti mohlo, ťe jest to skuteĕnĕ ta vĕc, která ohledána byla. Kterak pŕĕ se vedla, to vidno z K. R. — Viz űád. pŕ. z. ĕl. 89.

⁴⁾ t. j. pohnanĕy.

⁵⁾ t. j. ten, který se kladl vlastnĭkem a vĕci se jĭmal, tedy ťalobnĭk.

⁶⁾ t. j. v tom pŕĭpadĕ metáný jsou losy, které strany svĕdci mají k pŕisaze pŕĭpuťtĕnĭ bĕti. Viz ĕl. 149.

⁷⁾ t. j. pohnanĕy.

⁸⁾ Pohnanĕy udal spŭsob, na který k tomu konĭ pŕiťel, ku pŕ. kupem, darem atd.

⁹⁾ t. j. vyjadŕuje-li pohnanĕy pochybu, ťe kŕn ten se neurodil na hnoj ťalobnĭka nebo pŕvoda.

¹⁰⁾ t. j. v tom pŕĭpadĕ mĕl pŕvod pŕavo svĕdky svou pravdu provĕťti a pohnanĕy pŕisahati nesmĕl.

146. Pak-li pŕvŕd žaloval, že jeho nevzchoval na svém hnoji, ledno že mu jinak pŕišel, ale pohnaný brání, že jej vzchoval mŕtva i živa na svém hnoji: tehda právo na otpoviedačovŕch svėdciach.¹⁾

147. Kdyŕž pŕvŕd ŕaluje, že kŕň nebo coŕkolivėk kúpil, nebo kak mu jest pŕišel, povėděl: ale otpovie-li,²⁾ že die: „nevėri tomu, by byl tvŕj“ tehda právo pŕvŕdu vypŕisieci,³⁾ jehoŕž sė jal, samėmu svŕ rukŕ na kŕŕí a pŕvŕdovi svėdci sešli; viece práva nenie.

148. Kdyŕž pŕvŕd ŕaluje, jehoŕž sė jal, koliko let jměl dŕve,⁴⁾ než jej ztratil: otpovie-li, že je ménė let jměl, než pŕvŕd povėděl: tehda právo na pŕvŕdovŕch svėdciach ostalo,⁵⁾ *nebo vypicrajuť to, že pŕevŕšil lėta pŕvŕd,⁶⁾ u nehoŕž sė jato,⁷⁾ a svėdci pohnanėmu⁸⁾ sešli, že ponŕžil let.*

¹⁾ t. j. pŕavil-li pŕvŕd, že kŕň, kterėho se jımal, vychován nebyl na jeho hnoji, nŕbŕŕ že jinak k němu pŕišel, a odpovıdal-li pohnaný: „to jest kŕň mŕj, neb jsem jej vychoval na hnoji svėm“, pak se pohnaný ke konı táhl právem vlastnickým vyjádŕiv implicate, že ŕalobník dŕŕı vėc jemu t. j. pohnanėmu odcizenou. A protoŕ v takovėm pŕıpadė pŕısaali jen svėdci pohnanėho. — Ostatně zde doloŕiti sluší slovo „ostalo“ podlé analogie s ěl. 148.

²⁾ t. j. pohnaný.

³⁾ doloŕ: z tohoŕ koňa nebo toho pŕedmėtu, jehoŕž . . . — Měl pŕısaati, že jest to pŕedmėt jeho.

⁴⁾ t. j. toho koňa nebo kterŕkoli pŕedmėt.

⁵⁾ Smysl vyvedeme snad nejlėpe takto: pŕvŕd řekl na ŕalobė: toho koňa, jehoŕž jsem se jal u pohnanėho, měl jsem, než se mi ztratil (ku pŕ) 4 lėta“. Pohnaný na to odpovėděl: „od tė doby, co pŕvŕd pŕavı, že se mu ztratil ten kŕň, uplynul rok a já sám mám toho koňa teprv pŕl roku; kterak tedy pŕvŕd mŕže pŕaviti, že já toho koňa mám rok celŕ?“ Tım chtěl pohnaný ŕalobníku uěiniti zmatek, že zvŕšil dobu, kterou pohnaný toho konė měl. V tomto pádė, kdyŕž pŕvŕd lėta pŕevŕšil, nalezl soud, aby svėdci pŕvŕdovi pŕıpuŕtėni byli k pŕısaze (ostalo na nich právo) a svėdci pohnanėho byli odmıtnuti.

⁶⁾ Doloŕ: tomu.

⁷⁾ Tak jsme postavili na mıstė ětenı ve vydáních ménė srozumıtel-nėho: „tehda právo na pŕvŕdovŕch svėdciach ostalo, že pŕevŕšil lėta pŕvŕd, u nehoŕž sė jato, nebo vypierajuť to“.

⁸⁾ Doloŕili jsme, ponėvadž smysl toho nutně vymáhá, podlé analogie s ěl. 147.: „a pŕvŕdovi svėdci sešli“.

149. Pak-li by otpierač převýšil pówodovi, by více let jměl, než pówod jměl, doniž neztratil: tehda hřebjé mezi svědky o léta. ¹⁾

150. *Ježto se úřada doloží:* ²⁾ tehda právo úřadu vyznati saměmi sobú, nebo listem, že je to, jehož se jeli, ³⁾ že se jemu bylo s právem dostalo a ot nich dále nebo jemu podáno; ⁴⁾ a to berú na svú duši i na vieru.

151. Pak-li toho svědectvie nepřinesl ⁵⁾ nebo nepřivedl: ⁶⁾ tehda, ktož se *je* ⁷⁾ doložil úřada, ten bude ztratil bez přísah.

152. Ježto se popravce doloží, tomu ⁸⁾ vyznati samiem

¹⁾ To se vysvětluje takto. Žalobník pravil: „Měl jsem koňa 6 let a co se mi ztratil, tomu jsou dvě léta“. Na to odpověděl pohnaný: „já již toko koňa mám tři leta; proto se žalobníku musel před třemi lety již ztratiti“. Tím tedy převýšil pohnaný počet roků od původu udaný o jeden rok a v tom případě metaly se losy, které strany svědci mají k přísaze připuštění býti.

²⁾ Doložili jsme tu větu, poněvadž nutně sem náleží, podlé analogie s čl. 152. 153. Na předcházející čl. 149. tento čl. vztahovati se nemůže, poněvadž co právní prostředek tam udáno metání losů a svědci. A že v tomto článku ten, jenž se jal, se svědectví úředníků dovolával, jde také z čl. 151.

³⁾ Přehláskou místo: *jali*. — Úřad mohl zajatý dobytek dále odprodati, když ku př. někdo úroky za dluh neplatil. — Viz o tom Všehrd 328.

⁴⁾ t. j. že úředníci toho koně nebo ten dobytek buď bezprostředně pohnanému prodali nebo jinému, od něhož pak na pohnaného přešel.

⁵⁾ t. j. když úředníci dali svědomí písemně listem.

⁶⁾ t. j. když úředníci osobně šli k svědčení.

⁷⁾ Rukopisy píší: „tehda je, ktož . . . ten bude“ etc. Buď zde státi má starožitná avšak posud v češtině nedoložená forma pronom. *demonstrativi*: *jen*, anebo jest to lapsus calami a má: *je* náležeti k časoslovu „doložil“, jakož jsme my to také pojali a do textu položili. — Příkladů, kde zájmeno ukazovací před potažným se klade a po něm se opakuje, jest v staré češtině dost; viz na př. čl. 144. Kdybychom pak zde takovou konstrukci si mysleli, museli bychom klásti místo *je* slovo *ten*, poněvadž, jak již řečeno, *demonstrativní* forma *jen* posud doložiti se nedá.

⁸⁾ t. j. popravci.

sobů nebo listem svým, že to běře na své kmetstvo, že mu ¹⁾ se je s právem dostal u provinění a ot neho nebo ot jeho tovaříše ²⁾ dostal se jemu, ³⁾ nebo u něhož se jato: tehda když tak vyzná, bezprávně se jal. ⁴⁾ Pak-li tak popravce nevyzná, tehda jest propřel. ⁵⁾

153. Ježto se desk dokládá, tehda právo přinesti list, kak dsky svědčie, s právem-li se jemu dostalo, nebo dsky uslyšte, s právem-li mu dáti jich užiti.

VIII. V rozličných nárociech které právo.

154. Z plena jeden pónon; právo k roku pohnati, když chce k najbližšiemu, do čtyr neděl; ¹⁾ což rok blíže jedniem dnem, to pře ta ztracena; jest-li rok dále čtyr neděl, že neprojde roku šesti neděl a je s právem sehnáno z té pře.

155. Pak-li chce ¹⁾ z té pře přiřnati k najdalšiemu roku, to móż do šesti neděl; což by rok byl dále jedniem dnem šesti neděl, *to pře ta ztracena; jest-li rok blíže šesti*

¹⁾ t. j. popravci, který ten dobytek nebo toho koně někomu pobral, jenž se rušení veřejného pokoje dopustil (u provinění).

²⁾ t. j. od tovaryše popravcova.

³⁾ t. j. buď někomu, který jej pak tomu, u něhož zajat byl, prodal, buď pohnanému bezprostředně.

⁴⁾ t. j. žalobník.

⁵⁾ t. j. pohnaný, u něhož zajato bylo.

⁶⁾ t. j. při pónonu z plenu byl nejkratši rok čtyrnedělný, kdežto v jiných přech dvounedělný.

⁷⁾ Rukopisy kladou zde slovo: *vše*; v článku 82. 83. přichází sice: *vše s též pře*; tam ale jsou tři pónony; kdežto zde jen jeden; protož jest lépe toho slova vynechati.

neděl,¹⁾ že nenie méně k roku čtyr neděl, a je s právem z té pře sehnáno. Právo voda.²⁾

156. Ze zlodějstva, což *pomnienie*,³⁾ jeden pónon; též právo pónoniti jako z plena; právo voda.

157.³⁾ Z lúpeže jeden pónon; týmž právem pónoniti jako z plena; právo voda.

158. Z lesa porubánie jeden pónon; jako z plena; právo voda.

159. Ze vzebránie úrokův jeden pónon; takéž pónoniti jako z plena; právo voda.

160. Z jetie jeden pónon; právo pónoniti jako z plena; právo voda.

161. Ze zlata jeden pónon;⁵⁾ právo pónoniti jako z plena; právo železo; nemůž pónoniti k malému úřadu.⁶⁾

¹⁾ Významně tištěná slova přijímáme podle návrhu Palackého a odůvodňujeme takto. Podle celého znění čl. 154 a 155 lze uzavřít, že při pónonu z plenu hlavně na tom záleželo, aby rok jemu byl dán ku svědčení nejméně čtyřnedělný; byl-li rok kratší čtyr neděl, byla pře ztracena, avšak delší čtyr neděl rok mohl býti, nebyla-li lhůta šesti neděl, která nejdelším vůbec rokem byla, překročena. Protož překročil-li původ nejdelší možnou lhůtu šesti neděl, byla ztracena pře; bnal-li k roku šestinedělnému a nevydržel-li šest neděl, neztratil pře, jen když roku uplynuly čtyry neděle, tedy ona lhůta, která co nejmenší pónonům z plenu určena byla.

²⁾ Pónon z plenu proto zde zevrubně se popisuje, poněvadž v následujících člancích téměř při každém k němu se ukazuje.

³⁾ Vydání píši: *pomění*; my položili jsme *pomnienie* verbale od *pomnieti* = upomínati; neb *pomění* od poměni (= stále se proměňovati) sem k smyslu se nehodí. Položili jsme čtení *pomnienie* na základě čl. 92: „když pówod . . . upomíná z kterého práva“ — a zvláště čl. 226: „opovídá pán mój svú škodu; račiž *pomnieti*, vzeptá-li sě, kto sú mu učinili, chce rád na nich dobývati právem“. A v čl. 227 dále se vysvětluje, proč to pomnění při opovědi zlodějstva místo mělo. — „*Zlodějstvo, což pomnienie*“ znamená tedy: zlodějství, kteréž sice opovězeno bylo, při kterém ale teprv hnáno býti mohlo, když poškozený zloděje se doptal.

⁴⁾ Článek ten jest jen v nejstarším rukopisu.

⁵⁾ OzD. čl. 13 udává ze zlata tři pónony.

⁶⁾ To se zde vytýká zvláště proto, poněvadž věci, z nichž jeden pónon

162. ¹⁾ Z věchův zavíuutíe násilím požetie jeden póhon; ²⁾ z ohně jeden póhon; právo pohoniti jako z plena; o tu při právo železo.

163. Z výboje jeden póhon; právo pohoniti jako z plena; právo železo.

164. Z žitie jeden póhon; právo pohoniti jaho z plena; právo sirotčie.

165. Z kázanie jeden póhon, pohoniti jako z plena; právo sirotčie.

166. Z přivedenie jeden póhon; právo pohoniti jako z plena; právo sirotčie.

167. Z přijetie jeden póhon; právo sehnati jako z plena; právo sirotčie.

168. Z *rady*, cožkolivěk *radil*, ³⁾ jeden póhon; právo sehnati jako z plena; právo sirotčie.

169. Ze vzoranie dědiny jeden póhon; právo voda.

170. Z dluhu z kakéhož kolivěk, ⁴⁾ což méně lotem desieti hřiven, ⁵⁾ jeden póhon; právo svědky vésti.

171. Z ran modrých, z mála nebo ze mnoha jeden póhon; jako z plena právo sehnati o tu při; právo póvodu přísieci, což jmá ran ot neho, jenž bit; ⁶⁾ více práva nenie.

172. Z ran otvořitých jeden póhon; právo jako z plena pohnati; právo póvod přisez.

byl, také k malému úřadu hnány býti mohly. Poněvadž však ze zlata jen jeden půhon byl a předce jen k velikému soudu se hnáti mohlo, proto nařizeny později *tři* půhony ze zlata.

¹⁾ Tento článek jest jen v nejstarším rukopisu.

²⁾ t. j. když někdo na místě, kteréž majitel věchem opatřil, násilně neb svévolně trávu neb co kolvěk požal. Píšeme „požetie“ proti čtení vydání „požitie“ poněvadž „žiti“ má v K. R. zcela jiný smysl (viz glossar), a zde se myslí na sžeti obilí. Přehláska písmena *a* v *i* jest novějšího původu a nebyla ještě v době té, když K. R. psána byla.

³⁾ Viz glossar sub *rada*.

⁴⁾ Viz čl. 116. pozn. 3. na str. 65.

⁵⁾ t. j. což jest o lot méně než 10 hřiven.

⁶⁾ vztahuje se k slovu „póvodu“.

173. Z ran z siných jeden póhon; právo sehnati jako z plena; právo póvod přisez.

174. Z ran krvavých jeden póhon; právo sehnati jako z plena; právo póvod přisez.

175. Z lovu, jež v ciziem loví, jeden póhon, že je zlodějstvo; právo sehnati jako z plena.

176.¹⁾ Ze psa neda z kakéko i ze všelikakého jeden póhon, že to zlodějstvo; právo za přísahu vzieti na svú vieru, rci: „to беру na mú vieru i na mú duši, sem-li ten pes ukradl, böh daj bych opsěl, jako ten pes“.

177. Když pohoní ze sveřepic, to je trój póhon sehnati; právo železo.

178. Ze šcepév uškození trój póhon; z toho právo železo.

179. Ze včel trój póhon; právo železo.

180. Z hlavy trój póhon; z chromoty trój póhon; právo železo.

181. Z očí vynětí trój póhon. Z jazyka uřezání trój póhon.

182. Z podávení ženy trój póhon; právo otpřiseci se samému sedmému, že nevinen.

183. Z děvojtva otjetí trój póhon. Z únosby trój póhon.

184. Z hlavy trój póhon; právo s meči sědati. Z příhlavného dobytka trój póhon; právo za kyje sědati.

185. Z otboje trój póhon, staré právo; ale nové jeden póhon.

186. Z dědiny uvázání trój póhon, právo svědky. V zástavy uvázání trój póhon; právo svědky.

187. Z ssutí dědiny z přívuzenstva trój póhon; právo svědky. Z vyplacení dědin trój póhon; právo svědky.

188. Z sirotka přívuzného, chtě ho chovati, trój póhon; právo svědky.

189. Z purgretné dědiny trój póhon; právo svědky.

---

¹⁾ Čl. ten jest jen v nejstarším rukopisu.

190. Z dědiny, otpierajúce panie věna, trój póhon; právo svědky.

191. Z dluha kakéhož kolivěk, což více desieti hřiven jedniem grošem, trój póhon, právo svědky.

Z zákłada, což více desieti hřiven jedniem grošem, trój póhon; právo svědky.¹⁾

192. Z opravy²⁾ dědiny trój póhon; právo svědky.

Z rozdiela troj póhon; právo svědky.

IX. Při póhoniech co právo.

193. Když chce póhon prvý najbližšiemu roku položití, móż položití do dvú nedělí; což jest rok blíže dvú nedělí, jedniem dnem méně a je póhon ztracen; ale což jest póhonu rok dále dvú nedělí, jakžby šest neděl neminulo, a je s právem póhon prošel³⁾.

194. Pak-li chce prvý póhon k najdalějšiemu roku, móż položití do šesti neděl rok; což jest rok šesti neděl jedniem dnem dále, a je póhon ztracen; ale což jest póhonu rok blíže šesti neděl, jakžby méně dvú nedělí nebylo jedniem dnem dále⁴⁾, a je s právem póhon prošel⁵⁾.

195. Když chce druhý i třetí póhon s právem dohnati, týmž činem, jako prvý póhon řečeno, *kaž*⁶⁾ sehnati.

¹⁾ Tak píše nejstarší exemplár; některé mají: „z zákłada též jako z dluhu“; pře o dluh i základ vedla se skutečně stejně.

²⁾ Některé exempláry píší: „z zprávy“. což jest totéž, jak souditi možno z toho, že „disbrigator“ v K. R. se jmenuje „zpravce“ i „opravce“. (Viz čl. 135. 282. 283.)

³⁾ Srovn. čl. 23. 24. 154. 155.

⁴⁾ t. j. kdyby dvě neděle a jeden den minuly.

⁵⁾ Srovn. čl. 154. 155.

⁶⁾ Vydání Pal. „kak“, Jirečka: „tak“; my podlé analogie s čl. 75. 76. položili jsme „kaž“.

196. Když pohonie z té pře, z niež troje póhony, právo proměnití v druhém nebo v třetím pohoně komorníky hrazské, že nemůž jeden komorník hrazský všech tří póhonův sehnati, že mōž hrazský komorník dva póhony sehnati; a druhý hrazský komorník, jenž bude proměněn, ten sžen póhon jeden ¹⁾).

197. Když sžene tři póhony z jedné pře dvěma komorníkoma hrazskýmá nebo třmi ²⁾), tehda je s právem sehnáno, že jest u póhoniech hrazský komorník proměněn, právě sehnáno.

- 198. Pak-li vše tři póhony sženú, že projdú, jedniem komorníkem hrazským: tehda jest ta pře ztracena, protože komorník hrazský neproměněn v druhém nebo v třetím pohoně.

199. Ale menšíeho úřada komorníka, ač chce, netřeba proměňovati, že mōž vše tři póhony jedniem komorníkem sehnati.

200. Když tři póhony v ktorej při zmatú, ta pře jest ztracena, že se tiem otepři v odpovědi, že neprávě sehnal. ³⁾

201. Když kto koho jmá v pohoniech, že jej jmá dohnati, ot vysvědčenie póhona propustí-li šest neděl, že ho opět nevložil k roku póhona druhého nebo třetieho: a je tu při ztratil, z niež počal pohoniti, proto že jej z desk vypustil. Proto pak on jej pohoní po šesti nedělách, ač chce, vymaže ⁴⁾ se z desk ⁵⁾).

¹⁾ Všeherd sice na str. 436 praví, že když třikráte hnáno bylo „vždycky jedním toliko, jiným však a jiným komorníkem“. Avšak také Řád. pr. z. čl. 3. i zřiz. Vladisl. potvrzují zprávu K. R. — Viz Právník 1869. str. 232. — Viz otatně čl. následující 197.

²⁾ t. j. mohl pro každý póhon dán býti zvláštní komorník, ale méně než dva komorníci nesměli býti, když trojí póhon z jedné pře byl.

³⁾ Viz čl. 77. 79. 80.

⁴⁾ Přechodník přítomný.

⁵⁾ Viz čl. 91. 92

X. Kterak měščenínu právo pohoniti zeměnina.

202. Měščenín v hradě obú městú právo jmá pohnati, ač chce, z hospody ¹⁾; v hradě móž pohoniti z dluha bez lota z desietí hřiven, a z věčšie nemóž pohoniti z hospody, ani z jiného ²⁾.

203. Pak-li by pohnal blížie třetieho dne ³⁾, tehda póhon ztracen; ale k ďalšiemu roku móž pohnati, jakož jest v suché dni, nebo snem zapovědný; ale jinda nemóž pohnati.

204. Když pohoní z hospody měščenín, právo jedniem komorníkem hrazským pohnati, před polednem zastihnúti i pohnati k najbližšiemu roku do třetieho dne. Pak-li pohnal po poledni, tehda póhon ztracen.

205. Ale z jiného města měščenín takéž nemóž pohoniti, jako Pražský měščenín.

206. Když zapovědný snem zemský, tehda měščenín móž pohoniti každého zeměnina na každý ten snem ⁴⁾; ale jinda nej má práva pohoniti z hospody, jakž ten snem mine, ani u póhonu nej má státi. Ale na každé suché dni takéž móž s právem pohnati z hospody, ač móž sehnati za časa, že by zastal v suché dni póhon svědče, že z hospody sehnal ⁵⁾. Pak-li snem minul, nebo suché dni póhon svědče: ten póhon jest ztracen, že neprávě sehnal.

207. Když pohoní z hospody, právo pohnati z té hospody, ježto v niej stojí a koně rozsedlal. Když ottad šzene, z té hospody, potom požen v oči ⁶⁾, kdež jej potkáš, jehož si pohnal z jeho hospody; tehdy budeš právě pohnal.

¹⁾ Viz čl. 207.

²⁾ t. j. čím koli zemana viniti chce.

³⁾ Viz čl. 204.

⁴⁾ t. j. v ten čas, když sněm jest.

⁵⁾ t. j. jen tehda mohl měšťan pražský platně zemana pohnati, když mu bylo lze, tři dni v půhonu vydržeti; přišel-li zeman ku př. na sněm, nebo na soud (suché dni) dva dni před ukončením sněmu neb sondu, nemohl jej měšťan více hnáti, poněvadž tři dni půhonu nemohly více minouti.

⁶⁾ t. j. zemanu osobně půhon ohlásiti.

208. Pak-li budeš pohnal z jiné hospody, než on koně rozsedlal, tu stoje hospodů: a je póhon ztracen, proto že jeho z hospody z jeho nepohnal za časa. Pak-li sehnal z hospody právě a jeho v oči nepohnal, a je póhon ten ztracen.

XI. Tuto znamenaj o rozličném běhu řeči, o opoviedání i o jiných kusiech.

209. Prvé, co opoviedati které škody i vše opovéd. Potom co kto jmá proč plniti. Potom o stavování to vše, což potřeba. Potom nač komorníka přivesti než pohoní ze č'se; ¹⁾ nebo v který čas s posly bývati na dědině, pohoniec se oč kolivěk. Potom jmajúce posly komorníky, co před nimi mluvití, pohoniec se z nároka, vrátiece se před úřad co řeči. Potom kak se je s právem vdáno, vše právo o vdanie, co před nimi řeči. Potom o kobyběm poli všeckno. Potom o obci. Potom o meziech. Potom o vynězdě ²⁾ všeckno. Potom o le-tiech ³⁾ všeckno. Potom o dědinách. Potom kak dáníe ukládati. Potom což můž komu dáti, kdy dáti dědin, nebo co, nebo sstupek. Potom o jetí koně nebo což kolivěk. Potom o jetí svého člověka ⁴⁾, nebo což kolivěk. Potom vše obtvrzování i otvedení ot úřada. Potom o svodu ⁵⁾, jež zprávce ⁶⁾ koně nebo což jiného kolivěk. Potom o zprávcu dědin i

¹⁾ Viz IV. pozn. 5. a srovn. čl. 65. 97. 203.

²⁾ Viz glossár.

³⁾ t. j. o promlčení i o plnoletosti i nezletilosti. Viz glossár.

⁴⁾ t. j. poddaný.

⁵⁾ Viz glossár.

⁶⁾ t. j. kde ten, u něhož odcizený kůň neb jiná věc odcizená nalezena byla, jmenoval toho, od něhož to dostal; a ten slul zprávce (Gewährsmann), poněvadž na něm bylo, aby dále ukázal, od koho on

všeho. Potom aby postavil, jehož se ručil ¹⁾), nebo o rukojemství všecko. Potom o dědině k dědině zemským právem svědectvie. Potom ke dskám svědectvie. Potom na stav svědectvie. Potom na purgretní dědinu svědectvie. Potom do života ²⁾ svědectvie. Potom s králem nebo s královú o dědinu svědectvie. Potom s biskupem svědectvie. Potom s kláštery, s mnichy i s jeptiškami svědectvie. Potom s měščany svědectvie. Potom, že pohnaný tu nic nejímá, ottadž pónon prošel. Potom člověka jemše ³⁾ svědectvie. Potom pro dluh všelikaký k každému ⁴⁾); také ze všelikakých základov, i vše což ludmi právo zpravití. Potom o zavržení svědka svědectvie. Potom z hlavy i z přihlavného dobytka pomocníky zpravití se, kaké přivesti. Potom ženského podávenie kaké přivesti svědectvie. Potom kak svědectvie vésti nebo pomocníky všech řečí, vin i všech nárokov zpravití se. Potom kto móż svědkem býti čím, nebo ze *č*'se jich kak vésti. O jetiú svědka.

XII. O opoviedání.

210. Opoviedati právo ⁵⁾ plen, výboj, lúpež, zlodějstvo, vzebranie úrokov, oheň, i to vše, což právo ⁶⁾ voda i železo z toho.

---

tu věc má. Svod šel tedy vždy na zprávce, až věc svedena byla na toho, který více žádného zprávce neměl a tudíž za odcizovatele právem považován byl.

¹⁾ Bylo to rukojemství na postavení; když kdo totiž ručil za někoho, že ten v jistý čas a na jisté místo se postaví.

²⁾ Viz glossar.

³⁾ Když člověk zajat byl.

⁴⁾ t. j. svědectví; jaké totiž svědectví, kolik svědků v každém dluhu, buď velikém, neb malém, věnném atd. vésti se má.

⁵⁾ t. j. právní pořádek.

⁶⁾ t. j. přívod před soudem.

211. Opoviedati právo, že kázal škodu učiniti, že přijal i žil, *radil*,¹⁾ i to vše, což právo ke čtyřem nedělům přihnati, a z té pře, z níž se právo odpřisíeci samému svú rukú.

212. ²⁾ Opoviedati právo chromotu i všelikaké obavy, rány modré i krvavé i všelikaké.

Opoviedati právo z hlavy i z přhlavného dobytka.

Opoviedati právo sveřepice, včely, ščepy a to vše, což jest nárok, trój pónon, práve voda i železo.

Opoviedati právo z podávenie ženy, z unosby, z děvojtva odjetie.

213. Tehda právo opoviedati škodu komorníciemu druhu a podsudku v hradě proto, zda-li by kdy chtěl do hrada z toho pohoniti, ačby prošla *otpověď*³⁾ před tím úřadem.

214. Takéž opověz k menšímu, nebo u malého úřada, škodu, proto, zdať by se událo k menšímu pohoniti *toho*,⁴⁾ jenž jmá *otpoviedati* z toho.

215. Což opoviedá kto plen, nebo což právo voda neb železo, nebo žitie. nebo což ke čtyřem nedělům právo přihnati, nebo z nehož budeš pohoniti: tehda to vše, což k úřadu opovieš, právo dáti, komuž opoviedáš,⁵⁾ dva halěře opověďciého, což za časa opoviedáš.⁶⁾ Pak-li druhému opoviedáš úředníku, ale také jemu právo dáti dva halěře opo-

¹⁾ Viz glossar sub *rada*

²⁾ Článek ten jest jen v nejstarším rukopisu.

³⁾ Vydání píše „*opověď*“; my jsme přijali podle nejstaršího a několika jiných exemplarů čtení „*otpověď*“ za těmi příčinami. Mluví se zde o tom, kdyby ten, který opovídá, pohnati chtěl; pónon ale musela předcházeti opověď; když opovídáno nebylo, nemusel pohnaný žalobníku odpovídati; protož směřuje smysl k tomuto: opověz poškozený škodu na hradě; kdyby pak z té škody pohnal, aby odpověď prošla t. j. aby pohnaný odpovídati musel. — Na tentýž smysl bijí také slova čl. 214. „jenž *otpoviedati* má“.

⁴⁾ Vydání a rukopisy: *tomu*, což se k smyslu nehodí.

⁵⁾ Viz čl. 213.

⁶⁾ Viz čl. 219.

vědčieho.¹⁾ Ale již berú groš opovědčiemu,²⁾ to nenie právo.

216. Pak-li čas minul,³⁾ že neopověděl a potom opoviedá: tehda *opovědci*,⁴⁾ jakž móż, milost na nich nalezti, ježto opověď jmajú,⁵⁾ že na duši berú opověď.

217. Když se otevdu na zemské právo v rok, tehda právo opovědci táhnúti se,⁶⁾ jak v úředě *opověděl*.⁷⁾

218. Tehda právo úřada *ot opovědce*⁸⁾ tázati, staré

¹⁾ Viz čl. 220.

²⁾ Dativ na místě genitivu.

³⁾ Viz čl. 219.

⁴⁾ Vydání: „opovědčie“; avšak slovo to znamená taxu, která se za opověď platila a nehodí se k smyslu, který jest: minul-li čas k opovídaní vyměřený, bylo (na) opovědci, žádati úředníky, by opověď opozděnou přijali. — V čl. 217 přichází skutečně „opovědce“.

⁵⁾ Viz čl. 213. 214.

⁶⁾ t. j. vztahovati se, sich beziehen.

⁷⁾ Článek ten patrně jest korumpován. Rukopisy mají: „právo opovědce táhnúti, jako v úředě“ čtení kteréž smyslu nedává; protož již někteří opisovatelé se pokusili o opravu, psavše: *jako úřad die*. Avšak ani toto čtení nedává smyslu, jenž zde patrně má býti: když v takovém případě strany přišly před zemské právo a pohnaný se původu tázal, zda-li řádně opověděl, byl původ čili opovědce povinen, vztahovati se na úřad, aby tento osvědčil, kterak opovídanó bylo. A protož jsme položili: *opovědci* (dativ) a doložili při časoslovu *táhnúti* zájmeno *se* a doplnili druhou větu časoslovem *opověděl*.

⁸⁾ Vydání píše: „tehda právo ot úřada opovědčieho tázati“. Toto čtení nezdá se nám býti přiměřeným; předně nespojuje se sloveso „tázati“ s předložkou „od“ nýbrž řídí jednoduše genitiv, anebo se spojuje se slovesem „na“ jako ku př. v čl. 44 K. R.; dále se v čl. 215 a 216 nepraví „úřad opovědčie“ nýbrž se opisuje „komuž opoviedáš“ a „ježto opověď jmajú“. Protož máme za to, že „ot opovědce“ znamená zde tolik co „jmenem opovědce“, jako v čl. 29: „kto sedí purkrabí ot kohož kolivěk“, anebo jak se mluvilo: „pohoním tě od paní Markéty“ (Emler I. č. 130); — „přítel, který by od něho mluvil, (Záp. Žerot. II. 26.) atd. — Smysl tedy, jak také následující věty tohoto článku dokazují, jest: zemské právo se táže jmenem opovídače úřadu, při kterém opovídal, zda-li v pravý čas a jak opovídal? Později netázáno více úřadu, nýbrž opovědce opatřil se dvěma svědky.

právo; ale již *opovědci*¹⁾ právo, jmieti za žalobu²⁾ na roce místo úřada dva člověky, ježto vysvědčíta, kak jima známo, nebo kak jest to opověděl.

219. Právo opovědieti plen, nebo výboj, nebo což škody se jmu stalo, ot toho dne, jakž se škoda stala, do dvú neděľ; tak je s právem opovědieno. Pak-li mineta dvě neděli, jakž se škoda stala, a potom opoviedá tu škodu, tak juž ne s právem opovědieno.

220. Když úředníka nového usadie, jemuž právo škodu opoviedati: tehda právo jemu opovědieti tu škodu, již dřevnímu úředníku opoviedal, jež se mu byla stala za dřevního úředníka; ot prvých suchých dní, jakž je usazen, opovéz mezi suchými dni, doniž by druhé suché dni neminuly; a je s právem opověděl.

221. Pak-li by minuly druhé suché dni, jakž (se) nový úředník uvázal a potom mu opovie tu škodu, což se mu byla za dřevního úředníka stala, jemuž byl opoviedal: ale již ne s právem opoviedáno, že je juž čas minul.

222. Proto když vztieží: „opoviedáno-li jest?“ a úředník vysvědčí, že die: „s právem opoviedáno³⁾“: tehda opoviedati s právem žalobě⁴⁾.

223. Pak-li die: „neopoviedáno za časa“ neb⁵⁾: „jakž jměl s právem,“ a je žaloba ztracena, že ne právo otpoviedati⁶⁾.

¹⁾ Vydání: „opovědčie právo“.

²⁾ t. j. když žaloba vedena byla; accusativus temporis.

³⁾ Rukopisy píší: „*opovieda*“ vydání: „opoviedá(no).“ Čtení *opovieda* co aorist mělo by zde dobrého smyslu, tím více, ano v čl. 223. neutrum trpného přičestí „neopoviedáno“ přechází v následující větě „jakž jměl“ v určité pohlaví mužské. — Poněvadž ale K. R. aoristu neužívá a trpné přičestí v čl. 222. a 223. přichází, přijali jsme též čtení: „opoviedáno“.

⁴⁾ t. j. když úředník vysvědčil, že žalobník podlé pořádku práva opovídal, pak pohnaný žalobě odpovídati musel.

⁵⁾ Doloz: *neodpoviedáno*.

⁶⁾ t. j. vysvědčili-li úředníci, že žalobník neopovídal v pravý čas, neb že neopovídal tak, jak právo předpisovalo, pak nebyl pohnaný povinen odpovídati.

224. Plen, výboj i vše, což právo opoviedati, to móż opoviedati poslem svú škodu, ač chce; neb ¹⁾ sám ten, jemuz se stala škoda.

225. Ale z děvojstva otjetí, nebo z ženy podávenie, toho nemóż opoviedati poslem, ledno žena sama opověz svou hanbu.

226. Když kto opoviedá plen, nebo výboj, nebo což právo šlo, že je ztratil, tehda právo řeci: „učiněna mi škoda.“ „Pověz, kterým nárokem? na kterej dědině? který den učiněna? pod kterým svátkem opoviedána ²⁾?“ Nebo řeci ³⁾: „opoviedá pán můj svú škodu; račiž pomnieti, vzeptá-li se, kto sú mu učinili, chce rád na nich dobývati právem.“

227. Pak-li opověděl jménem, kto mu škodu učinil, ano ješće čas jistíně ⁴⁾ vyníti ⁵⁾: s právem mohl staven býti, že jeho obúzie zlodějem; a poslati k tomu ⁶⁾, chce-li se zpra-

¹⁾ Dolož: *móż opoviedati svú škodu.*

²⁾ *Pověz . . . až opoviedána*, jsou otázky úředníků, jimž se opovídal. Z poslední otázky jde, že opovědce všecko sám udati musel i svátek, pod kterým opovídal na př. čtvrtek před sv. Havlem, nebo úterý po narození Matky Boží. Zmýlil-li se, měl zmatek. (Viz čl. 223.)

³⁾ V tom pádě, že opovědce nešel sám, nýbrž poslal svého panoši neb sluhu.

⁴⁾ *Dativus loci* bez předložky, jako dřevu se kloně — k dřevu. *Jistina* znamená zde *species facti, corpus delicti*; viz glossár.

⁵⁾ t. j. vyjítí. Když totiž nebylo uplynulo ještě 14 dní, co škoda se stala. Jmenoval-li opovědce škůdce svého jménem při opovědi a byl-li ještě čas při opovědi žádati úřednicky, aby mu dali komorníka, jenž by na místo škody (k jistíně) vyjel a tam o všecko se vypтал, pak mohl u ouřadu zadržen býti a poslalo se k tomu, jehož opovědce škůdcem svým jmenoval, zda-li to nařčení od sebe odvésti nechce. Z toho však jde, že, když poškozený asi poslední den lhůty čtrnáctidenní opovídal, škůdce jmenovati mohl, poněvadž již v té lhůtě nebylo času, k jistíně t. j. na místo škody komorníka vyslati. — Podlé Statut Otonových bylo však dovoleno při *výboji* a *hrdosti* kohokoli co škůdce jmenovati: „*insuper si quis spoliatus fuerit per výboj, incuset quos vult, et de hirdost nominet quos vult, et antiquae consuetudines conserventur*“. Jaké to byly starožitné obyčeje, o tom viz Řád. pr. x. čl. 52. 53. 77. 95.

⁶⁾ t. j. kterého opovědce jmenoval.

viti obůzstva. Chtěl-li by se zpravití obůzstva ¹⁾, opovídač musil by se súditi o šiju, že tak nemůdře opovídal.

228. Když opovídá která z podávení, právo jie opovédieti jmajíc *zedraný* šlojěř nebo *krvavú* rúchu, a *na svéj hlavě* úplet jeden rozpletší ²⁾ i rozmetavši prameny i řeci: „opovídadju, že jsem podávena.“

XIII. O plnění.

229. Když kto komu slíbí co naplniti dřeve a potom jemu mýlí naplniti, posléz i nechce naplniti: ten, jenž dřeve slíbil naplniti, jmá plniti, a potom druhý jmá jemu také plniti, kdyžby jemu tak co slíbil. Ale ten, jenž dřeve slíbil,

¹⁾ Vydání interpunktují: „chtěl-li by se zpravití obůzstva opovídač, . . .“ avšak věta ta se vztahuje na toho, koho úředníci vyzvali, zda-li se obůzstva zpravití chce a to byl ten, kterého opovídač jmenoval; neb opovídač neměl se obůzstva zpravití, nýbrž ten který jmenován od něho byl škůdcem a když ten se z toho vyvésti chtěl, pak musel opovídač s ním v souboj se dáti.

²⁾ Rukopisy a podlé nich vydání: . . . „jmajíc krvavý šlojěř nebo rúchu na svéj hlavě, a úplet jeden rozpletší“ . . . — Místo to jest patrně korumpováno; neb patrně míní se zde znamení toho násilí, které se ženské stalo a sice při odjetí děvojestva. Kterak ale tu měl býti závoj (šlojěř) krvavý? A měla-li ženská na hlavě šlojír a krvavé roucho, pak byla hlava její tak zabalena, že nebylo viděti rozpleteného úpletu a rozmetaných pramenů. Protož jsme místo, jak svrchu položeno, opravili za těmi příčinami. K slovu *rúchu* připojili jsme slovo: *krvavú*, za jedno podlé analogie s čl. 246: „a krvavé rúcho ukázati“, a za druhé podlé povahy skutku; nebo tím zakrváceným rouchem měla dokázati, že děvojestvo jí odňato bylo. Jaké to roucho bylo — a nemohlo to jiné býti — praví Řád. pr. z. v čl. 88: „a má ukázati krvavú *košilku* neb *zedraný* šlojřík“; zedraný závoj měl býti totiž znamením, že se bránila a krvavá košile, že nicméně násilí na ní vykonáno bylo. Podlé tohoto místa opravili jsme tedy čtení, jsouce přesvědčeni, že ten, který Řád. pr. z. spisoval, toto místo Kn. Rožm. znal, což nápadná podobnost obojího místa dosvědčuje. — Slova „*na svéj hlavě*“ položili jsme za spojkou a, poněvadž se patrně zde míní úplet *na hlavě* podávené.

ten, naplně dřeve, potom jmaš teprv upomínati, ať také naplní, což slíbil, jenž *jej* ¹⁾ napřed v slibě vězal.

230. ²⁾ Ktož se zná v rukojemství a tiem se brání, nechťe plniti, a řka: „jal si toho ³⁾, i obral's, což jměl ⁴⁾, jehož sem se ručil, v ty časy ⁵⁾, když mě jměl vypraviti, a to's učinil na mů škodu.“ tehda právo, vypravě se, nebo naplně rukojemstvo proto napřed a potom mluví nebo upomínaj, ač jmaš *z čse* ⁶⁾, toho, jenž slíbil, nebo *jenž* byl jal ⁷⁾.

¹⁾ Nejstarší exemplář píše: *jej* místo: *jenž*. My slovo *jej* dokládáme, poněvadž sem pro snadnější rozum náleží, kterýž jest: ten který dříve slíbil, má slib svůj vyplniti a když naplní, pak teprve má toho upomínati ze slibu, který *jej* byl dříve slibem zavázal. — Vězal = vězel.

²⁾ K snadnějšímu porozumění tomuto článku porouchanému podotýkáme, že se v něm jedná o rukojemství a o brání čili o zájem dobytka dlužníkovi, když úrok, jsa upomínán, z dluhu neplatil. Věřitel měl pak právo dlužníkovi dobytek zajímati a prodati a tím se za neplacené úroky hojiti. Když pak lhůta, v které dluh odplacen býti měl, vypršela a dlužník neplatil, pak se držel věřitel rukojmí; tu nepomohlo rukojmím se brániti tím, že řekli věřiteli: ty's právě zajímal tomu, za něhož jsem ručil, dobytek v té době, v které mne z rukojemství vyvaditi chtěl a tím jsi překazil, že mne vyvadil a to jsi tedy učinil mně na škodu, poněvadž tím jsem vyvazen býti nemohl; nýbrž rukojmé musel plniti to, več se zavázal a pak teprv mohl upomínati svého jistce, nebo toho věřitele, který mu t. j. dlužníku dobytek jal a tím také rukojmé ke škodě připravil.

³⁾ t. j. dobytka, nebo jiného, což dlužník měl.

⁴⁾ t. j. dlužník, za kterého jsem ručil.

⁵⁾ Vydání interpunktuji: jal si toho, i obral's což jměl, jehož jsem se ručil v ty časy, když mě jměl vypraviti“; naše interpunktační učiňena z ohledu toho, že „v ty časy“ patrně se vztahuje na dobu zajímání a obrání dobytka dlužníkova skrze věřitele.

⁶⁾ Viz IV pozn. 5.

⁷⁾ Toto místo jest patrně korumpováno. Vydání obě psíí podlé nejstaršího a pěti jiných exemplářů: . . . „upomínaj, ač jmaš ze co onli nebo byl jal;“ jeden rukopis musejní píše: „onli je byl jal;“ jiný rukopis musejní (od r. 1448): „on byl-li by co tobě slíbil nebo jal“ a ve čtyřech jiných exemplářích to místo úplně schází. — My jsme opravili čtení podlé smyslu, na který toto místo bje. Nemůže

XIV. O stavování.

231. Měščené nejmajú právo staviti pro dluh pána, ani jeho lidí, v jiné hospodě, ne ¹⁾ v svém domu: proto, kdaž mu směl věriti, tehdy jedno dobývaj jeho více právem.

232. Ale v svém domu hostě svého móż staviti v tom, což protrávil, jehož mu nevěřil ²⁾: proto, zda-by host protrávě i chtěl přeč vyníti bez hospodářovy vůle. Pak-li mu věří v svém domu, více nelze staviti ³⁾ v němž věřil.

233. Hospodář svého hosti ⁴⁾ v svém domu móż ⁵⁾ základ staviti ve stě hřiven, nebo v čemž chce, ve stravě ⁶⁾:

se zde totiž k jinému směřovati, než k tomu: rukojmě musí platiti za dlužníka, za kterého ručil; pak měl právo upominati dlužníka, jenž slíbil, že jej vyvadí z rukojemství, anebo mohl pohnati věřitele, když myslel, že on mu jakou škodu zajištěním dobytka v té době, když jej dlužník z rukojemství vyvaditi chtěl, učinil. Že slovo od nás doložené: „*slíbil*“ sem se hodí, to nedokazují pouze listy, jež ujištění rukojmí, že vyvazeni budou, se dotýkají a v nichž vždy se praví, že dlužník *slíbí* vyvazení rukojmím, nýbrž to dokazuje také čl. 128. K. R.

¹⁾ Tak píše nejstarší exemplář, ostatní: *ani*. My jsme podrželi čtení *ne* podlé analogie s čl. 235., ač povstati by mohla omýlka, ano *ne* zde by mohlo znamenati *leč* (nisi), což však neznamená, poněvadž poslední dvě věty toho článku vyjadřují, že člen stavu panského nikde staven býti nemohl, nýbrž že dluh na něm jen právním během dobývati se musel. Později obdrželi také rytíři toho práva, leč se v listu pronesli, že věřiteli dávají právo, je neb lidi jich stavovati.— Viz AČ. V. 427. 452. Kn. Tov. kap. 112.

²⁾ Viz čl. 233. t. j. když mu neuvěřoval, mohl jej staviti za tu sumu, kterou protrávil; uvěřoval-li mu v jisté sumě a host protrávil více, pak jej předce mohl jen staviti v té sumě, kterou mu uvěřil.

³⁾ Dolož: *než*.

⁴⁾ Accusativus, který v K. R. již se klade roven genitivu, a poněvadž host má v genitivu *hostě* i *hosti*, protož se klade zde i v čl. 234. 235. accus. *hosti*, jakož v čl. 232. *hostě*.

⁵⁾ Dolož: *ve*.

⁶⁾ Viz čl. 232.

ale za kúpiu ¹⁾, nebo zač za jiné ²⁾, móż staviti v svém domu bez lota pod pěti hřiven, více nic sám ³⁾).

234. Když hospodář v svém domu hosti základ staví za stravu: tehda právo v hospodářově ruce ⁴⁾, vypřisieci, co dlužen ⁵⁾; takéž za kúpin.

235. Hospodář když staví za stravu hosti, ne v svém domu ⁶⁾, kdež kolivěk: nemóż ho staviti v věčši, ledno pod pěti hřiven. Ale právo u hostě ruce ⁷⁾, otpřisieci se samému, že ne dlužen.

236. Vladyky nemóż staviti na tržišči, kromě domu, doňudž nesěde ⁸⁾, ale nedědinného ⁹⁾ móż staviti na tržišči. Pak-li zabie ¹⁰⁾, bráně sě, ale prázden hospodáře ¹¹⁾).

237. Tkáče, když právo ztratí nestáním, tehda móż jej staviti, ktož jej přemóż kolivěk, tak v městě, jako na cestě, nebo vsady. Ale poslati po komorníka ¹²⁾ póvodu k tomu úřadu, kdež naň právo ustál i dáti tkáče jemu, aby komorník jej s ním přivedl, kdež naň právo ustál ¹³⁾.

¹⁾ t. j. za kupecké zboží, krámské věci.

²⁾ k. př. za koně půjčeného neb koupeného a t. d.

³⁾ t. j. co bylo větši v ceně, s toho již stavovati nemohl měšťan, nýbrž musel pňhonem a právem dobývati.

⁴⁾ t. j. když hospodář někoho stavil v základ za stravu nebo za krámské věci, záležel právní důkaz na přísaze hospodáře; neb *právo v hospodářově ruce* (t. j. lokal) znamená podlé analogie s čl. 235 tolik co *hospodář měl sám přísahati*, nepotřebovav jiných ještě svědků vésti, tedy tolik co: hospodář se zpravil v té věci sirotčím právem.

⁵⁾ t. j. ten, kterého hospodář stavoval.

⁶⁾ Dolož: *nýbrž*.

⁷⁾ t. j. v ruce hostě; přivlastňovací adject.

⁸⁾ t. j. pokud se nesedne, či v hospodě nepřistojí.

⁹⁾ t. j. toho, který pozemkového statku neměl.

¹⁰⁾ Zkrácená forma místo: *zabije*, kteráž také v Žaltáři Klement. přichází.

¹¹⁾ t. j. nemohl pro to trestán býti; srov. čl. 255. a glossar sub *prázdný*.

¹²⁾ Po stojí zde ua místě: *pro*, jakož se také čte: posly *poň* a po jeho bratřici poslal. — Viz Výbor starč. lit. I. pag. 112. §. 86.

¹³⁾ Co se s tkáčetem v takovém případě děllo, jde z jedné zprávy v Cod. jur. boh. II. 2. pag. 99.: . . . má jemu (j. t. původu) dán býti list

XV. O vzeti komorníka na ohledání:

238. Přivesti komorníka právo na škodu, když se škoda stane, výboj, plen, oheň i vše nároky, což je právo voda i železo. (Takéž právo komorníka přivoditi ke všem ranám ¹⁾).

239. Když prosíta poslov před odpovědí na ukázaní škody nebo dědiny: tehda právo póvodu jako pohnanému nebo poručníkom bývati toho dne na dědině, jakž ve dskách vložen, jenž ²⁾ ot úřada dán, vezdy do poledne a s *těm* ³⁾ každý ⁴⁾ svým komorníkem, jenž který póvodu ⁵⁾ jeho leží ve dskách, že mu dán s ním na dědině býti: nebo takéž odpovídači s svým komorníkem býti ⁶⁾ jako póvodu, vzdy do poledne. Ale s jiným komorníkem proměniec nelze býti, ledno jenž ve dskách leží ⁷⁾.

---

od úřada pražského pod pečeti úředničí ke všem popravcóm, purkrabím i vladařuom, purgmistruom i rychtářóm, aby jemu jej jali a v ruce dali za pravého jistce zatkaného i otsúzeného pravým zemským právem a on má zaručiti králi i pražskému úřadu, že nemá jemu životu nic učiniti, ale chovati jej, ani tepla ani studena, ani syta ani lačna až do své vuole nebo do smlúvy o své právo. — Vedení tkáčete k úřadu, kteréž K. R. udává, mělo tedy účel, aby soud osobu tkáčete původu přiřknul a zároveň aby původ slíbil, že tkáčeti na životě v ničem neublží.

¹⁾ Poslední věta jest jen v nejstarším exempláru a jest téměř lépe, jí vynechati; neb podle čl. 171.—174. byl právní průvod z ran přísaha původu a nikoli právo a železo. Také Řád pr. z. v čl. 65. nepraví ničeho o vedení komorníka k ranám.

²⁾ t. j. den.

³⁾ Nechali jsme zde starší instrumental: *těm*, který ještě přichází v Mastičkáři, poněvadž se tím snáze vysvětluje čtení rukopisů: *těmi*, kteréž jen s velikým nucením zde do smyslu by se vpraviti dalo. Muselo by se totiž doložiti: „a s *těmi komorníky*, jež ot úřada dáni, každý“ . . .

⁴⁾ Dolož: bývaj na dědině.

⁵⁾ Póvod neznamená pouze *actor* nýbrž také *conductor*; viz glossář.

⁶⁾ t. j. na dědině.

⁷⁾ t. j. každý směl jen toho komorníka vzíti sebou, který jemu v dskách zapsán byl a nemohl jiného na místě toho na ohledání přivesti.

240. Pak-li by pódod, nebo pohnaný, nebo poručníci ¹⁾, nebyl který toho dne do poledne na dědině, jakž rok ve dskách, ten své právo ztratil.

241. Takéž ačby čí komorník nebyl za časa, jakoby sám nebyl ²⁾, proč svého komorníka nepřivedl s sobú.

242. Pódod nebo jeho poručník svým komorníkem jmá napřed ukázati, kde se mu škoda stala, nebo oč se při. Tehda když napřed ukáže, potom pohnaný pověz, co chce.

243. Pak-li by odpovídač s svými přátely ³⁾ chtěl co mluvíti s pódodem, aby neukázal ⁴⁾, ažby poledne bylo nebo minulo: toho se pódod střež, vezdy ukaž do poledne. Takéž odpovídač střež se, zdaby pódod, ukáže ⁵⁾ do poledne i chtěl s odpovídačem co mluvíti, ažby poledne bylo, nebo minulo, zdaby za tím neotpověděl nic proti jeho ukázaní ⁶⁾.

244. Jenž nesmie pro súpeře nebo pro jeho moc s posly na dědinu dojíti: tehda pošli svého komorníka, ať dá bezpečenstvo před sobú i před svú mociú příměrie, jakž bezvešie překazy svého života *potřebuješ* ⁷⁾.

245. Pak-li nedá, že die: „nejmám s ním ijedné nepřezni“ a nedie: „dávám všecko příměrie životu beze vsie zlélsti, jakž potřebuje“; tehda komorník, jenž slán, osvědčí komorníku jeho, jenž s jeho strany ⁸⁾, kak mu odpověděl,

¹⁾ t. j. poručník žalobníka nebo pohnaného; kdo sám nešel a na místě jeho nepřišel poručník, ten ztratil při.

²⁾ Když komorník jednoho soupeře nepřišel v pravý čas (obyčejně při východu slunce), mělo to právě ten následek, jako by soupeř sám nebyl přišel v pravý čas, t. j. soupeř ten ztratil při.

³⁾ Mimo soupeře mohli také přátelé jich na ohledání přijíti; také se nazývali přátely ti lidé, kteří ve prospěch soupeře vypovídali.

⁴⁾ t. j. aby jej zdržoval řečmi, až by poledne přišlo: neb pak již pódod ničeho věsti nemohl, poněvadž každé takové ohledání dopoledne skončeno býti muselo.

⁵⁾ Přechodník přítomný.

⁶⁾ t. j. aby žalovaný nic věsti nemohl proti žalobníku, jelikož po poledni žádný výkon právní předse vzat býti nesměl.

⁷⁾ Dokládáme podlé slov čl. 245: „jakž *potřebuje*.“

⁸⁾ t. j. se strany toho, jenž příměří dáti měl.

a proto na dědině nebyl ¹⁾. Tehda když vysvědčíta před úřadem, že nedal přímerie, tehda ztratil právo, že ho nerodil ubezpečiti života, že jej othrozil ot práva.

246. ²⁾ Z hlavy ³⁾ komorníka právo přivesti a krvavé rúcho ukázati. Pak-li nemóz k hlavě ⁴⁾ přivesti komorníka, ale opověz, že zabít i ukraden; ale k kostem nebo na rov komorníka přivesti.

XVI. Co mluviti před komorníky na ohledání.

247. Když z žitie žalujú, před otpovediú móz ⁵⁾ poslov prositi, z které by dědiny nebo dvora, nebo z kterého miesta by škodu přijal ⁶⁾.

248. Póvod řekl poslóm: „slyšta komorníky ⁷⁾, že mi sě je škoda stala ot Mikše z Dolan plenem nebo výbojem nebo tímto nárokem, z niež škody sem jej pohonil ku Pražskému úřadu, na mej zástavnej dědině.“ ⁸⁾

249. Tehda pohnaný k tomu odpovéděl a řka: „jeho je zástava, a mé jest dědictvo; což sem učinil, to sem učinil

¹⁾ t. j. ten, jemuž příměří dáno nebylo takové, jakž právo předpisovalo.

²⁾ Tento článek jest jen v nejstarším rukopisu.

³⁾ t. j. kdo opovídal, že přítel jeho zabít jest, kdo tedy opovídal vraždu přítele.

⁴⁾ t. j. k mrtvole, poněvadž již na tom místě, kde vražda se stala, neležela, nýbrž od vražedníků někam uschována byla, kdež později teprv se nalezla.

⁵⁾ t. j. pohnaný.

⁶⁾ Smysl jest: pohnaný má žádati posly, než-li v odpovídání se dá, aby ohledali, z jakých polí nebo z jakého dvora to užíval, což žalobník sobě za škodu klade. — Viz glossar sub *žiti a příjem*.

⁷⁾ Klade se dual, poněvadž byli komorníci dva, jeden žalobníkův a druhý pohnaného.

⁸⁾ Slova: „na mej zástavnej dědině“ vztahují se k větě: „že mi sě škoda stala ot atd. . .

na mém dědictví, což mimo jeho zástavu zbývá mého úroka na tej dědině, nebo mého práva.“

250. Když posli před úřadem vyznali také¹⁾: tehda pówod řekl: „vztiež²⁾ kmety, s právem-li mi bów pomohl, že odpověděl, na svém dědictví učinil a za mý zástavu nic neotpověděl, jež se mi škoda stala.“ Kmetie našli³⁾.

251. A nebo rci: „a které právo jměl učiniti, znaje zástavu a ode mne jie ješče nevyplatil?“

252. Když se pohoniec ze škody, by na dědině učinil, a pojme posly, aby pokázal, kde se škoda stala a když se oba súpře budeta držeti dědiny té, na nižto ukazuje, by se škoda stala a řka: „to je dědina má, ač sem co, nebo což sem učinil, to sem učinil na své dědině, že to dědina má takáto“⁴⁾:

253. Tehda když se oba vdáta, tehda se právem oba dědiny držita na tej dědině, jež se vdala. Tehda pohnaný ze škody nebude odpoviedati, že se dědiny drží⁵⁾.

254. Ale pówod pohoň z dědiny, ač chce škodu obdržeti, z niež dřéve pohnil. Tehda když pówod dědinu obdrží na tom, jehož ze škody pohnil: tehda bude škodu obdržal,

¹⁾ t. j. když výpověď poslů s řečí původovou se srovnávala.

²⁾ t. j. sudí. Srovn. čl. 43: „sudí, vztiež na kmetiech.“

³⁾ Zde buď schází něco, neb se tomu má rozuměti, že kmeti ve prospěch původa našli. Srovn. čl. 34. 43.

⁴⁾ t. j. při tom jmenoval titulum possessionis k. př. zástavná, zděděná, koupená atd. — Srovn. čl. 282. 283.

⁵⁾ t. j. původní pře, která byla o škodu činěnou, proměnila se ve při o *právo vlastnické* tím, že pohnaný tvrdil, že nečinil žádnému žádné škody, poněvadž to, co činil, činil na svém vlastním majetku. Následkem toho musel původ, jak čl. 254. praví, dříve provésti důkaz, že ten statek, s kterého o škodu pohnal, jest jeho a ne pohnaného, jinak by náhradu škody nebyl mohl obdržeti; neb neprovedl-li původ, že to jest majetek jeho, pak odpadla sama sebou žaloba ze škody. Provedl-li však své právo vlastnické původ, pak získal i půhon, který dříve o škodu byl učinil; neb dokázav své právo vlastnické dokázal zároveň, že pohnaný na cizím t. j. na původové majetku škody se dopustil.

z niež byl dřéve pohonil, proto beze všeho práva, že i z dědiny i ze škody pohoneno.

255. Pak-li póvod z dědiny nepohonil, nebo propřel: tehda je pohnaný škody té prázden i beze všeho práva té pře prázden ¹⁾).

256. Pak-li se oba držíta dědiny před posly, že oba vzýváta svú dědinu, a nevdáta se na tej dědině: tehda právo o dědinu beze všeho póhona svědky vésti, jakoby z dědiny sehnal; jakž posly ²⁾ povietta, kak sobě dědinu vzýváta, o tu řeč nebo na tu řeč právo svědky vésti, jež sta se oba nevdala ³⁾).

257. A když póvod dědinu obdrží beze všeho póhonu, tehda teprv póvod žaluj z té škody, z niež byl dřéve pohonil nebo poslóm ukazoval, proto že je dědinu obdržal nepohoniv.

258. Pak-li odpoviedač dědinu obdrží bez póhona, tehda je té pře prázden ze škody, z niež byl dřéve pohonen.

---

¹⁾ Nepohonil-li původ z toho statku, kterýž si pohnaný osvojoval, učinil sobě praejudicium; pohnal-li, ale propřel-li, pak pohnaný nemusel škodu nahraditi ani více odpovídati tomu půhonu, kterým o tu škodu původně hnáno bylo, z kteréhožto půhonu o škodu byla se vyvinula pře o právo vlastnické tím, že pohnaný pravil, že ta dědina, strau které o škodu hnáno bylo, jest jeho vlastním dědictvím. (Viz pozn předch.)

²⁾ Nominativ dualis.

³⁾ Smysl jest: posli úřední vyznali před úřadem, jakými důvody každá strana nároky své na dědinu dovozovala. A na to, co strany před úředníky na ohlédání mluvily, vedly strany pak svědky a neměly více toho vůli, aby také ještě jiné důvody, které při ohlédání nepověděly, ve prospěch své pře přivozovaly. Vyznání komorníků zastávalo tedy v té příčině půhon, v němž každý již průvod (k. p. dsky, svědky, listy atd.) udati musel, kterým při svou vésti chce.

XVII. O vdanie.

259. Když sta pojala posly na ohledanie, kde se mu škoda stala, z niež pohoniť: když se vzepřita, móż jeden vdáti druhého; pakli druhý proti tomu nevďá svého súpere, *ten při stratil* ¹⁾).

260. Když jmáta súpere s posly na dědině býti ukázanie ²⁾ škody, z niež pohoniť: jest-li póvod křiv, tehda jeď po svej dědině po mezi, ač leží tvé pole podlé toho pole, na nemž škodu nebo pole ukazuješ; proto, zda tě vdá, že tě bude na tvém vdal, o něžto se s tobú př ³⁾); takéž odpoviedači právo ⁴⁾).

261. Vďanie prvé tři sta halérův; druhé šest set halérův; třetie devat set halérův; vďanie v ohřeb to je, což na nem a pod ním málo nebo vele; nebo mnoho nebo málo ⁵⁾), to jide vše na úřad.

262. Pak-li řekl: „dávaju jej v ohřeb i šiju,“ bezprávně vdal; proto při ztratil, že život vdal.

¹⁾ Slova ta dokládáme, poněvadž bez nich celé místo smyslu nemá. Jaký smysl medle to má míti, když se praví: „móż jeden vdáti druhého, pakli druhý proti tomu nevďá súpere svého.“ Za conditionální větu nelze považovati větu druhou vztahem ku první, poněvadž by tím tvrzení oné se zrušilo, což by bylo tím nápadnější, jelikož v první větě se klade všeobecné pravidlo při vdání platné. Protož jsme doložili svrchu psaná slova podlé analogie s čl. 262. 263., poněvadž tím zároveň se vyjadřuje zásada při vdání platná, kterou známe z Řádu pr. z., že ten totiž, který se vdáti nechtěl, při ztratil, poněvadž se mělo za to, že on sám žádné praesumptio juris sui nemá. Tím také odpadá ta nápadná okolnost, že K. R., která předce tak zevrubně o vdání se šíří, ničeho nepraví o tom, co se stalo, když jedna strana, an soupeř ji vdávati počal, zase ho vdávati nechtěla.

²⁾ Dativ bez předložky *ke*.

³⁾ t. j. v takovém případě bylo vdání na zmatek a tudíž neplatno.

⁴⁾ t. j. pohnaný měl právo v té příčině totéž učiniti, co původ.

⁵⁾ Vydání interpunktuji: „což na něm a pod ním málo nebo vele, nebo mnoho nebo málo, to jide vše na úřad.“ My jsme položili po slově „vele“ znamení „;“, by se nezdálo, že následující „nebo

263. Ktož vdá prvé vdanie více než právo, ten při ztratil.

264. Když posli na dědině na dvoře, můž vdáti pówod prvé v tři sta; tehda opět pówod na prvé m poli můž vdáti v šest set; takéž na druhém poli v devat set; takéž na třetím poli můž vdáti v ohřeb.

265. Kohož vdadie věč ¹⁾ s právem nebo bez práva ²⁾, to je s právem na úřad vdanie. Vdanie zpravte napřed, jakož komorníci vyznají, že sta se vdala.

266. Kohož vdadie ořuc, nebo pasúc, nebo plot družiec, nebo jedúc kdežkolivěk, jakž jej kolivěk vdadie, když je bez pówonné řeči ³⁾, že jsta súpěre neprosila poslów, jmá se u komorníka vyručiti u toho ⁴⁾, jemuž vdán, v tom, v němž vdán, ač chce ten, jenž vdán ⁵⁾.

267. Pak-li nechce se vyručiti, že jmá zlý základ na

---

mnoho nebo málo“ jest zhytečným opakováním, kterýmž ovšem není. Neb míní se zde, že to, což v ohřeb dáno, budíž si mnoho nebo málo, všechno náleží ouřadu, kdežto peníze vdané náležely z polovice ouřadu a z druhé polovice tomu, který při získal. — Viz Právník na r. 1870 str. 842. 847. a glossář sub *ohřeb* a *vdání*.

¹⁾ Věč = v co.

²⁾ t. j. buď si to vdání učiněno následkem pówonu nebo bez něho. — (Srovn. čl. 262. 263. a Právník 1870. str. 839.)

³⁾ t. j. když pówod dříve nepohnal. To se stalo tehdáž, když kdo pozoroval, že se mu na majetku škoda děje; v takové příčině vyžádal si komorníka u nejbližšího úřadu, který to místo, kde se škoda děla, věchem opatřil a v okolí trhem provolal, aby se žádný více neodvážil, na tom místě škodu činiti. Když pak majitel in flagranti zastihl škůdce, aneb když komorník, jsa k tomu od majitele ustanoven, aby majetek jeho strážil, sám škůdce zastoupil, pak mohl škůdce vdán býti, aniž dříve pohnáno bylo. (Viz Právník na 1870. str. 832. 837.) — Co *pówonná řeč* byla, praví čl. 284. „když u pówonné stojec pojmeta posly . . .“

⁴⁾ Vydání píší: „v to:“ avšak doporučuje se lépe čtení „u toho“ jednak, že dává správnější smysl, jednak podlé analogie s čl. 269. . . . „na toho komorníka, jemuž vdán.“

⁵⁾ t. j. nemohl býti k tomu nucen; ale jaké následky to mělo, když se nevyručil, viz čl. 267. 269.

sobě ¹⁾), *jenž* vdán ²⁾), nebo nemóž, že mu nevěrie: ale daj základ ten, v němž vdán ³⁾). Pak-li základu nedáš, ani se vyručíš, tehda othyls právo.

268. Ale což před odpovědí ⁴⁾ posly pojmu a vďadie sě, v tom vdání netřeba základu bráti ani zaručovati, proto že sě musie k úřadu vrátiti a dřeve vďanie zpraviti, než jim které právo naleznú.

269. Ale na komorníka když vďadie k úřadu koho ⁵⁾,

¹⁾ Smysl jest ten. Když kdo byl vdán in flagranti, musel buď se u komorníka vyručiti rukojmím, anebo základ dáti, že k úřadu se postaví a vdanou sumu položí; avšak nucen k tomu býti nemohl. A zbraňoval se vyručení t. j. postavení rukojmě, *když měl zlý základ na sobě*. Slovům těm nelze jinak rozuměti než takto. Když zastihli škůdce in flagranti, mohl komorník (viz čl. 269.) jemu vzíti všechno, což na něm bylo, nebo což u sebe měl; měl-li škůdce, jenž vdán byl, na sobě vetché šaty, (viz čl. 270.), pak raději dal sobě vzíti šaty, než by byl se opatřil rukojmím, jemuž pak také by se byl musel zavázati, že mu dost učiní.

²⁾ Rukopisy: „*v němž vdán*“; my jsme položili: *jenž* za tou příčinou. Praví se, že se nechce vyručiti, poněvadž má zlý základ na sobě, v němž vdán, anebo, že se vyručiti nemůže, poněvadž mu nevěří; zde tedy se vyjadřuje, že vdaný nechce se vyručiti, poněvadž má na sobě základ zlý, v němž vdán, a hned na to se praví, aby dal ten základ, v němž vdán. Jde tedy z toho, že to nemůže v obojím případě býti tentýž základ. A protože nelze tomu jinak rozuměti, než jak jsme pověděli v pozn. předch. Následkem toho nemůže také v první větě státi: „zlý základ na sobě, v němž dán“, a protože jsme položili svrchu čtení „*jenž*“ t. j. „má zlý základ, ten, jenž vdán.“ Viz pozn. násl.

³⁾ Když se vdaný nechtěl, nebo nemohl vyručiti, musel dáti v základ tu sumu, v kteréž vdán byl a ne menší.

⁴⁾ t. j. *v pohnané řeči*, když totiž na základě pohnou žaloba před soudem pronesena byla a pohnaný, než-li v odpovídání se dal, o posly na ohlédání žádal. Viz pozn. 3. str. 101.) Protož také jest čtení několika rukopisů: před *opovědí* nesprávné, poněvadž takové čtení značí tolik jako: *bez pohnané řeči*. — Viz také Jir. Cod. j. boh. II. 2. pag. 237. §. 66: „et si ante responsionem quaerelae citatus nuntios postulaverit sibi dari, ut illam hereditatem, de qua fit quaestio, videant, sibi non debent denegari et procedetur in traditionibus, quod vďávání dicitur.“

⁵⁾ t. j. když majitel vyzve komorníka, aby in flagranti někoho vďal

poručníka-li nebo súpere, z toho a na komorníka, jemuž vdán v čem, vejde v dobrém nebo ve zlém; má u neho nebo s něho vziati až do hac; nedá-li, ale otbýl *právo* ¹⁾. Takéž na čemž by vjel ²⁾.

270. Proto, kdož jmá s posly býti na dědině, vzwlec na sě což najhoršieho móžeš a pěš jdi.

271. Sveřepice nemóz vdáti, kteráž na sobě znamenie jmá na spasě, proto že chodí s znamením kobylím polem. Ale pohoň ze škody, coť vadí ot sveřepic.

272. Pak-li která sveřepice chodí bez znamenie, ač jmá i kobylé pole, a ji móž vdáti na svej dědině, že chodí jako orné klise; takéž podkovaná sveřepice jako orné klise.

273. Kdež sveřepice nejmajú na obci obory, ty kobly móž vdáti, že kobylého pole nejmajú.

274. Sveřepice ot svatého Havla ³⁾ mohú choditi kdež chtie po oseních, kakž najdále nebo najblíže, bez pastvy, do svatého Juřie ⁴⁾ nemóz jich vdáti. Ale ot svatého Juřie do svatého Havla právo sveřepice pásti pastevci nebo kobylínsku, že nemohú choditi kudyž chtie, že móž s právem brániti ⁵⁾, že móž na škodě vdáti.

275. Staré právo: když pluh vdán, an oře na jeho dědině, prvé vdán i druhé, netbáno; proto nepojat pluh ani sveden; a když třetie vdán, tehda jel před úrad, a řka: „bezprávně vdal, prošu práva.“ Tehda kdož dědinu propří,

k úradu. Viz pozn. 8. str. 101; anebo když majitel, znaje již škůdce, komorníkem jej vyzval, aby na vdání přišel.

¹⁾ Dokládáme s několika exempláry podlé analogie s čl. 267. — Odebrání šatů a jiných věcí stalo se podlé čl. 267. jen tehdaž, když vdáný se buď vyručiti nechtěl, buď nemohl. Srovn. Právník 1870 str. 838.

²⁾ t. j. kůň, nebo vůz. Mínil se tedy v tomto článku vdání v ohřeb. (Viz čl. 261.)

³⁾ t. j. 16. října.

⁴⁾ t. j. 23. dubna.

⁵⁾ t. j. majitel osení měl právo, sveřepice v tom času odháněti a je, kde škodu činily, vdáti.

o nižto sú sě vdávali, ten vdánie k úřadu zprav, že na nem ostalo vdávánie ¹⁾).

276. Ale již nové právo: jakž vďadie, tak inhed vďanie zpraviti, když komorník rok dá; ale pohoň z té škody toho, ktož tě bezprávně vďal ²⁾).

277. Takéž móż vďáti na cestě na bezpravnej ³⁾), nebo u pastvě na svém, i nezapovídav komorníky ani trhy ⁴⁾).

278. Když kto na ciziem plot postavil, móż komorníkem vďáti plot. Když vďán prvý kól, tři sta halěrov a druhý minúti bez vďanie; a opět kól podlé tři sta; vše tak pořád vďávati, každý kól po třem stom ⁵⁾) a vždy jeden kól minovati; přídruhy vše pořád, neminujíc ižádné, vďáti móż ot každé přídruhy po šesti set halěrov; veřeje po devieti stech halěrov móż vďáti.

279. Když kto jede neb jde bezprávnú cestú, nebo loví, nebo pase, nebo činí cožkolivěk na mém bez mé vôle: móż jej vďáti komorníkem k malému úřadu nebo k většímu ⁶⁾).

280. Ale súsěda, s nímž je nebo jsi v jednej vsi, toho

¹⁾ t. j. ztrátou pře zůstala na něm povinnost k záplatě peněz vdaných.

²⁾ Podlé starého pořádku placeno vdání pluhu teprv po rozsouzení pře; podlé nového práva musely se však peníze položit ještě před rozsudkem; když ale ten, jemuž pluh vďán byl, při vyzískal, pak mohl toho, který jej bezprávně vďal, že škody pohnati, která mu vzešla tím, že peníze položit musel, buď ze mu ušly úroky, buď že si je vypůjčiti a z nich úroky platiti musel. Srovn. Právník 1870 str. 838.

³⁾ t. j. na takové cestě, kterou kdo jiným zapovídal; cesta taková sluje v starších spisích a diplomech: cesta *hájená*.

⁴⁾ K vysvětlení toho poslouží nejlépe čl. 77. Řádu pr. z.: „kdyžby kto komu v jeho mezích škodu činil na jeho dědinách pastvů dobytka svého, nebo sžetím obilí, nebo sěkáním trávy: tehdy ten, komuž sě škoda děje, přede vším pónonem má ty škody opovědieti úředníkům Pražským a má vzieti komorníka na ohlédánie. A když ten komorník tam přijde, má všem súsědům jeho *zapovědieti*, aby těch mezí v pokoji nechali a kól má vteknúti a zavíti jej; i má to *trhem* provoláno býti v najbližším městě od těch dědin v trhový den.“ — Takové hájení statku svého slulo později *zapovědi gruntů*, o čemž Arch. Čes. V. 513. a glossár sub: *zapovídati*.

⁵⁾ Datív spojen s předložkou *po*, avšak níže také již spojen s ní lokál.

⁶⁾ Viz čl. 281.

nejmáš práva na planej ¹⁾ dědině vdáti, ledno na škodě můž vdáti, že máte obilé.

281. Přiece sě o dědinu, když sě oba sůpeře dědiny držíta: tehda nemóž se vdáti k malému úřadu, proto že sě nelže o dědinu súditi před menším úřadem ²⁾.

282. Když pohnaný za odpověď dědiny ³⁾ řekl: „proši poslův,“ když s posly byli na dědině ⁴⁾, tehda pówod *vzejda na každý dvůr* ⁵⁾ řekl: „v tyto dvory pokazuji“ a byv na dědině: ⁶⁾ „tito dvorové s tú dědinú, což k těm dvoróm slušie, pro něž sem pohonil, to je dědina má poslůpná po mém otci Petrovi z Boru někda řečeném, an ⁷⁾ mi sě uvázal.“ Tehda pohnaný proti tomu řekl: „a já té dědině sobě nedědi, ale drži ji k zástavě ve stě hřiven ot Oldřicha z Pacova.“ Když

¹⁾ t. j. na té, která nebyla polem; dědina obyčejně = nemovitý majetek vůbec, zde cesty, jež v mezích toho majetku ležely. — Tato zásada jest zajisté zbytkem starožitného zřízení, vedle kterého původně všechny pozemky jedné osady byly všem osadníkům společny, jelikož osada obydlena byla jedním rodem; když pak singulární majetek povstal, považovány aspoň cesty, které mezi jednotlivými polnostmi ležely, za společny k užívání. Protož také ještě r. 1499. se ustanovuje o všech, kde více zemanů pány bylo: „když dva neb tři (páni neb zemané) mají lidi v jedné vsi, ti lidé aby pásli ze spolku jedni druhým bez škody, nehájíc sobě na gruntech té vsi.“ Arch. Čes. V. 514.

²⁾ Podlé čl. 59. 60. Řádu pr. z. mohli komorníci menšího úřadu t. j. té popravý, kdež dědina, kde vdání se dělo, ležela, vdání vykonati; ale vdání muselo ve při o dědinu jíti jen na úřad pražský, který při o dědiny jedině rozhodoval.

³⁾ t. j. místo odpovědi; na místě totiž aby k žalobě odpovídal, žádal pohnaný, aby úřad vydal posly na ohlédání.

⁴⁾ Zde majetek nemovitý, o nějž totiž pře byla, který se skládal z dvorů a pozemků.

⁵⁾ Slova „a byv na dědině“ prozrazují vztahem na slova „v tyto dvory pokazuji,“ že před těmito slovy něco vynecháno, co naproti se staví slovům „a byv na dědině;“ že tomu tak a že od nás položený doplněk jest potřebný, to dokazují články 284. 287. 290. 291.

⁶⁾ Dolož: *řekl*.

⁷⁾ — a on viz čl. 5. pozn. 3.

posli takéž vyznali, tehda pôvod chtěl tiem zjiskati: „zvěztež, že pověděl, jmaje k zástavě a nepraví, by jměl opravcu“¹⁾).

283. Tehda to mu nalezli, že mu nebylo potřebno opravce²⁾ jmenovati před posly, že je jedno věděti za kterou dědinu kak odpoviedati, kak mu jest která dědina přisla, z niež pohoní; že móż jmieti rozličné dědiny, proto posly vydávajú.

284. Když u pôhoně stojéc pojmeta posly: tehda pôvod ukaž to, z nehož žaloval, ano vzdy vzejdi na každý dvór, o něž sě přiš; takéž na dědinu vzejdi, jež jest po těch dvořiech, z niež pohoníš, s³⁾ svým komorníkem a ukaž: „z této dědiny, jež k těm dvoróm slušie“⁴⁾).

285. Ktož na dědině s posly jmá býti, ten jmá vzjíti na tři pole, ukazuje, že je to jeho dědina. Tehda je juž vsiu⁵⁾ ukázal, jakoby na každém poli byl, z niež dědiny pohoní; že nemóż vsie⁶⁾ škody ukázati.

286. Pakli by pôvod byl méně tří pol, tehda je neukázal dědiny, že je nebyl⁷⁾ jakž právo; proto bude ot dědiny pustil⁸⁾).

¹⁾ Accus. sing. — Kdo statek v zástavu dával, musel zříditi zprávece, kteří ten statek, když od někoho právem narčen byl, zástavnímu držiteli očišťovati museli. Při vdání však nebyl zástavní držitel povinen, zprávece jmenovati, to náleželo před soud samý; při vdání potřeboval pohnaný jen udati titulum possessionis, ale právo dověsti byl povinen jen po ohledání před soudem samým. — Viz Právník 1870 str. 836.

²⁾ Genit. plural.

³⁾ Dokládáme předložku s, poněvadž slova „svým komorníkem“ vzta-hují se patrně na větu „na dědinu vzejdi.“ Neb ohledání stalo se již po půhoně osvědčeném; a zde se míní ten komorník, který původu na ohledání dán byl. Viz čl. 239.

⁴⁾ Jest to jen začátek řeči, kterouž podobně jako v čl. 282. původ učiniti měl a přimysliti sobě můžeme *ukazují škodu*, nebo *pohnal jsem atd.* — Viz čl. 285.

⁵⁾ Klademe čistou starší formu, poněvadž nejstarší exemplár píše *wsu* (= vsiu).

⁶⁾ Taktéž zde klademe čistou formu starší, poněvadž nejstarší exemplár píše: *wsie*.

⁷⁾ t. j. na třech polích. — Srovn. čl. 290.

⁸⁾ t. j. vzdal se nároku na tu dědinu.

287. Ale vyňmeta-li ¹⁾), aby nevzchodila na tři pole, nebo nač kolivěk ²⁾), ledno ³⁾ na jednom místě, kdež stojíce kolivěk, kak jmá kto k čemu právo, na každém ⁴⁾) stála svým právem: tehda proto nic neztratila, ledno přide na svú přu ⁵⁾).

288. Na obci ⁶⁾) stoje ktož ukáže cokolivěk, ten to ⁷⁾) propustil, že nestál na tom, o něž se přita, že to ztratil, ktož to učinil, že nevstúpil v to, o něž posly vzala, že bezprávně ukazoval, že s právem nedovedl.

289. Když dvory ukáže a dědiny nic a z obého žalováno: tehda je dědinu propřel; ale o dvory se sudte, že sú s právem ukázání.

290. Pak-li na dědině stal, že byl jakž právo, tehda je vzchodil, a v dvořiech nebyl, jedno jinde stoje ukazoval: tehda dvory propřel, proto že ho nej má práva vdávati, ledno na tom, o nemž posly pojeli ⁸⁾).

291. Ale o dědinu se právo jmají súditi, že sta se směla držeti, že sta se mohla vdávati, a toho se právem držela.

¹⁾ Dual; místo vymienita-li.

²⁾ k. př. dvory, louky, pastvy.

³⁾ Dolož: aby, závislé na: vyňmeta-li.

⁴⁾ t. j. na jednom místě, jež náleželo původu, a na jednom, jež náleželo pohnanému.

⁵⁾ t. j. když na základě obaplné úmluvy soupeři byli jen na jednom poli, nebo dvoru, místo na třech, neztratil proto žádný nárok na dědinu nebo dvůr, nýbrž věc se rozhodla ve při před soudem obyčejným během právním.

⁶⁾ Takový majetek, jenž nebyl soukromý, nýbrž všem osadníkům nebo více lidem společně náležel. Poněvadž k obci žádný právem soukromým táhnouti se nemohl, proto nemohl také při vdání žádný na obecním majetku svůj dovozovati, a činil-li to, měl zmatek.

⁷⁾ t. j. to, oč byla pře; neb o obec pře soukromá býti nemohla.

⁸⁾ t. j. bylo-li žalováno z dědin i z dvorů a ukazoval-li původ jen dědinu a dvory ne, pak ztratil dvory; nemohl totiž před soudem více důkaz vésti, že dvory jsou jeho, ale o dědinu souditi se mohl.

XVIII. Znamenáno o kobylym poli.

292. Ktož kúpí kobylyé pole, právo jmá dědinných let za opravce ¹⁾ nepropustiti ²⁾, proto, zda-li by mu bránili ³⁾ kobylyého pole, aby mu zprávece zpravili ⁴⁾.

293. Pak-li by se zameškal, že za opravce propustí ⁵⁾ a potom pustí kobyly, ač je vždy bylo kobylyé pole, ale potom musí šobě sám zpravovati; proto kobylyého pole neztratí ⁶⁾

294. Pak-li dřeve nebylo kobylyé pole, a ⁷⁾ kobyly chodily dědinná léta, *co to* ⁸⁾ kúpil s kobylym polem, již je prodržal kobylyé pole; tehda proč nebránil za opravce.

¹⁾ Genitiv (plur.) času.

²⁾ t. j. nemá dáti minouti tři léta a 18 neděl, v kteréžto době zprávece zprávou statku ze všeho nároku byli povinni.

³⁾ sousedé totiž. Viz čl. 296.

⁴⁾ Smysl tohoto článku jest: kdo kobyly pole koupí, má v třech letech a 18. nedělích úplně v ně se uvázati a jím zavládnouti, buď je nechati kobylym polem, nebo jinak s ním naložiti. Kdyby léta dědinná promeškal, pak byli zprávece prosti zprávy a on stál ve zprávě sám.

⁵⁾ t. j. let dědinných

⁶⁾ t. j. když kdo koupil kobyly pole a chtěl aby kobylym polem zůstalo, nesměl promeškati tři léta a 18 neděl a v tom času kobyly tam pustiti; promeškal-li a pustil-li tam kobyly teprv po uplynutí dědinných let, mohlo to nařknuto býti od sousedů. Avšak dokázal-li, že to pole bylo od jakživa kobylym polem, neztratil to, nýbrž měl jen tu nesnáz, že sám svým zprávcem čili očištníkem majetku koupenceho býti musel.

⁷⁾ = *ale*.

⁸⁾ Rukopisy a vydání píší: a *ty*. K tomuto čtení nelze nám přistoupiti. Neb čtení a *ty* vyjadřuje, že by byl kobyly pole i s kobylyami koupil, což však býti nemůže, poněvadž by byl musel koupiti kobyly z celé vsi. Dále by z toho čtení šlo, že kobyly na to pole chodily tři léta, než on to pole koupil; kterak kupitel mohl ale brániti v oněch třech letech, když mu teprv po těch třech letech pole to nebo zboží to prodáno bylo? Neb chodily-li kobyly na to pole po tři léta, než to kdo koupil, pak již to bylo kobylym polem na základě promlčení a on tedy již koupil kobyly pole a nikoli dědinu úplně svobodnou. Praví-li se, že kupitel *prodržal* kobyly pole, jest rozuměti tomu v ten smysl, že on po tři léta a 18 neděl trpěl,

295. Ktož kúpí kobylé pole a ve dsky vloží to: tehda dobuď hrazského komorníka, atí vysvědčí před úřadem ¹⁾, že tě od úřada ²⁾ pojem ³⁾, i zapovídal na třech trzích okolních toho sbožie ⁴⁾, že to kúpil s kobylím polem. Jmá-li kto co proti tomu mluvití, tehdy toho do let brání ⁵⁾: on ⁶⁾ pro chudobu nemóž kobyl po kobylém poli pustiti ⁷⁾ a proto trhy zapovídá a k tomu ve dsky vloží.

296. Tehda proto kobylé pole bude jmieti, že je okolní súsěd nebrání za časa a za opravce kobylého pole i za let ⁸⁾ a v tom se dokládá desk zemských, že je léta vydržal tři nebo dědinná.

XIX. Znamenáno o obci.

297. Obce neprávo měřiti podlé dědiny v kúpi, ač více súsědův jmá, než ten, jenž prodal ⁹⁾; protož že súsěd jmá též právo a móže obrániti rozoráníe.

že' kobyly tam chodily, a tím to pole stalo se za jeho držení polem kobylím, poněvadž on po tři léta a 18 neděl proti tomu se nebráníl. — Protož jsme položili čtení: *co to* na základě čl. 295: „*toho sbožie*, že to kúpil s kobylím polem;“ při kterémžto čtení doložiti jest: „*co to sbožie* kúpil s kobylím polem.“

¹⁾ t. j. té opravy, v které onen statek ležel.

²⁾ t. j. hrazského čili pražského.

³⁾ Přechodník minulý. Smysl: že šel s tebou jsa od tebe vyprošen u ouřadu pražského.

⁴⁾ Genitiv závislý na časoslovu *zapovídal*. Sr. čl. 277 pozn. 4. str. 104.

⁵⁾ Imperativ.

⁶⁾ t. j. ten, který zboží koupil.

⁷⁾ Viz glossar sub: kobylé pole.

⁸⁾ V tom případě, že to zboží žádný nenařknul právem ve třech letech, aneb, když nařknuto bylo, že úřad mu to na základě vkladu do desk přiřknul.

⁹⁾ To jest: když kdo prodal svůj statek, nemohl zároveň k tomu prodati tu část obecních pozemků k. př. louky, pastvy, lesu, která podlé počtu sousedů na jeho majetek vypadala, poněvadž takový majetek náležel všem společně a tudíž nerozdílným byl.

298. Pak-li jednoho samého jest obec a nikte ¹⁾ tu dědiny nej²⁾ má, ten může z nie učiniti, což chce, že mu ne-
nie kto proč bráně. Ale když prodá dědinu, obce nej²⁾ má
právo měřiti, proto že to vóle a koupil se vši volí ³⁾.

A tak se skonávají ta práva, ježto je měl pan z Rožm-
berka. Amen ⁴⁾.

---

¹⁾ = nikto, nikdo.

²⁾ To se mohlo státi k. př. na tak zvaných pustkách nebo pustínách, čili takových vesnicích, které od sousedů za kterýmikoli příčinami opuštěny byly, tak že krom vrchního pána žádných držitelů obcizen zde nebylo.

³⁾ Smysl jest: poněvadž užívání obcizny náleželo samo sebou k prá-
vům s tím statkem spojeným a již tedy implicitě se statkem záro-
veň to užívání toho práva se kupovalo, proto nebylo lze, aby pro-
davatel ty pozemky obecné zvláště v kupi cenil a prodával. — Viz
glossar sub: *vóle*.

⁴⁾ Slova ta nejsou v nejstarším exempláru a čtou se mimo to jen v 8
exemplářích.

Glosář.

Bezprávná cesta, cesta soukromá, kterou majitel zahájuje na znamení, že nikomu nedovoluje, po ní choditi neb jezdití. *Bezživotí*, smrt násilná: machinabor in mortem ejus = chci mysleti o jeho bezživotí. (Práva městská).

Brániti něčeho = od sebe odmítati, abweisen, abwehren: „můj syn brániti matere“ (čl. 134).

Člověk čl. 209. 218 = poddaný; v tomto významu stojí také v množném počtu, jako v čl. 218., a mimo to na mnoha místech půhonných knih i jiných pramenů starších.

Čtení t. j. čtení svaté, evangelium.

Dáti v čl. 134 = přezdívatí, hanlivým jmenem pojmenovati; v čl. 37: dáti lež = praviti, že lhal.

Dědic v čl. 115. znamená: homo hereditarius, svobodný člověk, králi bezprostředně poddaný, ač k šlechtě nenáležel; „rex Bohemiae cum baronibus invenerunt, quod homines hereditarii id est *dēdici* villae Stadice in perpetuum ab omni solutione, censu liberi essent.“ (Zřřz. Vlad.).

Dědina znamená původně statek pozemkový po předcích (dědích) na majitele příšlý. Dále znamená *D.* v k. R. statek pozemkový co protivu statku movitého, který povýtečně statkem sluje: „že má ledno dědinu a statka nemá“ (čl. 128). Dále znamená *D.* v k. R. držení vlastnické naproti držení zástavnímu: „nebo držte k zástavě, nebo k dědině“ (čl. 128); — „ostav sobě málo dědiny k dědině“ (čl. 96) = zůstav sobě malou část pozemků k vlastnictví.

Děditi sobě = právem vlastnickým k něčemu se táhnouti, přivlastňovati: „já té dědiny sobě nedědi, ale drži ji k zástavě“ (čl. 282).

Děvojtvo čl. 183. 225. *virginitas*, *Jungfrauschaft*; odjetí děvojtva = *defloratio*, násilí panně učiněné.

Dílňý syn, ten, kterému otec nějaký díl na statku vykázal, aby na něm samostatným hospodářem byl; dílní bratři jsou ti, kteří po smrti otcově ve statek se rozdělili, tak že každý samostatně hospodaří.

Dobytek viz *Příhlavný*.

Dohnati čl. 55. 57. 64. 65. 68. 106. 201. znamená v těch přech, v nichž zapotřebí bylo trojího půhonu, posledním půhonem pohnaného skutečně před soud dovésti; poněvadž pohnaný nebyl povinen při prvním a druhém půhonu k soudu se dostaviti, protož se říkalo o obou těchto půhonech, že jimi pohnáno nebo sehnáno bylo, kdežto o třetím půhoně, po kterém pohnaný se postaviti musel, se říkalo, že pohnaný dohnán byl.

Dokládati se někoho neb něčeho čl. 19. 20. 23. 131 = odvolávati se na někoho nebo k čemu, aby pravdivost výpovědi více dotvrzena byla; *sich beziehen, berufen, zum Zeugen aufrufen*.

Dolčítí životem čl. 124. 127. 134. na důkaz pravdy souboj podniknoti, *duello probare*. — Viz Řád. pr. z. §. 17. 18.: „to chci pokázati mým životem na tvůj život“.

Domem pohnati čl. 18., pohnati z toho sídla, kde kdo bydlí; půhon domem jest protivou půhonu trhem.

Domovitý člověk, t. j. ten, který stálého vlastního sídla má, protiva tkáčete. (čl. 60).

Družiti plot čl. 266., kůl vedle kolu připevňovati; srovn. starosl. *дръгъ тигнум*, *дръжнѣти affligere, coarctare*.

Držení v půhonech neb v deskách. Tento poněkud divný obyčej má svou příčinu v tak zvaném útoku (viz tento), jenž takorůka byl sázkou mezi dvěma soupeři, kdo z nich dříve bude moci druhého pohnati. Komu pak náleželo, pohnati dříve, ten pak měl právo pohnaného v půhonech neb v deskách držeti. Původ totiž měl toho vůli, když první půhon ve přech, kdež trojí půhon jíti musel, svědčen byl, aby půhon ten vymazati kázal, při čemž hned ohlásil

půhon k druhému roku, který opět při svědčení zmazati dal. Třetí půhon však již musel provést; poněvadž ale dva první půhony zmazati dal a ve při té zapotřebí bylo tří půhonů, proto považován třetí půhon, poněvadž jen ten řádně vysvědčen byl, teprv za půhon první, po němž ještě dva jiné půhony přijíti musely, tak že pohnaný, poněvadž mezi jednotlivými půhony šest neděl uplynouti muselo, třicet neděl v deskách držen byl. Původ v tom měl tu výhodu, že pohnaný jej v době té poháněti nemohl. Jakých prostředků pohnaný naproti tomu užívati mohl, kterak původ, sám sobě zmatky činil, to obsahují čl. 75—112. — Jest na bledni, že takového zřízení od zlovolných lidí mohlo všelijak zneužíváno býti; a poněvadž takové zneužívání se skutečně dalo, zrušeno jest právo, vedle kterého původ pohnaného tak dlouhou dobu držeti mohl, asi na sklonku XIV. stol.; pan Ondřej z Dubé praví totiž v čl. 114: „také jest panský nález proti těm, ktož lidi v póhóních drží dlúho na zmatek, aby každý, ktož na koho žaloby na prvé roky neprovede a páni na súdě (jsou) na svého súpře: aby ten póhon měl z desk vymazán býti“. — Rozumí se samo sebou, že to držení v deskách jen v těch přech mělo místo, z kterých třemi půhony pohnáno býti muselo. — Srovn. „Právník“ na r. 1869 str. 199.

Dváky jsou ty dva prsty pravé ruky, kterými přísaha se konala (čl. 138. 142.) Tím se vysvětluje, že slovo to přichází jen v množném čili dvojném počtu; odvozeno jest z německého „hacken“ = finger a *dváky* jest tedy ztažená forma místo: dva háky. — „dva háky, jinak prsty na prsy vložíc“ (Ond. z D. §. 26.); — „aby na něm dva háky položil“ (Řád. pr. z. čl. 53).

Dvůr stálé sídlo zvláště rodiny: „u dvora, kdež s dětmi sedí;“ — „že nesedí ustavičně dvorem s čeledí, jako ženatý“ (čl. 54.); — „to dvůr panský dokonalý, kterýž ženu měl.“ (Kn. Tovač. kap. 176).

Hace čl. 269., nohavice, gatě

Hlava 1. vražda: „z hlavy trój póhon“ (čl. 184.); 2. mrtvola zabitého: „pakli nemož k hlavě přivéstí komorníka“ (čl. 246)

Hnůj čl. 143. 144. smetiště na dvoře, kde dobytek se vylfhá, jako podobně v němčině se praví: „auf meinem Mist gewachsen,“ aby právo vlastnické k dobytku, o který spor jest, dokázáno bylo.

Holomek ten, který ženy nemá. Slovo to pochází patrně od slova *hol* znamenavši původně toho, který holou bradu měl a tudíž za nezletilého, za nedospělého, zvláště ku zplození považován byl, jakož také ještě za Kornela ze Všehrd plnoletost mužská ustanovována bývala ohledáním lůna, zda-li se nerounatí. Holomek byl tedy za starožitného života rodového, když rod ještě pospolitě hospodařil, nedospělý neženatý člen rodu, načež jmeno to převedeno bylo na každého, který ještě se neoženil. Z toho pak, že později ti neženatí pacholci, kteří práci po domě v hospodářství konati museli, nazýváni bývali holomky, (viz Veleslavínův „Hospodář“ 104. 136. 217.) souditi můžeme, jaké práce vykázaný bývaly za starožitné doby neženatým členům rodu — Holomek, ač i měl statek sobě náležitý, přece nebýval považován za dokonalého hospodáře, a protož býval jinak pohnán než statkář ženatý. Viz čl. 47—53.

Hospoda 1. čl. 129. 130. pán jemuž kdo slouží, tedy především vladař země, jakž v Dalemilu, aneb Bůh, jakž v Evang. sv. Jana a v žaltářích přichází. Nikdy však neznamená slovo *H.* osobu ženského pohlaví, jakož také v starosl. *rocнодъ* znamená jen dominus a nikoli také domina.

2. Dům, který komu náleží, kdež bydlí, a hostě i návštěvy přijímá i pak tedy povýtečné dům, kde přichází bytem a stravou se opatřují, jako v starosl. *gospoda* co femin. collect. znamená *res, quae est domini* a pak *caupona* Wirtshaus.

Hospodář 1. ten, kdo má statek na něm s ženou a s rodinou (s čeledí) chlebí, *pater familias*; slovo to příbuzno jest sanskr. *gás-pati-s dominus familiae* a řecké *δεσποτης*. — Ve smyslu věcném jest *H.* protivou holomka,

jakž jde z čl. 51; holomek mohl sice stále na nějakém statku bydleti a tudíž hospodářem býti, pokud se správy statku týče; ale hospodářem v pravém slova smyslu, t. j. hlavou rodiny a čeledi nebyl. — V statutě Polickém znamená *H.*: dominus fundi, cui rustici subjecti sunt.

2. Ten, který hostě přijímá a stravou i bytem opatřuje; „hospodář svého hostě v svém domu móż základ staviti ve stravě“ (čl. 233).

Host 1. čl. 232. 233. 234. 235. člověk, který jsa vzdálen od své domácnosti u jiného tráví, přespí, cizí (lat. hostis); 2. kdo pozván jest u někoho (gast, hospes); 3. podruh v domě (inquilinus).

Hrazská poprava, hlavní poprava země české, jejížto soud na hradě Pražském byl, odkudž povýtečně hrazskou popravou slula; o statky pozemkové jen k té popravě hnáti se mohlo. Úřad popravý té slul *velikým* úřadem; menší úřady soudní byly ty, které při krajských popravách byly. Z hrazské popravý vyvinulo se veliké právo zemské čili veliký soud zemský.

Hřebě (hřebí) los, starosl. *хребъ, хребни κληρος*, sors. čl. 70. 144. 149. — Losů se užívalo před soudem, když svědci původu i pohnaného svědčili; prošli-li oba na přísaze, vržení bývali v době starší na vodu, anebo podrobeni jsou ordalu vody vroucí, aby se poznalo, kteří svědci lepší pravdu pověděli; aneb rozhodovalo se také losem, které strany svědci k přísaze připuštění býti mají. — I při smluvcích ustanoven býval ubrman losem: „unum super-arbitrum eligent sorte vel quocunque modo“. (Eml. Reliq. I. 55.)

Hřivna mince, na kterou šlo 64 grošů, groš po 7 penězích. Bylo více druhů hřivny k. př. hřivna královská po 56 gr., pokutní po 48 gr. — Jest to prastaré slovo slovanské, souvislé se sansk. griva = collum, krk, tehdy snad původně šperk okolo krku nešený, jakož ještě v Mat. Verb. se vykládá hřivna na: torques colli, řetíz nákrční.

Chléb čl. 10. 45. atd. Znamená statek pozemkový a při-

cháží v tom významu zvláště v Moravě až do XVI století k. př. „té dcery odbyl a vdal na cizí chléb“ (kn. Drnov. 95); — „z jeho chleba šedše na mů dědinu“ (Půh. Olom. 1412 fol. 59.). — V ruském znamená plural: chleby, druhy obilní.

Chromota čl. 180. to, co v středověkém právě sluje lem, nebo lemde, v lat. mutilatio, takové poškození, následkem kterého úd nějaký ochromí: „kdyžby bylo o chromotu, a nebylo ještě poznáno, jest-li chromota, či není; tehdy nemá ta pře otsúzena býti až do roka a po roce má ohledán býti. A bude-li chromota, mají jej otsúdit za chromotu“ (Řád. pr. z. §. 64); — „kdyžby prst měl ránu, z nížto by chromota přišla“ (Práva Měst. manusc. v arch. Brněn. pag. 210); — „na každé ruce 15 nedostatků, jenž slovů leem totiž chromota“ (ibid. p. 212); — „ochromil eum in sinistra manu in tribus digitis“ (Eml. Reliq. I. 10).

Jetí čl. 209 zajímání a uvěznění člověka, též zajímání dobytka: „o jetí koně . . o jetí svého člověka“ (čl. 209). — Srovn. zájem.

Jistina věc dokázaná, nepochybná, species facti, aneb pojmem potažným corpus delicti: „ktož bude s tú jistinú popaden smrtí, žej' stál na levici i v súdný den postaven bude na levici, právě jako s jistinú zloděj přiveden bude na odsúzenie“ (Tom. ze Št. vyd. Erb. p. 22). — V čl. 227. K. R. znamená tedy: „jistině vyníti“ na místo to, kde škoda se stala, vyjeti, aby škoda ohledána a species facti vyšetřena býti mohla.

Kapla čl. 85. 142. t. j. kapla všech svatých na hradě Pražském, kde soudní přísahy se konaly. Strany musely do kaply se dostaviti, když se zvonila prima: „a slove prima ta hodina, kterůž celú na kaple všech svatých zvoní, když se póhonové svědčí . . aby ti, kterýmž jest přísaha nalezena se zmatkem, věděli a znali, kdy mají k přísaze státi a čekati před kaplú, že tehdáž, když se prima odzvoní“ (Korn. ze Vš. 35.; srovn. Ond. z D. čl. 30).

Kázaní čl. 165. 211., rozkaz aby se škoda někomu učinila; mandatum: „kto komu škodu činil, nebo kázal učiniti“

(Řád pr. z. §. 78); — „quod damnum illi illatum fecisse mandaverim“ (ibid.); — „že lidé kázáním jeho vybili mým chudým lidem domy a vše pobrali“ (Půh. Brn. 1406 fol. 92); — „že to jest učinil kázáním pána svého = quod illud feci de mandato . . .“ (Řád pr. z. § 81.); — „Jan z Prahy žaluje na Petra, že kázal mocí svú Janovi otnikudž učiniti jemu (t. j. Janu z Prahy) škodu bezprávně . . .“ (Ond. z D. čl. 27).

Klise orné čl. 272. kůň, který se potřebuje k pracím hospodářským, protiva sverepice t. j. kobyly plemenné.

Kmet nebo *kmet* slovo, které u rozličných národů slov. i v rozdílných dobách má různé významy. Jsouc souvislé s řec. slovem *κομῆτης* = vesničan (*κομῆτης* jest naše kmetična, selka, zvláště vdova selská) znamená původně vzdělavatele půdy, jakož posud v Polsku sedlák sluje kmet. V Čechách pak znamená *kmet* 1. onyno hlavy starožitných rodů panských, kterým v krajích poprava náležela a z nichžto vždy 12 vybráno bývalo, aby zasedali co kmeti zemští u velikém soudě Pražském: „sudí, vztičž na kmetiech“ (čl. 43.); — „kmeté nalezli“ (čl. 34.); — „biskupa pohnati kmetem zemským“ (čl. 62.); — 2. člena stavu panského: „kmetě vdovce mōž pohoniti týmiž činy“ (čl. 56.); — 3. hospodáře selského: „ledno dajta tej vsi kmeti věděti“ (čl. 48.). — Kterak to přišlo, že totéž slovo v tolikera významích přichází, o tom viz „Právník“ na r. 1869 str. 596—603 a Časop. Mat. Mor. na rok 1869 sv. I.

Kobylí pole, pole ohražené (čl. 273.), v kterém sverepice od sv. Jiří do sv. Havla se pásly. Podlě toho, co v čl. 292—296 o kobylím poli se praví, souditi lze, že kobylí pole bylo původně majetkem obecním a pak se stávalo soukromým, kterýžto náhled zvláště čl. 295 se odůvodňuje. Ve XIV. století vidíme již podlé vkladů do desk i z jiných listů, že kobylí pole prodávána byla jako jiný majetek k. př. „vendidit redditus cum silvis ac campo equiracio“ (Des. Brněn) I. č. 21.); — „cum pratis equirearum“ (ibid. IV. č. 151. — Kobylí pole bylo určeno, aby tam k sverepicím hřebci

se připouštěli; tak se praví v *descript. monast. s. Galli* o kobyliím poli „hic foetas servabis equas, tenerosque caballos.“ — Srovn. Jung. Sl. sub *kobylna*.

Kobylník čl. 274., pastýř, jenž kobyly sverépé pase: *Osci, pastor equarum* (Cod. dipl. Morav. I. 220, anni 1143); — v středověkých pramenech zhusta přichází slovo: *equarius* = *equarum custos*, kobylofk.

Komorník druh čl. 101. 213. náměstek nejvyššího komorníka, před kterým opovědi se stávaly; v Ondřeji z Dubé sluje mladším komorníkem: „najv. komorník má práva brániti . . . na toho sluší neb na jeho *mlazšího* opovědi bráti a památné, do kaply svědky přijímati a přísahy poslouchati, zvody na dědiny a othádání dědin všecko“ (Arch. Čes. II. 485). V latinských pramenech sluje *vicecamerarius*: „*damnum illatum vicecamerario significare procuret*“ (Řád. pr. z. § 95.). — *K. D.* jest však rozdílen od podkomořího, jenž byl úředníkem, jemuž správa královských financí čili královské komory náležela.

Lesť čl. 99., zlá lešť (čl. 245.) *dolus malus*.

Léta znamená I. *terminus praescriptionis* promlčení: „tehdy toho do let braň“ (čl. 295); — „že nebránil za let“ (čl. 296). Promlčení nastalo podlé práva českého ve třech letech, k nimž později přidáno 18 neděl. — Obyčejně se dokládají k slovu „léta“ některá jmena přídavná, tak že se praví 1. *léta dědinná*: „že je léta vydržal tři nebo dědinná“ (čl. 296.). Okolnost ta, že se na místě „až by léta dědinná minula“ dosti často píše: „až by léta *dědině* minula“ vede nás k tomu, že lhůta promlčení souvisí se způsobem hospodářství polního u starých Slovanů, vedlé kterého jeden rok pole se osívalo jaří, druhý rok ozimí a třetí ladem leželo. Kdo tedy snášel, že jiný na jeho poli tento celý turnus hospodářství provedl a majitel toho nebránil, ten právo své promlčel, poněvadž léta hospodářská dědině minula: „ažby léta dědině minula“ (čl. 93.); — „kdo přepustí léta dědinám přejíti a minúti, z těch dědin nemóž pohoniti“ (Jireč. Cod. j. boh. II. pag. 276.). — 2. *léta zem-*

ská: „ten v druhé ruce léta zemská prodržal“ (Ond. z. D. § 112.) — 3. *léta násobní*: „těž kdyby v vězení seděl, čížby se dědiny držali bez práva, až by násobní léta prošla neuzive toho držitel“ (Korn. ze Vš. pag. 49).

II. Znamená plnoletství, v kterémžto smyslu obyčejně se praví: léta *spravedlivá*.

Lhāti s instrumentálem bývalo spojeno a znamenalo jako v staroslov. calumniari, osočovati. (Viz čl. 130).

Lidé v čl. 122. 129 134. 209. znamená svědky. V tomtéž významu přichází slovo to velmi zhusta v moravských pŕihonných knihách ve spojení: „pak-li přf, ale mám na to dosti lidí dobrých = dobrých svědků zemanských;“ mimo to však také v jiných pramenech, z kterých zde klademe velmi náležitý příklad: „když pohnaný ohradí své právo a chce svědky vésti a nedí těchto slov: „mám lidi proti lidem“ ten pohnaný ztratí.“ (Jireč. Cod. j. boh. II 271).

Malý úřad. Tak každý úřad, jenž v kraji nějakém mimo Prahu zřízen byl, jmenován jest k rozdílu od hrazského soudu čili od hrazské poprav, t. j. od velikého soudu zemského, jenž na hradě Pražském zahajován býval. K menším soudům krajským čili k popravám krajským nemohl žádný pohnán býti ze statku pozemkového, nýbrž všechny pŕihony a pře o statky pozemkové náležely jedině před soud v Praze (k. R. čl. 280); z jiných věcí, jichžto cena nebyla větší než deset hřiven bez věrdunka šly pŕihony také k malým úřadům; převyšovala-li však cena věci sporné tuto sumu, musel pŕihon opět u soudu v Praze podán býti. — Toto zřízení krajských soudů, čili poprav neb cůd zaniklo za Karla IV., tak že veškeré soudnictví pak v Praze soustředěno bylo.

Mluvití = před soudem k právu svému se hlásiti: „a potom mluvi nebo upomínaj“ (čl. 230); — „a když mě otbude, mám k nemu více mluvití“ (Pŕh. Olom. 1412 fol. 1.); — „si quispiam habet loqui (má-li co mluvití) adversus eosdem, de ipsis vult facere in curia justitiam“ (Eml. Reliq. I. p. 23).

Moc = násilí čl. 244; takto i v jiných pramenech: „bral mi mocí seno na lókách mých“ (Půh. Brněn. 1447); — „a jest moc zastavena násilí činícimu, ne násilí odpírajícimu“ (Korn. ze Vš. p. 138).

Mýliti v čl. 229 = zdráhati se, váhati.

Mýto v čl. 10. 11. 12. 13. mzda púhončímu daná za roznášení púhonu, jako v starosl. *μυτο* = *μισθός*, merces, satisfactio.

Nárok 1. zlý skutek: „učiněna mi škoda; pověz, kterým nárokem,“ (čl. 226.); — „opovídati právo sveřepice, včely i vše což nárok“ (čl. 212. 238.); — „debitis, culpis, criminibus sive quae vulgariter nárok dicuntur“ (Cod. dipl. Morav. VII. 82). — 2. žaloba: „nárok, quod latine vocatur accusatio furum vel nocturnorum praedonum“ (Cod. dipl. Morav. II. 144.) 3. = intercessio, Einsprache: „ktožby koli nenařekl . . . jakýmkoli nárokem zemského práva“ (Kn. Tovač.). 4. nárok cti, calumnia, uražení na cti.

Nedědinný vládyka, ten který statku pozemkového nemá. (čl. 236).

Nedílný bratr, syn jest ten, který s jinými bratry neb s otcem společně hospodaří (čl. 53), totéž co *neoddělený* (čl. 52.) — Srovn. *dílný* a *rozdíl*.

Neroditi čl. 245.: „že ho nerodil ubezpečiti života“ = nechtěl, zdráhal se, zpečoval se, jako v starosl. *не родити* = non obtemperare, non curare.

Obec čl. 288. 297. 298. část pozemků všem osadníkům společná neb kterýkoli jiný majetek společný; protož překládá Mat. Verb. obec na: ager compascuus; — „neb ti lesové jsá obec Hodonská“ (Kn. ouzká pag. 97.); — „což se pak těch struh aneb obcí dotýče“ (Arch. Čes. I. 118); — „čehož ti lidé od starodávna užívali a na obci pásli“ (Půh. Olom. 1499. fol. 167). — Z toho původního významu vyvinul se pojem pospolitosti vůbec a nazváni pak všichni osadníci „obcí“ co protiva usedlých poddaných naproti vrchnostem, kterýžto pojem rozšířen pak na celou zem, kdež pak pod obcí se vyrozumívají ti, jenž k vládnoucímu v zemi

stavu nenáleží: „země česká, páni a obec“ (Arch. Čes. I 65); — „všem stavům a vši obci země té“ (ibid. 77). — Za tou příčinou nazývají se také v Zápisech o soudě panském strany na soudě přítomné „obec“ k rozdílu od nejvyšších ouředníků a soudců zemských: „že pan sudí nejvyšší pro nemoc na horu přijíti nemohl, ač k němu několikráte i z prostředku pánův i z obce posláno bylo“ (I. 29); — „naposledy z našeho snešení (t. j. soudců) hejtman k obci řeč měl strany odkladu soudu, dotazujíc se jich, co by k tomu říkati chtěli? Stoupili se o to ti obyvatelé, kteří přítomni byli . .“ (ibid. 81). — V tomtéž smyslu přichází slovo obec co protiva kmeta zemského u Korn. ze Vš. pag. 81.

Obora čl. 273. ohražené místo, kdež kobyly od sv. Jiří do sv. Havla se pásly.

Obúzetí někoho před soudem osočovati, calumniari; pojem, vedle kterého slovo to znamená osočování před soudem, jde z čl. 132. 227. a mimo to z desatero kázání: „vězte, že jest zle žaloval, súsěda lstivě obúzal;“ taktéž Mat. Verb.: „obuzce = calumniator, rapula falsi criminis.“

Od: „ot komorníka, ot pečeti dáti“ (čl. 1.) = za propůjčení komorníka neb pečeti platiti; — „ot koho pohoniti“ (čl. 11. 25.), „sedí purkrabí ot koho“ (čl. 29), „chtě se utéci ot koho“ (čl. 107.) = jmenem neb k rozkazu koho pohoniti, purkrabím býti, neb se utéci. — Taktéž zhusta v Zápisech o soudě panském: „mluviti od někoho“ t. j. jmenem koho, neb v Kn Tovačov. kap. 129: „ot koho kolivěk jedú.“

Odnikudž čl. 60. Poněvadž v každém pŕihonu udáno býti muselo, odkud pohnaný se pohání a to při tom, který statku neměl vlastního, doloženo býti nemohlo, protož se kladlo do takového pŕihonu, po jmeně pohnaného, slovo „otnikudž“ a slovo to se v celém pŕŕběhu pŕe vždy po jmeně obžalovaného kladlo, pŕávě tak, jako při jiném pohnaném statek ten se jmenoval, s kterého hnán byl: „kdyžby kto chtěl koho pohnat, an své dědiny jiným zapsal a ne-

měl nikdež dědin svobodných, muož jej pohnati za tkáče. A když bude póhon klásti ve dsky, má jej vložiti „otnikudž“ (jmenuje jej pravým jmenem) . . . (Jireč. Cod. j. boh. II. 99.); — „když koho pohonie „odnikudž“ a on praví, že není „odnikudž:“ má ukázati, že má na dědinách“ (ibid. pag. 279.); — „Ulricus conqueritur, quia Mi-keš „nulliunde“ sibi dextrarium recepit“ (Eml. Reliq. I. 44).

Odpíráti se čl. 21. 31. = zpírati se čemu, proti čemu, brániti se čeho neb proti čemu, jako v starosl. *отпирати ся* = abjicere, denegare, recusare.

Odpověď, obapolné mluvení původa i pohnaného před soudem „na odpovědi původovi vésti právo za vodu“ (čl. 72.). Zvláště mluvení pohnaného, za kterou příčinou pohnaný sluje také v K. R. *odpovídat*: jáz chci odpovídati, z nebož na mne žaluješ“ (čl. 94.); — „vstup mu v odpověď“ (čl. 95. 108.); — „když odpovídač před odpovědí neobránil“ (čl. 141.); — „právo na odpovídačových svědciích“ (čl. 146.) — Jest tedy *O. tolik*, co *vzepřecní*, litis contestatio: „před odpovědí móž poslov prositi“ (čl. 247).

Odvedení od úřadu čl. 209. někoho od právního běhu odlou- diti, aneb i na přátelský způsob věc od práva vzíti: „tu mně jest odvedl od práva tím kusem, že oni měli voliti sobě dva“ (Přih. Olom. 1412 f. 19); — „amicabili ordina- cione fuit deductum ab officio Pragensi“ (Eml. Reliq. I. 47).

Ohava čl. 212 zohyzdění těla následkem rány: „rány ohavné, jenž slove německy schramwündt, po jichžto zahojení zů- stává na tváři poškrvna neb šram, jenž vlasy nebývá při- kryt“ (Práva Měst. 210), die Schramme. — Srovn. *chromota*.

Ohřeb čl. 261. 262. 264. nejvyšší stupeň vdání. Když sou- peři po třikráte o peníze se vdali, vdali se pak v ohřeb. Slovo to pocházející od starosl. *grabiti*, *ograbiti* = privare, rapere ukrývá v sobě způsob, na který v nejstarších do- bách tento nejvyšší stupeň vdání vykonán byl: jelikož vdání bylo podlé povahy své sázkou na soud, sázeli se soupeři ohřebem o celé jmění dávající tomu, který při získal, právo, aby přesouzenému veškeré jmění vzal. Památku takového

oloupení spatřujeme v tom, že za doby K. R. komorníci tomu, jenž v ohřeb vdán byl, šaty s těla strhli a všechno se mu vzalo až do nohavic a mimo to zbraně, koně, i vůz, ač měl-li toho co při sobě. Srovnává se tedy náš ohřeb s výrazem v Římské vindikaci „*manus conserere*“ neb „*te ex jure manu consortum voco*.“ Nelze tedy schvalovati zprávu Řádu pr. z., jenž o *O.* praví mezi jiným: Že který by propadl a při svú ztratil před úředníky Pražskými, má ot-súzen býti hrdla i zboží, jakoby již byl pohřben; neb ohřeb český vzní jako pohřeb.“ *O.* proto nebyl sázkou o život, poněvadž v K. R. vdání o život sluje: vdáním o šíji. Aniž přistoupiti lze k výkladu slavného učence polského V. A. Maciejowskiego, jenž III. sv. str. 279 II. vyd. známého díla svého praví: „juž též že nie chcąc narznować komornikowi czasu, kazało prawo stronom wdać się w końcu na los (*o hrzeb*), czyli założyć się o cały jaki poposiadają majątek;“ neb mimo jiné věcné důvody přičí se takový výklad: „ohrzeb przez o hrzeb, domysłając się powinowactwa wyrazu tego z hrzebi“ (l. c. pozn. 1.) mluvnici, poněvadž by v K. R. pak dvě předložky státi musely: „dávaju jej v o hřeb“ a mimo to klade K. R., kdež o losích řeč má býti, vždy zřetelně slovo: hřebí. — Srovn. *Vdání* a *Právník* na r. 1870. str. 840—847.

Opověď ohlášení škody před úřadem. (čl. 213. 216.)

Opovědce čl. 216. 217. 218. ten, který před úřadem škodu neb cokoli ohlašuje.

Opovědčí čl. 215. taxa, která se úředníkům při opovídání škody platila a později *opovědné* slula: „jeho mlazšie opovědné přijímá“ (Ond. z D. Arch., Čes. II. 485); — „nemají opovědného více bráti než ot malých věcí groš a což více berú, toť berú proti právu“ (ibid. pag. 486.) — V Moravě sluly také „opovědné“ ony dva peníze, které město, žádající na nějakém pánu, aby poddaného z poddanství do města toho propustil, k listu, kterým o to propuštění žádalo, přiložiti muselo.

Opovídati před úřadem čl. 210. atd. Byly některé pře, při

kterých zapotřebí bylo zvláštního ohlášení před úředníky, načež opovídač žádal, aby mu vydán byl komorník, který by mu škodu, neb cokoli opovídači se stalo, ohledal. Kdo lhůtu, v které opovídaťo býti mělo, zameškal, aneb neopovída je hned pŕhon ohlásil, měl zmatek. Pře, při kterých opovídaní bylo zapotřebí i způsob toho, udány jsou v čl. 210—228. — Kterak opovídaní k. př. při žalobě z hlavy se dělo, popisuje §. 1. Řádu pr. z. . . „přijda před úředníky Pražské ve dvů nedělí ot zabítí toho přítele jmá jim opovědětí řka: páni, račte slyšeti, opovídám Vaší Milosti, že přítel můj jest zabit na pokojné cestě od toho z N.; opovídám vám hlavu jeho a proši, dajte mi komorníka, aťby tu hlavu spatřil.“

Oprava dědiny čl. 192., jest tolik co zpráva dědiny, die Gewähr, v kteréž zprávci vězeli tři léta a 18 neděl. — Jest tedy to slovo rozdílné od tak zvané *opravy* klášterů, jež záležela na právu ochrany, za kterou klášter ochrannému pánu platiti musel, tedy die Schirmvogtei.

Opravce čl. 282. 283. 296. Viz *zprávce*.

Opsětí čl. 176, psem se státi, ve psa se proměnití; tak též v Desatero Kázání: „jázt sem milú dcerku jměla, ta mi jest nyní opsěla, toto přede mnú ščenátko, jest to prvé mé dělátko.“ — Pes vůbec v starém právnictví jest symbolem podlého smýšlení: „co jsem jej lal a haněl, všeho se jest ostyděl jako hanebný pes“ (Kn. Tovač. kap. 176.); — „to cožm mówil, zelgaležm jako pies“ (Helc. Starod. pr. pols. pomniki I. 113).

Ostati: „právo ostalo na pówodových svědciach“ (čl. 148) = svědci původovi připuštění jsou k svědčení; — „na nem ostalo vdáváníe“ (čl. 276.), propřev stal se povinným vdané peníze zaplatiti.

Památné čl. 77. 79. 99. peníze, které ten, jenž při vysoudil, úředníkům dáti měl, nummi memoriales, neb pecunia memorialium: „peniezi, ječto slovú památné po obdržaném právu, takto se dělá“ (Jireč. Cod. j. boh. I. 355.); — „když kdo staným právem neb panským nálezem, neb svě-

dectvím neb ukázáním desk obdržel proti královu právu, toho jest právo sudfmu po groši od kopy a písarí věrdunk . . . a to slove památné“ (Zříz. Vladisl. čl. 332). — „inbed tomu póvodu má býti dáno za právo stanné a on dá památné“ (Řád pr. z. §. 27. 60). — Též v polském právě bylo pamiętne, viz Helc. Starod. pr. Pols. pomn. I. 295. 318.

Pancše čl. 7. 126. Znamenalo v době K. R. totéž, co v německých diplomech doby té znamenalo slovo „rittermässiger Knecht“ a v latinských „cliens, famulus clientalis,“ tedy takové osoby šlechtické, které u velmožů zemských v službu se přikazovaly. — Později byli panošemi onino lidé, kteří na stav šlechtický povýšení byli od králů, načež jim až do třetího pokolení příslušel titul: „slovutný panoše“ a po třetím pokolení obdrželi titul „urozený vládka.“ — Srovn. Čas. Mat. Mor. na r. 1869. str. 171—174 180.

Plen 69. 141. 154. 224. škoda učiněna na poli, louce, lesu, rybníku atd. Feld- Waldfrevel atd.; později slovo to z právnícké řeči se vytrácí, tak že pojem s ním spojený ve zříceních zemských se vyrazí slovy: pych a výtržnost.

Podávění čl. 182. 228. násilí učiněné ženské, oppressio: „mladice násilím podávali“ (Arch. Čes. I. 359); — „Anka de Lubkovje conqueritur super Ludek, quia raptam oppressit et violavit virginitatem ejus“ (ibid. II. 332)

Podsudek čl. 213. náměstek nejvyššího sudfho, jehož O. z D. jmenuje „mlazším nejv. sudfho“ (Arch. Čes. II. 485) a na str. 486 ibid. jak K. R. podsudkem: „komorníč druh a podsudek opovědného nemají více bráti, než . . .“; — ve zříz. Vladisl. čl. 332 sluje podsudí = subjudex, v Řádu pr. z. čl. 95 vicejudex. — Konal společně práce s podkomorníkem (viz komorníč druh), zvláště pak jemu náleželo dohlížeti k řečníkům zemským, t. j. těm, kteří pūhony a žaloby před soudem přednášeli, zdali je přednášejí tak, jak v deskách zapsány jsou.

Póhonná řeč čl. 266. nějaké vedení práva, kteréž předcházelo pūhon k. p. vdání po póhonné řeči bylo ono vdání, kteréž

se dalo, když soupeři při žalobě o posly na ohledání sporné dědiny žádali; vdání bez pöhonné řeči bylo, když někdo najal komorníka, aby šküdce in flagranti vdal.

Pokázati v čl. 252. 282. 290. = ukázati, v čl. 126. = dokázati.

Poklid čl. 85. Úmluva stran, vedle které při svou odkládají buď jen na dobu, buď k přátelskému rozsouzení bez soudu: „za právo při poklidu jest, že žádná strana sama jedna bez druhé poklidu činiti nemóž. Kdožkoli poklid učiní a potom k sídu stane, má vedle nálezu panského kázán býti. Každý poklid jest z dobré vôle, z núze a z práva žádný.“ (Korn. ze Vš. pag. 41.) — Srovn. „Právník“ na r. 1869 str. 629.

Pomocné čl. 85. 99. taxa, kterou platil pohnaný, když pře v jeho prospěch se obrátila buď nedopatřením původovým buď ustanovením soudu.

Pomocník čl. 69. 71. 209 ten, který přísahou svou dotvrzoval že pohnaný, odpřisahav se ze skutku, v pravdě nevinen jest, der Eideshelfer, consacramentalis. — Srovn. „Právník“ na r. 1869. str. 710.

Poprava znamená 1. původně napravení křivdy skrze moc soudu: „na popravu ustaviti pravdu“ (Lib. S.) = ad corrigendam injuriam statuere jus. Z toho jde, že 2. *P.* znamená soudní právomocnost vůbec: „páni ze Sternberka jako jiní páni vedle řádu země této poprav užívati mají“ (Arch. Čes. II. 32). Pak znamená *P.* 3. soud „ot úřada, k nemuž popravú sbožie leží“ (K. R. čl. 29.), — „v němž kraji ten hrad leží k popravě“ (ibid.); — „což k Brněnské popravě a sídu sluší“ (Přh. Brn. 1406 fol. 10). — Pak znamená *P.* 4. okres soudní: „v hrazské popravě jedním komorníkem pöhoniti, protože je v té popravě“ (K. R. čl. 1.). — A poněvadž napravení křivdy jest účelem práva a křivda se napravuje prostředky od práva přiměřenými, protož znamená *P.* také 5. vedení práva čili exekuce, kterou právě křivda se napravuje a sice exekuci v civilním a trestném procesu: „quia quando pojem beneficium Pra-

gense super inducciones et super popravam (Eml. Reliq. I. 65.) = když pojal úředníky Pražské na zvod a úplné dovedení práva skrze přidělení; v trestném právě pak znamená *P.* vykonání trestu smrti. — Konečně znamená *P.* 6. hrdelní pravomocnost po krajích, jíž podléhali škůdcové země, kteří pro zlé skutky psanci se stali. Viz *Popravce*.

Popravce čl. 131. Byli to členové starožitných rodů, z nichž se vybírali kmeti zemští a jimž poprava t. j. trestné právo po krajích náleželo. Bylo v každém trestném okresu popravců více, podlé K. R. byli dva (čl. 142.), Maj Carol. ustanovuje tři; tentýž počet byl dle čl. 84 Ondřeje z Dubé. Popravcům náleželo, bdíti nad zachováním dobrého řádu a jmenovitě měli trestati rušitele veřejného pokoje; k tomu konci vedli rejstra, do kterých takoví rušitelé se zapisovali. Píše o tom Ond. z D. v čl. 85: „o popravě páni praví, byloliby, žeby na koho bylo dovedeno popravcemí a konšely toho kraje: tehda má se nad takovým poprava státi a práva izádného nemá užívati. A nad kýmž se poprava děje, nemá ot popravci zboží to hubeno býti ani bráno, než odění jeho a jízdné koně a což s kata jest dosti, ale víc nic.“

Popraviti, popravovati právu platnost zjednati 1. pokutováním toho, který předpisů jeho neplní: „ale na tom mož popraveno býti, že nedohnal“ (čl. 106.); — „nemohl by úřad popravovati z nedohnání“ (čl. 107). 2. Skutečným trestáním zlých skutků: „aby jemu to bylo za zlodějství položeno i k němu popraveno;“ — „ten má ihned psán a vyvolán býti a má nad ním jakti nad zlým člověkem popraveno býti“ (Kn. Tovač. kap. 31.). — 3. Vykonáním exekuce: „pojem beneficium Pragense cum camerario voluerit popraviti in hereditatibus suis ubique, ibi sunt eum otbili“ (Eml. Reliq. I. p. 66).

Posel od úřadu, komorník, který od soudu straně dán byl, aby poháněl, neb s ní škodu kteroukoli ohledal a speciem facti pak soudu předložil, — nuncius camerarius (Eml. Reliq. I. 20).

Posloupná dědina čl. 282. ten statek, který na někoho právem dědickým přichází (innata hereditas. Eml. Reliq. I. 46).

Postihnouti čl. 115. 129. 134. = dokázati zvláště svědky, jako lat. reprehendere a něm. überführen, überweisen.

Potřeba čl. 92. negotium (jako v starosl.), práce naléhavá, res necessaria.

Póvod ten, který vede, tedy, poněvadž v nejstarší době žalobník sám přiváděl komorníky tam, kde pohnati měli, znamená *P.* žalobníka, actor. — V čl. 141. K. R. neznámá *P.* však actor, nýbrž conductor, tedy položeno jest vlastně v tom smyslu, který slovo to prvopočátečně mělo, a v tomto rozumu byl *P.* ten, který místo žalobníka zastával buď při ohledání škody, neb kdekoli jinde: „pakli sám (t. j. žalobník) nepřijede, ale muož místo sebe jiného puovoda poslati rozumného = si autem actor metipse nollet ad tabulas redire, potest vice sua aliquem conductorem mittere intelligentem“ (Zříz. Vladisl. čl. 153); — „a ten jistý, ktož právo vede, má při úředníku jeti, aneb puovod, kterého pošle a když přijedú k těm dědinám, má ten, ktož vede aneb póvod jeho ukázati . . .“ (ibid.) — „quando póvod actoris jurando non procedit, actor perdit“ (Jir. Cod. j. Boh. II. 270.); „jistec přísahá aneb ten, ještě slove póvodem“ (ibid. 327). Byl tedy v tomto smyslu *P.* zástupcem žalobníka, jako také Ond. z D. v čl. 24. praví: „Radún z Týnce žaluje na Petra z Brusóv, že jemu učinil škodu svú mocí . . . po tej škodě póvod Jan ze Ptice, Petr ze Smrdova, aneb sám“ (t. j. žalobník); — „Dětoch conqueritur super Bernhardum etc. quia fecerunt sibi dampnum cum suo posse per excussionem . . . Actor Pešek, sive Dyžek, sive solus“ (Eml. Reliq. I. 22). — Byly však pře, v kterých žalobník sám žalovati měl a užíval-li původů v ní, mohl se pohnaný obrániti, jako k. př. pře ta, které čl. 141. K. R. dotýká. — Srovn. Korn. ze Vš. str. 437.

Poznati se v čl. 113. = přiznati se; v čl. 18: „ačby komorníky poznala“ = ač by oba komorníci vyznali.

Pramen čl. 228. pruhý vlasů, z nichž jeden úplet se plete.

Pravější svědci čl. 134. 144. jsou buď ti, kteří lépe vypovídali a na přísaze zmatečné prošli, buď ti, kteří jsou vyššího stavu, než svědci soupeře.

Právo znamená 1. právní pořádek: „ne s právem ho sehnal“ (čl. 24); — „právo jej pohnati trhem v hradě“ (čl. 18.; viz 19. 23. etc.). — 2. povinnost: „právo jim sehnati, kdež jeho žena sedí“ (čl. 23). — 3. přísahu: „sirotčí právo“ (čl. 72. 123.), „právo na kříži“ (čl. 143) — 4. průvod právní: „právo se otepřieti“ (čl. 72. 73. 74. 116. 117. 121.); — „právo voda železo, svědci“ — 5. při: „jest-li mi s ním které právo míti“ (čl. 132.) — 6. taxa soudní: „má právo ot neho dáti tři haléře“ (čl. 1): — „nedaj jeho práva jedno 32 haléřův“ (čl. 6.) — 7. torturu: „utrpným právem bylo přikročeno a každý z nich dvě práva vytrpěl“ (Manusc. v Arch. Brněn.).

Přeboj čl. 69. útok na člověka s úmyslem ho oloupiti, v němž napadnutý se brání a překonán jest; přichází též forma příboj: „jako lev hotov ku příboju = sicut leo paratus ad praedam“ (Jungm.): — „příbojnictva nerodíte žádati = rapinas nolite concupiscere“ (ibid.).

Přebývek čl. 35. dočasné meškání kromě stálého sídla, jakž jde z čl. 45. 46: „to již na svém bydlí, že již nepřebývá.“

Převuzný, přívuzný čl. 15 — zavázaný, povinný, srovn. starosl. *вѣзъ* — vinculum, *вѣзъ* ligamen.

Přídruha čl. 278. sloupy v plotu, mezi kterými koly připevněny jsou, sustentamentum. — Srovn. *Družiti*.

Příhlavný dobytek čl. 184. 209, věci, které zabitému odebrány byly; neb dobytek znamená zde to, co později znamenalo slovo „nábytek“ = svrchky, neb movité jmění vůbec tak že k nábytku ovšem také dobytek čítán byl. Poněvadž ale později k. př. v Řádu pr. z. a v Ondřeji z Dubé již se nemluví o příhlavním dobytku, nýbrž o příhlavních *peněžích*, protož máme za to, že výraz K. R. příhlavný dobytek neznámá pouze koně zabitému odebrané nýbrž jmění a svrchky vůbec, které při sobě měl; to se dotvr-

zuje k. př.: „conqueritur, quia receperunt circa caput (při hlavě) capitalis pecuniae 10 marcas argenti“ (Eml. Reliq. I. 5.); — „Petr žaluje na Jana, že, když zabil jeho otce, při hlavě jeho vzal jemu 500 hřiven“ Ond. z D. čl. 17).

Příjem, Přijetí čl. 167. 211. 247. přijmouti od toho, kdo nějakou škodu jinému odebráním věcí učinil, tyto věci a užívati jich: „kdyžby kto komu škodu učinil, nebo kázal učiniti, nebo ot koho tu škodu přijal“ (Řád. pr. z. čl. 78). Spojuje se obyčejně v starých pramenech se slovem *žive* = užívá: „Ondřej žaluje na Kříže, že když Jan učinil jemu škodu svú mocí bezprávně . . . on (Kříž) tu škodu ot něho (t. j. Jana) *příjem i живе*“ (Ond. z D. čl. 26.); — „žaloby jedny jsú z účinka, druhé z přijma, třetí z kázání“ (Ond. z D. čl. 23). — V latinských pramenech se to vyjádruje slovy: *suscipere a uti*: „sibi factum damnum ipsi *susciperunt et usi sunt*“ (Eml. Reliq. I. 29. srovn. *ibid.* 21, 33, 44, 61 atd.) — V latinských pramenech sluje *P.* *susceptio*. — Srovn. *Žití*.

Příti jako starosl. *прѣти* *contendere, contradicere, causam tueri*.

Přivedení čl. 72. 131. 132. působení k tomu buď radou, neb přimluvou, aby kdo jinému škodu učinil. Význam ten poznává se zvláště z latinských pramenů ze slova: „*adducere*“ což jest překlad našeho: přivedení, k. př. „*quod adduxerunt super me* (= přivedli na mne) *Petrum sine jure cum suo posse, qui rapinam fecit in hereditate mea*“ (Eml. Reliq. I. 42.); — „*quia radil et adduxit Benessium*“ (*ibid.* 66.) — Jest tedy ten, který přivedl koho, aby škodu učinil = *auctor delicti* a *P.* samo jest *concursum ad delictum intellectualis*. — Místo *P.* užívá se nyní slova: navedení k zlému skutku radou (*consilium delinquendi*), neb rozkazem, neb hrozbou. — V čl. 8. K. R. znamená *P.* ovšem jen sprovázení komorníka tam, kde pohnati měl.

Psanec čl. 131., *proscriptus, infamatus*, ten který do rejstrů u popravců zapsán byl co škůdce zemský a rušitel veřejného pokoje, nebo co přechovatel takových škůdců: „o zjev-

ných a hrubých vinách, jimižby narčeni byli aneb psáni od konšel neb přísežných, ježtoby psanci byli, pro něžto potom podlé řádu a práva na smrt měli by odsúzeni býti“ (Maj. Carol. §. 115).

Purkrechtní dědina, ves nebo statek podlé emfiteutického (německého) práva vysazený.

Rada v čl. 72. přijali jsme na místě „zrady právo se oteprítí“ čtení: „z rady;“ v čl. 168. na místě: „ze zrady“ položili jsme: „z rady“ a v čl. 210. na místě „zradil“ ustanovili jsme se na čtení: „radil“ a za těmi příčinami. Předně vyrazí se pojem „zrada“ (proditio, Verrath) v K. R. slovem „nevěra“ jakž čl. 129. a 130. dokazují. Mimo to jest nápadno, že slovo „zrada“ a „zraditi“ v čl. 72. a 210. přichází ve spojení se slovy „přivedení“, „žítí“, „přijetí“ a s plnem a slovo „rada“ nikde se neklade v K. R. ve smyslu „consilium delinquendi“, kdežto v jiných pramenech, jmenovitě v Reliq. Tab. Ter. několikráte slovo „raditi“ ve spojení se slovem „přivesti“ se naskytuje tak k. př. „quia *radil* et adduxit Benessium, qui sibi russil inducciones“ (Eml. Reliq. I. 66.). Mimo to přichází pojem *rady* v latinských pramenech zhusta: „quando rapinam fecit, eum adduxit et *consuluit* sibi hoc“ (ibid. 28.); — „quod *consuluit* filio, quod eum caperet“ (ibid. 62. 66.). Byloby tedy nápadno, kdyby K. R. toho slova neužívala a že na svrchu dotčených místech námi navrhovaná čtení jsou správnější, jde z toho, že tím tento nedostatek K. R. se odstraňuje a mimo to z toho, že pojem *zrády* v ní se vyrazí slovem: *nevěra*. Nedostatečnost čtení „zrady“ uznal již opisovatel nejstaršího exempláru, an v čl. 168. psal: „ze zrady hlavy“ kteréž také není místné proto, že zrada hlavy mohla místo míti jen tehdáž, když pán zrazen byl na bezživotí (čl. 130.), jinak byla obyčejnou vraždou, jakož také v čl. 180. 184. o púhoně z hlavy zvláštní zmínka se činí. — Srovn. *přivedení*.

Řeč mluvení a tudíž jednání před soudem: „kak z které řeči

sě zpravovati“ (nápís hlavy VII); tedy: „póhonná řeč“ ústní jednání neb sepření po púhoně, „slubní řeč“ atd. České „řeč“ znamená jako polsk. *rzecz* také čin, skutek, věc, res, Sache, zvláště v K. R.

Rota formula jurisjurandi čl. 138. — Slovo to přichází v tomto smyslu ve všech řečech slovanských, již starosl. má *pora* neb *porę*. Z jakého kořene pochází, nesnadno se ustanoviti; snad ze sansk. „rat“ dicere, fari.

Rozdíl čl. 192. dělení se zvláště bratrů ve statek otcovský, obyčejně slovem dělení se vyjadřuje: „díl nebo rozdíl jest netoliko příbuzných a přátel, ale i jiných lidí, mezi sebou čímžkoli nedílných jedněch od druhých, dědinami, platy . . . oddělení.“ — Púhon z rozdílu jest tedy ten, když kdo myslel, že při tom dělení nějak zkrácen byl.

Sědání, duellum, pugna duorum, souboj čl. 129. Ve věcech, které se dotýkaly cti nebyli připuštěni svědci, leč v takových, které pak soubojem se rozhodovaly: „v také příhodě devět mužův dobré pověsti s obů stran buď postaveno a ty přisězte, prvé nežli strany sedati budú.“ (Maj. Carol. §. 88.) — Povinen k souboji byl jen roveň rovni t. j. ti, kteří stejného stavu byli (K. R. čl. 129): „jestli žeby kto urozenější od sebe nižšího k sedání pobízen byl, není mu dlužen odpovídati“ (Maj. Carol. §. 90). Kdož sedati měli, měli právo se dáti zastoupiti jiným, který stejného stavu a urození byl. (Maj. Carol. §. 91).

Schovalý čl. 129. člověk ctný, zachovalý: „zlého se diela chovajte“ (Sat. Řemesl. Výb. Lit. I. 219).

Sírotčí právo čl. 72. 123. Výhoda sirotkům od práva popřaná, že, když z dluhu po otci viněni byli, žalobu odmítnouti mohli, přísahající sami jediní, kdežto jiní svědky vésti a ordálu vody se podrobiti museli (čl. 70). Z toho pak povstal obyčej, že každá přísaha, při níž postačovalo věrování jen jediné osoby, nazývána byla právem sirotčím. (Der Waiseneid).

Slubní řeč v nadpisu hlavy IV. — Dr. H. Jireček v svém

vydání K. R. Cod. Jur. Boh. p. 97. klade za tím slovem v závorce (*s ludmi*?) se znamením otázky, jakoby konjekturnu „*s ludmi*“ na místě „*slubní*“ navrhoval. Avšak celá hlava IV. ukazuje na jiný smysl slova toho. V čl. 70. praví se, že v slubní řeči z dluhů, z dědin atd. platí též právo jako v úřadě; v čl. 72. praví se, že kdyby původ z rady žaloval a *pohnaný jemu žaloby nebránil*, že původ atd. V obou těch člancích staví se patrně slubní řeč čili slubní jednání naproti jednání před soudem a protož se domníváme, že slubní řeč není ničím jiným než-li narovnání nějakého sporu skrze přátele soupeřův. Toto narovnání mohlo místa míti i tehdy, když věc již na soud vznešena byla a soud buď sám narovnání sporu přátelům odstoupil, anebo strany věc od soudu vzaly a lidi požádaly, aby je smluvili. Nad míru zajímavo při tom jest, že v jednání slubním strany těchto prostředků právních užívaly jako v řádném běhu soudu, svědků a přísah, jen ordály vyloučeny byly z toho, na místě kterých se metaly losy. Jest tedy slubní řeč K. R. totéž, co druhá recense Statut Ottonových z r. 1237 jmenuje: *slubní súd*: „*Illud etiam, quod dicitur zlubní zud habeant inter se libere et absolute scilicet de capra et ove et ceteris hujusmodi, praeter vaccam, bovem et equum ceteraque majora*“ (Cod. dipl. Mor. II. 326). K slubní řeči bylo podlé čl. 72 zapotřebí svolení obou stran; trpěl li však viněný, že původ přec naň žaloval, pak měl původ přísahati a dvěma pomocníky přísežnými se opatřiti. Kdežto podlé statut Ottonových slubní soud místo měl o kozu, ovci atd., připuštěn býval v českém právě také při plenu, ohni, z dluhu, při škodě na polích atd. Že slubní soud zachovával formy při právě obvyklé, není nic divného, poněvadž podlé Knihy Tovač. odškodné peníze za vraždu také od přátel mimo soud zemský smluvy býti mohly, ač suma jich od práva ustanovena byla.— Z této slubní řeči vyvinulo se později tak zvané ubrmanství, *judicium arbitrarium*, při kterém ovšem již neužíváno fo-

rem soudních, nýbrž které na pouhém rozeznání smluvčích záležely. — Co se týče slova „slubní,“ upozorňujeme, že v starosl. *любнѣ* neznamená pouze amare, nýbrž také acquiescere = spokojiti, smířiti.

Spas čl. 271. Nepřichází krom toho místa K. R., pokud mi vědomo, více v starší literatuře a jest tvořeno od časoslova *pásti* jako slovo popas: „mandavit facere ei dandum bezprávným popasem skotem, koňmi“ (Jir. Cod. j. Boh. I. 314).

Společník čl. 10., ten který jest s někým na spolku, spolumajitel statku. — Viz sstupek.

Sstupek čl. 209. unio, congressus bonorum, sstoupiti s někým ve společné držení statku, tedy totéž, co obyčejně se nazývá spolek: „cum omnibus bonis congressus est, id est stupuje se (Olom. Desky VII. 251); — „quia cum ipsa habet congressum i. e. sstupek (ibid. VII. 234. 254.); — consenciente ad hoc fratre suo, qui est suus sstupník (ibid. VII. 265); — sunt congressi et fecerunt sstupek seu in verum na spolek (Brněn. Des. VII. 196). Společník nemohl bez vědomí ostatních spolumajitelů statek nikterak zavaditi nebo prodati. — Již v K. R. čl. 53. přichází slovo „spolek.“ „a syn u něho na spolce.“

Ssutí čl. 187: „z ssutí dědiny z přívuzenstva.“ Příbuzní po meči měli totiž právo, když přítel jejich statek cizímu prodal, tomuto prodaji se opřiti a položice tržnou sumu mohli kupce z koupě vyssuti: „kdyžby kto dědiny u čího bratra neb přítele koupil, ježtoby ten bratr nebo přítel byl jemu po otci t. j. po meči, ale ne po mateři, to jest po vřeteně, a kdyžby ten přítel, jenžto jest po meči, chtěl tu dědinu obdržeti: tehdy má trój póhon učiniti před rokem a přede dnem a ty peníze, za něž jest prodána ta dědina, úředníkom Pražským má položiti. A když pohnaný chce přijíti peníze, má jemu dědin postúpiti a úředníci mají jemu peníze vydati a kdyžby se jediného groše nedostávalo, nebo který groš byl měděný neb falešný, tehdy pohnaný má

ostati při dědinách kúpených a penězi úředníci Pražští mají se rozdělití. Pak-li přijme peníze, žádného nevyvrha, tehdy jest jej právě ssul a má jemu těch dědin postúpiti“ (Řád pr. z. §. 69). — V latinských pramenech sluje tento výkon abscussa (Jir. Cod. j. Boh. II. 282) alienatio, neb podle českého významu sipatio (ssuti = sypati) v německých Abschüttung. O ssuti zástavy viz Korn. ze Vš. 205.

Starosta v čl. 62. zprávce, purkrabí: „jsa ejus starosta et purkrabí“ (Jir. Cod. j. Boh. II. 314); — „starosta země Moravské (Kn. Tov.) = hejtman. — Přichází také ve smyslu poručníka sirotků. (Kn. Tov.)

Statek v čl. 128 = movité jmění, zvláště dobytek.

Staviti, stavovati v základ bráti, pfänden. (čl. 231—237).

Stráža čl. 133. pes, který hlídá.

Suché dni t. j. adventní, postní a letničné, v kterých zemský soud na hradě Pražském zahájen býval.

Svědčení pūhonu „jiného nic není, než na ten čas, kterýž v pūhonech jest položen, týchž pūhonův skrze komorníka přede všemi vyhlášení“. (Korn. ze Vš. p. 19.) Když komorník totiž pūhon vykonal, přišel v ten den, kterýž v pūhonu co rok udán byl, před úřad a ohlásil se, že pūhon tomu, jenž pohnán býti měl, skutečně doručil.

Sveřepice čl. 177. 271 starosl. sverēp = sveřep, sverēpēti = sveřepēti, wild wachsen, kobyla, která nekonala polní a tažné práce, a podle latinského významu v Řádu pr. z. §. 62: „equatiae, quae sveřepice dicuntur“ kobyla plemenná, equa emissaria, die Zuchtstutte: „equas dedit, quas dicimus emissarias“ (Cod. dipl. Mor. I. 219, anni 1143).

Svod čl. 209 intertatio (= in tertium deducere) v středověké němčině: der anefang, anfang. Když pravý majitel u koho věc svou nalezl, musel ten udati, odkud ji má, tím on tedy svodl vinu od sebe na toho, tento pak musel udati, kde on ji vzal a tak šlo toto svedení čili svod potud, pokud nepřišlo se na toho, který již více dotvrditi nemohl, od koho věc tu dostal, neb koupil, neb přijal a ten

pak považován byl za zloděje neb odcizovatele té věci. Ten, na koho se kdo odvolával, že od něho věc dostal, slul zprávce. (Gewährsmann): „pakliby ten řekl, že kůň u jiného koupil a to chce svěsti k onomu, tak s jednoho na druhého svod půjde, dokudž jistý prodavač nebude nalezen . . . Postaví-li svod neb zprávci, tehdy on jest prázden a ten zprávce má zaň odpovídati“ (Pr. Kuten.). — Od XIV stol. počal se tento výkon právní v Čechách ze zemského práva vytráceti a zachoval se ještě jen v právích městských.

Ščep čl. 188 strom ovocný: „arbores fructiferae, quae ščepy dicuntur“ (Řád pr. z. §. 62).

Tkáče: ten, který nemá vlastního jmění ani domu ani statku a tudíž také nemá stálého sídla, „ledno tká sě, že nenie usědlý“ (čl. 60. 237).

Úmluva čl. 14. Když ten, který při prosoudil, za 14 dní nálezu panskému dosti nečinil, poslal vítěz k němu komorníka, aby ho napomenul, by povinnosti své naplnil aneb s původem nějak se o čas umluvil, kdy nálezu panskému zadosti učiniti chce. A toto napomenutí slulo úmluvou: „úmluva jiného nic není než oznámení spravedlnosti své zprávci nebo vinnému s podáním k přátelskému umluvení a k výstraze práva vedení dalšího“. (Korn. ze Vš. str. 180.)

Úrok čl. 159. 210: vzebrání úrokův t. j. když se kdo v dědinu cizí uvázal a od poddaných roční platy, které se na dva termíny o sv. Jiří a o sv. Havle odváděly, vybíral. Byly úroky obilní i peněžité.

Ustátí právo na někom (čl. 237). Když pohnaný k líčení pře se nedostavil, ztratil při nestáním a původ na něm právo ustál a pohnaný byl in contumaciam odsouzen.

Útok čl. 101 etc. Když mezi dvěma lidmi nastalo nějaké nedorozumění neb nějaká roztržka, tak že oba cítili, že jeden druhého pro tu věc pohoniti bude, hleděl jeden druhého v té věci půhonem předejít a kvapil, aby půhon u úřadu

dříve ohlásil, než soupeř jeho. Toto ohlášení půhonu slulo útokem a kdo útok na soupeře provedl, měl právo jej pohnati a druhý nemohl jej z té věci soudně stíhati nýbrž musel čekat, až pře ukončena byla. Tím běře útok na sebe poněkud povahu sázky tiché; kdo dřív požene, vyhrá půhon. A vyhrav tedy sázku t. j. půhon, měl pak tu výhodu, že soupeře svého na půhonech v deskách držeti mohl. To se dělo tak. Původ vloživ útok ustanovil rok do šesti neděl, po těchto šesti nedělích opravil rok druhých šesti neděl, po těch opravil zase rok do třetích 6 neděl a když třetích šest neděl mine, vložil na něho půhon ve dsky k čtvrtým šesti nedělím a kázal ho pohnati. A když rok přišel, kterého půhon svědčen býti měl, kázal původ komorníku, aby půhon ten zmatl; tím byl půhon ztracen a první pře mezi pohnaným a původem ukončena, načež původ dal opět útok na soupeře a opakovalo se celé jednání jako při prvním útoku a půhonu a když opět tři roky (půhony) odbyty byly, byla druhá pře skončena, pak následovala tímtež během pře třetí, v které věc sporná více odložena býti nemohla opravováním roků, nýbrž nález se státi musel, načež původ pohnaného déle v deskách držeti nesměl. (Jir. Cod. j. Boh. II. 98.) — Jaké zmatky pohnaný původu činiti mohl, o tom srov. *Držení* a čl. KR. 75 až 112. — Toto držení v půhonech zrušeno jest v druhé polovici XIV. století, ač útok dále ještě trval, zvláště tehdáž, když půhon nějaký zdvižen byl, načež oba soupeři se snažili, útok jeden na druhého dáti, buď oustně volajíce „útok, útok“ neb čepice, neb klobouky atd. na katedru házejíce; kdo dříve zavolal, neb dříve čepici atd. na katedru vhodil, ten měl útok t. j. právo, soupeře svého z té věci pohnati. (Viz Korn. ze Vš. str. 91—92.)

Vdání čl. 253. 256. 259—291. Vdání jest onen výkon právní předsebraný v processu o rušení držebnosti neb o poškození majetku polního, v němž každá strana z jistě praesumptio juris tvrdí, že sporná věc jí vlastnictvím náleží;

na základě této praesumptio juris ukládají sobě strany při ohledání povahy skutku jistou sumu peněz na způsob sázky po třikráte neb čtyřikráte zvýšenou, kteréžto peníze soudcům od té strany složití se mají, jež nálezem při prohrá. Soud bral pak polovici té sumy a vyhrávající strana polovici druhou. Jest vdání tedy částí vindikačního processu a sice tak zvaná actio in rem sacramento a liší se od pouhého základu tím, že nemohlo, jako základ, soukromě učiněno býti, nýbrž že vždy šlo na úrad. Bylo vdání s řečí pohnou t. j. po ohlášení pohnou a vdání bez řeči pohnou, když kdo komorníka požádal, aby škůdce in flagranti zastihl a vdal — Viz „Právník“ na r. 1870 str. 829—851. A srovn. *ohřeb.*

Věsati čl. 229 == vězeti někoho slibem, t. j. slibem zavázati.

Víra znamená 1. v čl. 125. důvěru, kterou kdo má, že mu od soka žádná škoda neb nic zlého činěno nebude, poněvadž s ním ve smlouvu přátelskou vešel: „že mu škodu učinil svú mocí bez práva za *přátelskou smluvu*“ (Jir. Cod. j. Boh. II. 317.; — „ubiše bratja na veri“ (Mikl. Lex.). — „když rovně na rovni vzmluvi, by mu co učinil za věrú“ (čl. 129). V tomto smyslu jest tedy víra protivou nevěry čili zrady, jakž to z čl. 129 a 130 jde. — 2. úvěra, úvěr, t. j. dluh někomu půjčený v důvěře, že jej zaplatí: „a tady svú víru (rukojmím) vypravuje“ (čl. 128), „nemóž staviti pro dluh pána . . . proto, kdož mu směl věriti, dobývaj právem“ (čl. 231. 232). — Treu und Glauben ve formulích věrovacích k. př. v čl. 150. 176. jako v starosl. „mi se na toj zaklesmo našimi věrami i dušami.“

Vóle v čl. 298. znamená jako v starosl. *nonne* libertas, svoboda, ač ovšem i voluntas znamenalo. V čl. 298. míní se totiž ony částky statku pozemkového, které nedílly neb neděleny byly a tudíž ne jednomu náležely a určeny byly k užívání všech společně. V každém kupním listě kladla se slova, že prodává se: „se vsí zvolí, což k tomu přísluší.“ Již v XV. stol. mnozí nevěděli co slovo *V.* vlastně znamená; praví Korn. z. Vš. na str. 156: „nejedni za to drží, žeby se těmi slovy dědiny mínily, kteréž k tomu

zboží příslušejí, kteréž se prodává a ve dsky klade; ale to jest jinak; nemíní se těmi slovy to, cožby k tomu příslušelo, což se prodává, než toliko svoboda na tom všem a k tomu, což prodáno jest, jako cesty, řeky, silnice, obce, močidla, vody a jiné věci k těm podobné a jest zvoľe na gruntích panství (a) na lidech.“ Znamená tedy Z. 1. panství na lidech (dominium); 2. právo užívati všech občin a v tomto smyslu přichází v latinských pramenech pode jménem „libertas.“ „villas Z. et H. cum hereditate (= dědina) et qualibet libertate (= zvoľí) ad ipsas pertinate“ (Eml. Reliq. I. 22); — „curiam cum agris et qualibet libertate ad ipsam pertinate“ (ibid. p. 17); — v českých listech praví se takto: „s horami, pastvami i se vší voľí i s plným panstvím . . . s pastvami i se vší voľí, což k tomu sluší i s plným panstvím“ (Arch. Čes. II. 48). V moravských deskách zemských užívá se také slova *jus*: villam L. cum silvis, pratis, pascuis juribusque ipsorum et pertinenciis universis“ (Ol. desky I. č. 250. srovn. 251. 253. etc.

Voliti v čl. 108 = chtíti, jako v starosl. волѣти velle a jakož se podnes význam ten také v češtině zachoval v pořekadlu: vol, nevol, volte nevolte = chtěje, nechťeje.

Výboj čl. 224. útok činěný na dům neb dvůr zvláště noční dobou; tak praví Řád. pr. z. jednáje o výboji v čl. 52. „kdyžby kto koho z násilí nočního chtěl pohoniti . . . susědy má přivolati . . . a ukázati dóm vybitý;“ — kdyžby jej (t. j. dům) vybíjeli ve dne a zvláště pak v noci (Maj. Carol. čl. 122): „o tom nočním lúpeži a výboji“ (Arch. Čes. II. 36.); — „komu se ten výboj noční děje“ (Korn. ze Vš. 140).

Výnězda = vyjízda čl. 209. Tak slul povytečně výjezd soudních zřizenců na ohledání mezí a škod kterýchkoli.

Vypírati čl. 148. důrazně zapřati, nepřiznati se.

Vypraviti rukojmě čl. 128. = vyvaditi je z rukojemství.

Vyručiti se čl. 140. 266. 267. rukojmím ujistiti, že základ zaplacen bude: „zajatý dobytek móż vyručiti na hotové

peníze a to rukojmí dobrým . . . a když tak vyručí, tehdy p^ovod má zajatý dobytek propustiti“ (Korn. ze Vš. 331). — Srovn. *zájem*.

Vzepřítí se čl. 259. před soudem žalobu a odpory na ni klásti, tedy = sepření, litis contestatio.

Vzchoditi dědiny, pole čl. 290. dědiny tak obejíti a ukázati, jak právo předpisuje.

Za přísahu čl. 176 = na místě přísahy; — za odpověď = na místě, aby na žalobu odpovídal (čl. 282); — za časa býti v kaple (čl. 142.) t. j. na primě; viz *kapla*.

Zájem čl. 140. odebrání dobytka pro nezaplacený úrok; věřitel měl totiž právo, když dlužník úroku v ustanovený čas neplatil, dobytí komorníka u soudu a dlužníku tolik krav, koní, ovec a sviní zajímati, kolik úrok ten obnášel. Ten, kterému zájem se stal, tedy dlužník, měl právo, zajatý dobytek do 14 dní u úřadu, aneb i na cestě, když hnán byl, vyručiti dostatečným rukojmím; avšak jen ten mohl zájem vyručiti a žádný jiný, na jehožto statku zajímáno bylo. K tomu se vztahuje čl. 140. K. R. (Srovn. Korn. ze Vš. 326—336).

Zákon čl. 138.: „právo opatu vzíti na svůj zákon“ = řehola klášterská t. j. na místě přísahy věrovati se řeholou mnišskou. — Srovn. „Právník“ na r. 1871 str. 192.

Záповědný sněm čl. 203. 206. shromáždění stavův na záповěď t. j. rozkaz krále k rozdílu od soudu zemského, jenž v určité doby pravidelně zahajován byl. — Srovn. *suché dni*.

Zapovídati čl. 277. 295. brániti někomu, aby mou cestou, t. j. takovou, která v mezích mého majetku leží, chodil, nebo jezdil; později nazýváno to: záповědi gruntů. (Viz k. př. Arch. Čes. V. 513.) Za doby K. R. děla se záповěď skrze komorníky, později od majitele samého tím, že listy sousedům rozesílal, v nichž jim ohlašoval, že jim grunty své t. j. užívání cest na nich zapovídá.

Zasědlý čl. 60. = usedlý, pozemkový statek, na němž sedí, mající.

Zastúpiti čl. 16. etc. doma naleznouti, zastihnouti.

Zdvihnouti čl. 20: „když se pohnaný proti komorníku o to

zdvihne“ = položití odpor nějakému tvrzení, neb povstati k řeči, kterou se hájiti chce kdo: „tehdy má odpověděti k nevině se zdvíhaje“ (Řád. pr. z čl. 10.); — „kdyžby pohnaný se zdvihl k nevině“ (ibid. čl. 63).

Země čl. 62. statek pozemkový; ještě v XV. a XVI. století znamená *Z.* statek pozemkový nemovitý: „(v Kprytě vsi) jest 21 zemí, ale něco jest rybníky zatopeno . . . Vaněk platí 1 kopu s země (jedné), Novák platí s (jedné) země 1 kopu, Jakub s země též“ (Arch. Čes. I. 353).

Zlato čl. 261. Jaký zlý skutek to byl, vysvětluje Řád pr. z. v čl. 62: kdyžby kto komu škodu učinil . . . na zlato = si quis aurum subtraxerit *effodiendo* de terra,“ — a Korn ze Vš. str. 142: „takový způsob vedení práva jest při všech škodách . . . zlata nebo pokladův z země vykopání.“ Ukazuje to na zvyk Staroslovanův v Annal. Fuld. i jinými prameny dotvrzený, vedle kterého zlato a klenoty do země schovávali a pokládali, odkudž také slovo: poklad. — Nezdá se však, že se zde mysliti má na rušení práva hornického.

Zmásti nějakého nedopatření se dopustiti a tím právu svému pohoršiti k. př. zmásti půhon atd.; *zmatek* tedy = nullitas; *zmatečná* přísaha, neb přísaha na *zmatek* byla ta, kde přísahající rotu úplně tak po písáři říkati musel, jak on ji předříkal, šetře v tom pořadu slov i všech ostatních formalit, které právem předepsány byly. Nezachoval-li přísahající pořad slov, nekladl-li prsty na místě kříže, kde měl, vstal-li dříve, než mu kázáno bylo atd., měl *zmatek* a přísaha byla neplatna. Viz „Právník“ na r. 1869 str. 704—710.

Zpráva či *oprava* statku, povinnost, statek ode všech nároků a závad očišťovati, die Gewähr, v kteréžto povinnosti zprávcí trvati museli 3 léta a 18 neděl.

Zprávce čl. 121. 134. 135. ten, který povinen jest, statek ze všelijakých nároků někomu osvobodovati a očišťovati.

Žiti čl. 141. 164. 211. 247 248. 249. substant. verbale od časoslova žiti, praes. živu (jako v starosl. živju) užívání,

v K. R. povýtečně užívání bezprávné věci cizí, usus: „quia obsedit munitionem suam (= ejus) cum suo posse et usus est pernis, tritico, diversis domesticis rebus“ (Eml. Reliq. I. 12); — „conqueritur super J. pro usu“ (ibid. 63) Později kladlo se místo žití slovo užívati: „a to drží a užívá“ Půh. Olom. 1412 fol. 7), ač některé exempláry K. R. v čl. 211 již kladou slovo „užil“ na místě: „i žil.“ — Obyčejně se spojuje výraz „žive“ se slovem „přijíti,“ o čemž viz *příjem. Život* čl. 209: „do života svědectví“ t. j. svědectví o to, když kdo tvrdil, že mu užívání nějaké věci do života, t. j. pokud bude živ, náleží: „jestli věno jest zvláštními výminkami do života“ (Korn. ze Vš. str. 213); — „věno do života — pak-li jest do života věno ukázáno, tehdy splaceno býti nemóž“ (Kn. Tov. kap. 140); — „ješto neměli moci dále prodati než do svých životův“ (Půh. Olom. 1405 f. 49).
